

ชาตก

เล่ม 3

เรียบเรียงโดย

ศุภะธาดา / สุทธธาดา

ชาตก

เล่ม 3

FREE

เรียบเรียงโดย
ศุภะธาดา / สุทธธาดา

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตะธรรมา / นัตตราชา

ชาดก

จาก พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๗ และ ๒๘

พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๕ และ ๒๐ ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ และ ๒.

ชาดก 500 ชาต

อรรถกถาชาดกทั้งหมด ๕๔๗ เรื่อง ผู้เรียบเรียงจะพยายามนำมาจัดทำรูปเล่มให้ครบ ซึ่งเนื้อหาในชาดก ทั้งหมดนี้นำมาจาก

<http://www.84000.org/tipitaka/atita/>

ซึ่งท่านสามารถเข้าไปอ่านกันได้

แต่ผู้เรียบเรียงหวังที่จะช่วยให้ท่านผู้ใฝ่ธรรม สะดวกในการอ่านจึงได้รวบรวมมาเรียงร้อยเป็นเล่ม ซึ่งมีหลายเล่มด้วยกัน ซึ่งผู้เรียบเรียงจะทำเป็นรายละเอียดแต่ละเล่มอย่างเรียบร้อย เพื่อความปลอดโปร่งและง่ายในการอ่านนะคะ

ชาดก เล่ม 3

สารบัญ

31. กุลาวกชาดก ว่าด้วย การเสียสละ	หน้า 5
32. นัจจชาดก ว่าด้วย เหตุที่ยังไม่ให้ลูกสาว	หน้า 25
33. สัมโหมทมานชาดก ว่าด้วย พิณาทเพราะทะเลาะกัน	หน้า 30
34. มัจฉชาดก ว่าด้วย ความหึ่งหวง	หน้า 36
35. วัฏฏกชาดก ว่าด้วย ความจริง	หน้า 41
36. สกุนชาดก ว่าด้วย ที่พึ่งให้โทษ	หน้า 49
37. ดิตติริชาดก ว่าด้วย ผู้มีความอ่อนน้อม	หน้า 53
38. พกชาดก ว่าด้วย ผู้ฉลาดแกมโกง	หน้า 62
39. นันทชาดก ว่าด้วย การกล่าวคำหยาบ	หน้า 73
40. ขทริรัังการชาดก ว่าด้วย มีจิตมั่นคง	หน้า 80
41. โลสกชาดก ว่าด้วย คนที่ต้องเสร้างโศก	หน้า 100
42. กโปตกชาดก ว่าด้วย คนที่ต้องฉิบหาย	หน้า 118
43. เวพุกชาดก ว่าด้วย คนที่นอนตาย	หน้า 125
44. มกสชาดก ว่าด้วย มีศัตรูผู้มีปัญญาดีกว่ามีมิตรโง่	หน้า 129
45. โรหิณีชาดก ว่าด้วย ผู้อนุเคราะห์ที่โง่เขลาไม่ดี	หน้า 134
46. อารามทุสกชาดก ว่าด้วย ฉลาดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่มี ความสุข	หน้า 138

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิติธรรมา / นัฏรราชา

47. วารุณทูกชาดก ว่าด้วย ผู้มีปัญญาทรมทำให้เสียประโยชน์ หน้า 144
48. เวทัพพชาดก ว่าด้วย ผู้ปรารถนาประโยชน์โดยไม่แยบคายย่อมน
เดือดร้อน หน้า 148
49. นักขัตตชาดก ว่าด้วย ประโยชน์คือทุกข์ หน้า 158
50. ทุมเมธชาดก ว่าด้วย คนโง่ถูกบรูชาญญเพราะคนอธรรม หน้า 163

31. กุลาวกชาดก

ว่าด้วย การเสียดสละ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้ดื่มน้ำที่ไม่ได้กรอง จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า กุลาวกา ดังนี้.

ได้ยินว่า ภิกษุหนุ่มสองสหายจากเมืองสาวัตถีไปยังชนบท อยู่ในที่ผาสุกแห่งหนึ่งตามอัธยาศัย แล้วคิดว่า จักเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงออกจากชนบทนั้น มุ่งหน้าไปยังพระเชตวันอีก. ก็ภิกษุรูปหนึ่งมีเครื่องกรองน้ำ ส่วนรูปหนึ่งไม่มี แม้ภิกษุทั้งสองรูปก็ร่วมกันกรองน้ำดื่ม แล้วจึงดื่ม.

วันหนึ่ง ภิกษุทั้งสองรูปนั้นได้ทำการวิวาทโต้เถียงกัน. ภิกษุผู้เป็นเจ้าของเครื่องกรองน้ำ ไม่ให้เครื่องกรองน้ำแก่ภิกษุนอกนี้ กรองน้ำดื่มเฉพาะตนเองแล้วดื่ม. ส่วนภิกษุนอกนี้ไม่ได้เครื่องกรองน้ำ เมื่อไม่อาจดกั้นความกระหาย จึงดื่มน้ำดื่มที่ไม่ได้กรอง.

ภิกษุ แม้ทั้งสองนั้นมาถึงพระเชตวันวิหาร โดยลำดับ ถวายบังคมพระศาสดาแล้วนั่ง.

พระศาสดาทรงตรัสสัมโมทนียกถาแล้ว ตรัสถามว่า

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิติชารธา / นัทรราชา

พวกเขามาจากไหน?

ภิกษุทั้งสองนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์อยู่ในบ้านแห่งหนึ่ง ในโกศลชนบท ออกจากบ้านนั้นมาเพื่อจะเฝ้าพระองค์.

พระศาสดาตรัสถามว่า พวกเขาเป็นผู้สมัครสมาน พากันมาแล้วแลหรือ?

ภิกษุผู้ไม่กรองน้ำกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้กระทำการวิวาทโต้เถียงกัน กับข้าพระองค์ ในระหว่างทาง แล้วไม่ให้เครื่องกรองน้ำ พระเจ้าข้า.

ภิกษุ นอกนี้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้ไม่กรองน้ำเลย รู้ยู่ คึมน้ำมีตัวสัตว์.

พระศาสดาตรัสถามว่า คุณก่อนภิกษุ ได้ยินว่า เธอรู้ยู่ คึมน้ำมีตัวสัตว์จริงหรือ?

ภิกษุ นั้นกราบทูลว่า พระเจ้าข้า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คึมน้ำไม่ได้กรอง
พระเจ้าข้า.

พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ บัณฑิตทั้งหลายในปางก่อน ครองราชสมบัติในเทพนคร พ่ายแพ้ในการรบ เมื่อจะหนี
หน้า 6 จาก 6

ไปทางหลังสมุทร จึงคิดว่า เราจักไม่ทำการฆ่าสัตว์ เพราะ
 อาศัยความเป็นใหญ่ ได้สละยศใหญ่ให้ชีวิตแก่ลูกนกครุฑ จึง
 ให้กลับรถก่อน.

แล้วทรงนำอดีตนิทานมาว่า

ในอดีตกาล พระเจ้ามคธราชพระองค์หนึ่งครองราช
 สมบัติ อยู่ในนครราชคฤห์ แคว้นมคธ.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นบุตรของตระกูล
 ใหญ่ ในบ้านมจลคามนั้นนั่นแหละ เหมือนอย่างในบัดนี้ ท้าว
 สักกะบังเกิดในบ้านมจลคาม แคว้นมคธ ในอัทธภาพก่อน
 ฉะนั้น.

ก็ในวันตั้งชื่อพระโพธิสัตว์นั้น ญาติทั้งหลายได้ตั้งชื่อ
 ว่า **มฆกุมาร**. มฆกุมารนั้นเจริญวัยแล้ว ปรากฏชื่อว่า **มฆ
 มาณพ**. ลำดับนั้น บิดามารดาของมฆมาณพนั้น นำเอานาง
 ทาริกามาจากตระกูลที่มีชาติเสมอกัน. มฆมาณพนั้นเจริญด้วย
 บุตรและธิดาทั้งหลาย ได้เป็นทานบดี รักษาศีล ๕.

ก็ในบ้านนั้น มีอยู่ ๓๐ ตระกูลเท่านั้น และวันหนึ่งคน
 ในตระกูลทั้ง ๓๐ ตระกูลนั้น ยืนอยู่กลางบ้าน ทำการงานใน
 บ้าน. พระโพธิสัตว์เอาเท้าทั้งสองกวาดฝุ่นในที่ที่ยืนอยู่

กระทำประเทศที่นั่นให้นำรัฐมนตรียื่นอยู่แล้ว. ครั้งนั้น คนอื่นผู้หนึ่งมาขึ้นในที่นั้น. พระโพธิสัตว์จึงกระทำที่อื่นอีกให้นำรัฐมนตรีแล้วได้ยื่นอยู่. แม้ในที่นั้น คนอื่นก็มาขึ้นเสีย. พระโพธิสัตว์ได้กระทำที่อื่นๆ แม้อีกให้นำรัฐมนตรี รวมความว่า ได้กระทำที่ที่ยื่นให้นำรัฐมนตรีแม่แก่คนทั้งปวง.

สมัยต่อมา ให้สร้างปราสาทในที่นั้น แม้ประรำก็ให้รู้ ออกเสีย แล้วให้สร้างศาลา ปูอาสนะแผ่นกระดานในศาลานั้น แล้วตั้งคุ่มน้ำดื่มไว้. สมัยต่อมา ชน ๓๒ คนแม่เหล่านั้นได้มีฉันทะเสมอกันกับพระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์จึงให้ชน ๓๒ คนนั้นตั้งอยู่ในศีล ๕ ตั้งแต่นั้นไป ก็เที่ยวทำบุญทั้งหลาย พร้อมกับคนเหล่านั้น.

ชนแม่เหล่านั้น เมื่อกระทำบุญกับพระโพธิสัตว์นั้น นั้นแล จึงลุกขึ้นแต่เช้ามีด ถีอมีด ขวาน และสาก เอาสากทุบหินให้แตก ในหนทางใหญ่ ๔ แพร่งเป็นต้น แล้วลึงไป นำเอาต้นไม้มั้ที่กระทบเปลารถทั้งหลายออกไป กระทำที่ขรุขระให้เรียบ ทอดสะพาน ขุดสระ โบกขรณี สร้างศาลา ให้ทาน รักษาศีล โดยมาก ชาวบ้านทั้งสิ้นตั้งอยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์แล้วรักษาศีล ด้วยประการอย่างนี้.

ลำดับนั้น นายบ้านของชนเหล่านั้นคิดว่า ในกาลก่อน เมื่อคนเหล่านี้ดื่มสุรา กระทำปาณาติบาตเป็นต้น เรายังได้ ทรัพย์ ด้วยอำนาจหาปณะค่าคู่ม (สุรา) เป็นต้น และด้วย อำนาจพลีค่าสินไหม แต่บัดนี้ มฆมาณพให้รักษาศีล ไม่ให้ชน เหล่านี้กระทำปาณาติบาตเป็นต้น อนึ่ง บัดนี้ จักให้เรา ทั้งหลายรักษาศีล ๕ จึงโกรธเข้าไปเฝ้าพระราชา แล้วกราบทูล ว่า ข้าแต่สมมติเทพ พวกโจรเป็นอันมากเที่ยวกระทำการฆ่า ชาวบ้านเป็นต้น. พระราชาได้ทรงสดับคำของนายบ้านนั้น จึง รับสั่งว่า ท่านจงไปนำคนเหล่านั้นมา นายบ้านนั้นจึงไปจองจำ ชนเหล่านั้นทั้งหมด แล้วนำมา กราบทูลแด่พระราชาว่า ข้าแต่ สมมติเทพ พวกคนที่ข้าพระบาทนำมานี้ เป็นโจร พระเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระราชาไม่ทรงชำระกรรมของชนเหล่านั้น เลย รับสั่งว่า ท่านทั้งหลายจงให้ช่างเหยียบชนเหล่านี้. แต่นั้น ราชบุรุษจึงให้ชนเหล่านั้นแม่ทั้งหมด ให้นอนที่พระลาน หลวง แล้วนำช่างมา.

พระโพธิสัตว์ได้ให้โอวาทแก่ชนเหล่านั้นว่า ท่าน ทั้งหลายจงรำพึงถึงศีล จงเจริญเมตตาในคนผู้กระทำการ ต่อเสียด ในพระราชา ในช่างและในร่างกายของตน ให้เป็น

เช่นเดียวกัน คนเหล่านั้น ได้กระทำอย่างนั้น.

ลำดับนั้น ราชบุรุษทั้งหลายจึงนำช้างเข้าไป เพื่อต้องการให้เหยียบชนเหล่านั้น ช้างนั้นแม้จะถูกคนนำเข้าไป ก็ไม่เข้าไป ร้องเสียงลั่นแล้วหนีไป. ลำดับนั้น จึงนำช้างเชือกอื่นๆ มา. ช้างแม่เหล่านั้นก็หนีไปอย่างนั้นเหมือนกัน.

พระราชตรัสว่า จักมีโอสถบางอย่างอยู่ในมือของคนเหล่านี้ พวกท่านจงค้นหา.

พวกราชบุรุษตรวจค้นหาแล้วก็ไม่เห็น จึงกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ไม่มี พระเจ้าข้า.

พระราชตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น คนเหล่านั้นจักร้ายมนต์อะไรๆ พวกท่านจงถามพวกเขาว่า มนต์สำหรับร้ายของท่านทั้งหลายมีอยู่หรือ?

ราชบุรุษทั้งหลายจึงได้ถาม.

พระโพธิสัตว์จึงกล่าวว่า มี.

ราชบุรุษทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ นัยว่า มีมนต์สำหรับร้าย พะยะคะ.

พระราชารับสั่งให้เรียกคนเหล่านั้น แม่ทั้งหมดมาแล้วตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงบอกมนต์ที่ท่านทั้งหลายรู้.

พระโพธิสัตว์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ชื่อว่า มนต์ของข้าพระองค์ทั้งหลายอย่างอื่นไม่มี แต่ข้าพระองค์ทั้งหลายเป็นคนประมาณ ๓๓ คน ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่กล่าวคำเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมา เจริญเมตตาให้ทาน กระทำทางให้สม่าเสมอ ชุตสระ โบกขรณี สร้างศาลา นี้เป็นมนต์ เป็นเครื่องป้องกัน เป็นความเจริญของข้าพระองค์ทั้งหลาย.

พระราชาทรงเลื่อมใสต่อชนเหล่านั้น ได้ทรงให้สมบัติในเรือนทั้งหมดของนายบ้านผู้กระทำการต่อเสียด และ ได้ทรงให้นายบ้านนั้นให้เป็นทาสของชนเหล่านั้น ทั้งได้ทรงให้ช้างและบ้านแก่ชนเหล่านั้นเหมือนกัน.

จำเดิมแต่นั้น ชนเหล่านั้นกระทำบุญทั้งหลายตามความชอบใจ คิดว่า จักสร้างศาลาใหญ่ในทาง ๔ แพร่ง จึงให้เรียกช่างไม้ มาแล้วเริ่มสร้างศาลา แต่ว่า ไม่ได้ให้มาตุคามทั้งหลายมีส่วนบุญในศาลานั้น เพราะไม่มีความพอใจในมาตุคามทั้งหลาย.

ก็สมัยนั้น ในเรือนของพระโพธิสัตว์มีสตรี ๔ คน คือ นางสุทธรรมา นางสุจิตรา นางสุนันทา และนางสุชาดา.

บรรดาสตรีเหล่านั้น นางสุธรรมมาเป็นอันเดียวกันกับ
ช่างไม้ กล่าวว่า พี่ช่าง ท่านจงทำฉันให้เป็นใหญ่ในศาลานี้
ดังนี้แล้วได้ให้สินบน.

ช่างไม้นั้นรับคำแล้ว ยังไม่ชื้อฟ้าให้แห่งก่อนทีเดียว
แล้วถากเจาะทำชื้อฟ้าให้เสร็จ แล้วจะยกชื้อฟ้า จึงกล่าวว่า ตาย
จริง เจ้านายทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่ได้ระลึกถึงสิ่งของอย่างหนึ่ง.

ชนเหล่านั้นถามว่า ท่านผู้เจริญของชื้ออะไร.

ช่างไม้กล่าวว่า การได้ชื้อฟ้าจึงจะควร. ชนเหล่านั้น
กล่าวว่า ช่างเถิด เราจักนำมาให้.

ช่างไม้กล่าวว่า พวกเราไม่อาจทำด้วยไม้ที่ตัดใน
เดี๋ยวนี้ จะต้องได้ชื้อฟ้าที่เขาตัดไว้ก่อน แล้วถาก เจาะทำสำเร็จ
แล้ว จึงจะควร, ชนเหล่านั้นกล่าวว่า บัดนี้ จะทำอย่างไร.

ช่างไม้กล่าวว่า ถ้าชื้อฟ้าสำหรับขายที่เขาทำไว้ เสร็จ
แล้วเก็บไว้ในเรือนของใครๆ มีอยู่ ท่านต้องหาชื้อฟ้าอันนั้น.
ชนเหล่านั้น เมื่อแสวงหาได้พบในเรือนของนางสุธรรมมา
ไม่ได้ด้วยมูลค่า แต่เมื่อนางสุธรรมมากล่าวว่า ถ้าท่านทั้งหลาย
จะกระทำข้าพเจ้าให้มีส่วนบุญด้วย ข้าพเจ้าจึงจักให้. จึงพากัน
กล่าวว่า พวกเราจะไม่ให้ส่วนบุญแก่มาตุคามทั้งหลาย.

ลำดับนั้น ช่างไม้จึงกล่าวกะชนเหล่านั้นว่า เจ้านายท่านทั้งหลายพูดอะไร ชื่อว่า ที่ที่เว้นจากมาตุคามที่อื่น ย่อมไม่มี เว้นพรหมโลก ท่านทั้งหลายจงถือเอาช่อฟ้าเถิด เมื่อเป็นเช่นนั้น การงานทั้งหลายของพวกเราจักถึงความสำเร็จ. ชนเหล่านั้นกล่าวว่า คีละ แล้วถือเอาช่อฟ้ายังศาลาให้สำเร็จแล้ว ปูแผ่นกระดานสำหรับนั่ง ตั้งตุ่มน้ำดื่ม เริ่มตั้งยาสูบและภักดีเป็นต้นเป็นประจำ ล้อมศาลาด้วยกำแพง ประกอบประตู เกลี่ย ทรายภายในกำแพง ปลุกแถวต้นตาลภายนอกกำแพง.

ฝ่ายนางสุจิตราให้กระทำอุทยานในที่นั้น ไม่มีคำที่จะพูดว่า ต้นไม้ที่มีดอกและไม้ที่มีผล ชื่อ โนน ไม่มีในอุทยานนั้น. ฝ่ายนางสุนันทาให้กระทำสระโบกขรณีในที่นั้น เหมือนกัน ให้คารคาสด้วยปทุม ๕ สี นารี نرمย์.

นางสุชาดาไม่ได้กระทำอะไร?

พระโพธิสัตว์บำเพ็ญวัตรบท ๗ เหล่านี้ คือ การบำรุงมารดา ๑ การบำรุงบิดา ๑ การกระทำความอ่อนน้อมถ่อมตนแก่คนผู้เป็นใหญ่ในตระกูล ๑ การกล่าววาจาสัตย์ ๑ วาจาไม่หยาบ ๑ วาจาไม่ต่อเสียด ๑ และการนำไปให้พินาศซึ่งความตระหนี่ ๑ ถึงความเป็นผู้ควรสรรเสริญอย่างนี้ ว่า

เทพทั้งหลายชั้นดาวดึงส์กล่าววรชน ผู้เป็นคนพอเลี้ยง
บิดามารดา ผู้มีปรกดีอ่อนน้อมต่อผู้เจริญที่สุดในตระกูล ผู้
กล่าววาจากลมเกลี้ยงอ่อนหวาน ผู้ละคำต่อเสียด ผู้ประกอบ
ในการทำมาตราชะนินให้พินาศ ผู้มีคำสั่ง ครอบงำความโกรธ
ได้นั้นแล ว่าเป็น สัปบุรุษ.

ในเวลาสิ้นชีวิต บังเกิดเป็นท้าวสักกเทวราช ในภพ
ดาวดึงส์ สหายของพระ โพธิสัตว์นั้นทั้งหมด พวกมันบังเกิดใน
ภพดาวดึงส์นั้น เหมือนกัน.

ในกาลนั้น อสูรทั้งหลายอยู่อาศัยในภพดาวดึงส์.

ท้าวสักกเทวราชทรงดำริว่า เราทั้งหลายจะประโยชน์
อะไรด้วยราชสมบัติ อันเป็นสาธารณะทั่วไปแก่คนอื่น จึงให้
พวกอสูรคืบหน้าคืบอันเป็นทิพย์ แล้วให้จับพวกอสูรผู้มาแล้วที่
เท้า แล้วโยนลงไปที่ยังเขาสิเนรุ.

พวกอสูรเหล่านั้นย่อมถึงภพอสูร นั้นแล.

ชื่อว่า ภพอสูรมีขนาดเท่าดาวดึงส์เทวโลกอยู่ ณ พื้น
ภายใต้เขาสิเนรุ ในภพอสูรนั้น ได้มีต้นไม้ตั้งอยู่ชั้วกัป ชื่อว่า
ต้นจิตตปาตลิต (แคฝอย) เหมือนต้นปาริฉัตตกะของเหล่าเทพ.
เมื่อต้นจิตตปาตลิตบาน พวกอสูรเหล่านั้นก็รู้ว่า นี้ไม่ใช่เทวโลก

ของพวกเขา เพราะว่า ในเทวโลก ต้นปาริฉัตตกะย่อมบาน.

ลำดับนั้น พวกอสูรเหล่านั้นจึงกล่าวว่า ท้าวสักกะแก่
ทำพวกเราให้เมา แล้วโยนลงหลังมหาสมุทร ยึดเทพนครของ
พวกเรา เราทั้งหลายนั้นจึกรบกับท้าวสักกะแก่นั้น แล้วยึดเอา
เทพนครของพวกเขาเท่านั้นคืนมา จึงลุกขึ้นเที่ยวสัญจรไปตาม
เขาสิเนรุ เหมือนมดแดงไต่เสา ฉะนั้น.

ท้าวสักกะทรงสดับว่า พวกอสูรขึ้นมา จึงเหาะขึ้น
เฉพาะหลังสมุทร ครอบงำพวกอสูรเหล่านั้นให้พ่ายแพ้ จึงเริ่ม
หนีไปสู่ตมมหาสมุทรด้านทิศเหนือ ด้วยเวชยันตรถมีประมาณ
๑๕๐ โยชน์.

ลำดับนั้น รถของท้าวสักกะนั้นแล่นไปบนหลังสมุทร
ด้วยความเร็ว จึงแล่นเข้าไป ยังป่าไม้จิว ทำลายป่าไม้จิว ใน
หนทางที่ท้าวสักกะนั้นเสด็จไป เหมือนทำลายป่าไม้จิว ชาติ
ตกลงไปบนหลังสมุทร พวกลูกนกครุฑพลัดตกลงบนหลัง
มหาสมุทร พากันร้องเสียงขรม.

ท้าวสักกะตรัสถามมาตลีสารทิวว่า มาตลีสู้สหาย นั้น
เสียงอะไร เสียงรื่อน่ากรุณายิ่งนักเป็นไปอยู่?

พระมาตลิวุทว่า ข้าแต่เทพ เมื่อป่าไม้จิวแหกไป ด้วย

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตติธรรมา / นัฏรรราชา

กำลังความเร็วแห่งรถของพระองค์ แล้วตกลงไป พวกลูกนก
ครุฑถูกมรณภัยคุกคาม จึงพากันร้องเป็นเสียงเดียวกัน.

พระมหาสัตว์ตรัสว่า คุณก่อนมาตลีผู้สหาย ลูกนกครุฑ
เหล่านี้จึงอย่าลำบาก เหตุอาศัยเราเลย เราจะไม่อาศัยความเป็น
ใหญ่ กระทำกรรมคือการฆ่าสัตว์ ก็เพื่อประโยชน์แก่ลูกนก
ครุฑนั้น เราจักสละชีวิตให้แก่พวกอสูร ท่านจงกลับรถนั้น.

แล้วตรัสพระภาณินี้ว่า

คุณก่อนมาตลีเทพบุตร ที่ต้นจิวมีลูกนกครุฑจับอยู่ ท่าน
จงหันหน้ารถกลับ เรายอมสละชีวิตให้พวกอสูร ลูกนกครุฑ
เหล่านี้ อย่าแหลกรานเสียเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กุลาวกา ได้แก่พวกลูกนก
ครุฑนั้นแหละ ท้าวสักกะตรัสเรียกนายสารถีว่า มาตลี ด้วยบท
ว่า สิมฺพลิสฺมึ นี้ ท่านแสดงว่า ท่านจงดู ลูกนกครุฑเหล่านี้จับ
ห้อยอยู่ที่ต้นจิว

บทว่า อีสามุเขน ปริวชชยสุสุ ความว่า ท่านจงดเว้น
ลูกนกครุฑเหล่านั้น โดยประการที่พวกมันไม่เคื่อดร้อน ด้วย
ด้านหน้าองรถนี้เสีย.

บทว่า กามํ จชาม อสุเรสุ ปาณํ ความว่า ถ้าเมื่อเราสละ

ชีวิตให้แก่พวกอสูร ความปลอดภัยก็จะมีแก่ลูกนกครุฑ
 เหล่านั้น เราจะสละโดยแท้ คือจะสละชีวิตของเราให้พวกอสูร
 โดยแท้ทีเดียว.

บทว่า มายิเม ทิชา วิกุลาวา อเหตุสุ ความว่า ก็นกเหล่านี้
 คือ ก็ลูกนกครุฑเหล่านี้ ชื่อว่าอย่าพลัดพรากจากรัง เพราะรัง
 ถูกขจัดแหลกลาญ คืออย่าโยนทุกข์ของพวกเรา ลงเบื้องบน
 ลูกนกครุฑเหล่านี้ ท่านจงกลับรถ.

พระมาตลีสารถิได้ฟังคำของท้าวสักกะนั้นแล้ว จึง
 กลับรถหันหน้ามุ่งไปยังเทวโลก โดยหนทางอื่น. ฝ่ายพวก
 อสูรพอเห็นท้าวสักก่กลับรถเท่านั้น คิดว่า ท้าวสักก่จาก
 จักรวาลแม่อื่น พากันมาเป็นแน่ รถจักกลับเพราะได้กำลังพล
 เป็นผู้กล้าต่อมรณภัย จึงพากันหนีเข้าไปยังภพอสูรตามเดิม.

ฝ่ายท้าวสักก่ก็เสด็จเข้ายังเทพนคร แวดล้อมด้วยหมู่
 เทพในเทวโลกทั้งสอง ได้ประทับยืนอยู่ในท่ามกลางนคร.
 ขณะนั้น เวชยันตปราสาทสูงพัน โยชน์ชำแรกปฐพีผุดขึ้น
 เพราะปราสาทผุดขึ้นในตอนสุดท้ายแห่งชัยชนะ เทพทั้งหลาย
 จึงขนานนาม ปราสาทนั้นว่า **เวชยันตะ**. ลำดับนั้น ท้าวสักก่
 ทรงตั้งอารักขาในที่ ๕ แห่ง ก็เพื่อต้องการไม่ให้พวกอสูร

กลับมาอีก ซึ่งท่านหมายกล่าวไว้ว่า

ในระหว่างอุชฌมนรีทั้งสอง ท้าวสักกะทรงตั้งการ
รักษาอย่างแข็งแรงไว้ ๕ แห่ง นาค ๑ ครุฑ ๑ กุมภภัณฑ์ ๑ ยักษ์
๑ ท้าวมหาราชทั้งสิ้น ๑.

แม้นครทั้งสอง คือเทพนคร และอสูรนครก็ชื่อว่า
อุทฺทประ เพราะใครๆ ไม่อาจยึดได้ด้วยการรบ เพราะว่า ใน
กาลใด พวกอสูรมีกำลัง ในกาลนั้น เมื่อพวกเทวดาหนีเข้าเทพ
นคร แล้วปิดประตูไว้ แม้พวกอสูรตั้งแสนก็ไม่อาจทำอะไร
ได้. ในกาลใด พวกเทวดามีกำลัง ในกาลนั้น เมื่อพวกอสูรหนี
ไปปิดประตูอสูรนครเสีย พวกเทวดาแม้ตั้งแสน ก็ไม่อาจทำ
อะไรได้ ดังนั้น นครทั้งสองนี้จึงชื่อว่า **อุชฌมนรี เมืองที่
ใครๆ รบไม่ได้.**

ระหว่างนครทั้งสองนั้น ท้าวสักกะทรงตั้งการรักษาไว้
ในฐานะ ๕ ประการ มีนาคเป็นต้นเหล่านี้. บรรดาฐานะ ๕
ประการนั้น ท่านถือเอาขนาดด้วยศัพท์ว่า อูระคะ นาคเหล่านี้
มีกำลังในน้ำ เพราะฉะนั้น นาคเหล่านี้จึงมีการรักษา ที่
เจดีย์ที่ ๑ แห่งนครทั้งสอง.

ท่านถือเอาครุฑด้วยศัพท์ว่า กโรติ ได้ยินว่า ครุฑ

เหล่านั้นมีปานะและโกษณะ ชื่อว่า กโรติ ครุฑเหล่านั้นจึงได้นามตามปานะและโกษณะนั้น ครุฑเหล่านั้นมีการอารักขาที่เฉลี่ยงที่ ๒ ของนครทั้งสอง.

ท่านถือเอากุมภกัณฑ์ด้วยศัพท์ว่า ปยสุส หริ. ได้ยินว่า พวกกุมภกัณฑ์เหล่านั้น คือ ทานพ (อสูรสามัญ) และรากษส (ผีเสื้อน้ำ) พวกกุมภกัณฑ์เหล่านั้นมีการอารักขาที่เฉลี่ยงที่ ๓ แห่งนครทั้งสอง.

ท่านถือเอาพวกยักษ์ด้วยศัพท์ว่า มทนยุด ได้ยินว่า ยักษ์เหล่านั้นมีปรกติเที่ยวไปไม่สม่ำเสมอ เป็นนักรบ ยักษ์เหล่านั้นมีการอารักขาที่เฉลี่ยงที่ ๔ แห่งนครทั้งสอง.

ท่านกล่าวถึงท้าวมหาราชทั้ง ๔ ด้วยบทว่า จตุโร จ มหุนตา นี้. ท้าวมหาราชทั้ง ๔ นั้นมีการอารักขาที่เฉลี่ยงที่ ๕ แห่งนครทั้งสอง.

เพราะฉะนั้น ถ้าพวกอสูร โกรธ มีจิตขุ่นมัว เข้าไปยังเทพบุรี บรรดานักรบ ๕ ประเภท พวกนาจะตั้งป้องกันเขา ปรีกัณฑ์ลูกแรกนั้น อารักขาที่เหลือในฐานะที่เหลือ ก็อย่างนั้น.

ก็เมื่อท้าวสักกะจอมเทพทรงตั้งอารักขาในที่ ๕ แห่ง

เหล่านี้ แล้วเสวยทิพยสมบัติอยู่ นางสุธรรมาจุติมาบังเกิดเป็น
บาทบริจาริกาของท้าวสักกะนั้นแหละ. ก็เทวดาชื่อว่า **สุธรร
มา** มีประมาณ ๕๐๐ โยชน์ ซึ่งเป็นที่ที่ท้าวสักกะจอมเทพ
ประทับนั่งบนบัลลังก์ทองขนาดหนึ่งโยชน์ ภายใต้อเศวตฉัตร
ทิพย์ ทรงกระทำกิจที่จะพึงกระทำแก่เทวดาและมนุษย์ ได้
เกิดขึ้นแก่นางสุธรรมา เพราะผลวิบากที่ให้ข้อฟ้า.

ฝ่ายนางสุจิตราที่จุติมาบังเกิดเป็นบาทบริจาริกาของ
ท้าวสักกะนั้นเหมือนกัน และอุทยานชื่อว่า **จิตรดาวัน** ก็
เกิดขึ้นแก่นางสุจิตรานั่น เพราะผลวิบากของการกระทำ
อุทยาน.

ฝ่ายนางสุนันทาที่จุติมาบังเกิดเป็นบาทบริจาริกาของ
ท้าวสักกะนั้นเหมือนกัน และสระ โบกขรณีชื่อว่า **นันทา** ก็
เกิดขึ้นแก่นางสุนันทานั้น เพราะผลวิบากของการขุดสระ
โบกขรณี.

ส่วนนางสุชาดาบังเกิดเป็นนางนกยาง อยู่ที่ชอกเขาใน
ป่าแห่งหนึ่ง เพราะไม่ได้กระทำกุศลกรรมไว้. ท้าวสักกะทรง
พระรำพึงว่า นางสุชาดาไม่ปรากฏ นางบังเกิด ณ ที่ไหนหนอ.
ครั้นทรงเห็นนางสุชาดานั้น จึงเสด็จไปที่ชอกเขานั้น พานาง

มายังเทวโลก ทรงแสดงเทพนครอันน่ารื่นรมย์ เทวสภาชื่อ สุ
 ธรรมา สวนจิตรลดาวันและนันทาโบกขรณี แก่นาง แล้วทรง
 โอวาทนางว่า หญิงเหล่านี้ได้กระทำกุศลไว้ จึงมาบังเกิดเป็น
 บาทบริจาริกาของเรา ส่วนเธอไม่ได้กระทำกุศลไว้ จึงบังเกิด
 ในกำเนิดเดียรัจฉาน ตั้งแต่นี้ไป เธอจงรักษาศีล แล้วให้นาง
 ตั้งอยู่ในศีล ๕ แล้วนำไปปล่อยไว้ ณ ซอกเขานั่นนั่นแหละ.

ฝ่ายนางนกยางนั้น ก็รักษาศีลตั้งแต่กาลนั้น โดยล่วง
 ไป ๒-๓ วัน ท้าวสักกะทรงดำริว่า นางนกยางอาจรักษาศีล
 หรือหนอ จึงเสด็จไปแปลงรูปเป็น ปลาอนหงายอยู่ข้างหน้า.
 นางนกยางนั้นสำคัญว่า ปลาตาย จึงได้คาบที่หัว ปลากระดิก
 หาง. ลำดับนั้น นางนกยางนั้นจึงปล่อยปลานั้น ด้วยสำคัญว่า
 เห็นจะเป็นปลามีชีวิตอยู่. ท้าวสักกะตรัสว่า สาธุ สาธุ เธออาจ
 รักษาศีลได้ แล้วได้เสด็จไปยังเทวโลก

นางนกยางนั้นจูดิจจากอัทธานั้น มาบังเกิดในเรือน
 ของนายช่างหม้อ ในนครพาราณสี.

ท้าวสักกะทรงพระดำริว่า นางนกยางบังเกิด ณ ที่ไหน
 หนอ ทรงรู้ว่า เกิดในตระกูลช่างหม้อ จึงทรงเอาฟักทองคำ
 บรรทุกเต็มยานน้อย แปลงเพศเป็นคนแก่ นั่งอยู่กลางบ้านป่าว

รื่องว่า ท่านทั้งหลายจงรับเอาพิภพเหลือง คนทั้งหลายมากล่าว
ว่า ข้าแต่พ่อ ท่านจงให้. ท้าวสักกะตรัสว่า เราให้แก่คน
ทั้งหลายผู้รักชาติ ท่านทั้งหลายจงรักชาติ คนทั้งหลายกล่าว
ว่า ขึ้นชื่อว่าศีล พวกเราไม่รู้จัก ท่านจงให้ด้วยมูลค่า. ท้าว
สักกะตรัสว่า เราไม่ต้องการมูลค่า เราจะให้เฉพาะแก่ผู้รัก
ศีลเท่านั้น. คนทั้งหลายกล่าวว่า นี่พิภพเหลืองอะไรกันหนอ
แล้วก็หลีกไป.

นางสุชาดาได้ฟังข่าวนั้นแล้ว คิดว่า เขาจักนำมาเพื่อ
เรา จึงไปพูดว่า ข้าแต่พ่อ ท่านจงให้เถิด.

ท้าวสักกะตรัสว่า แม่ เธอรักชาติแล้วหรือ.

นางสุชาดากล่าวว่า จ๊ะ ฉันรักชาติ.

ท้าวสักกะตรัสว่า สิ่งนี้เรานำมาเพื่อประโยชน์แก่เจ้า
เท่านั้น แล้ววางไว้ที่ประตูบ้านพร้อมกับยานน้อย แล้วหลีก
ไป.

ฝ่ายนางสุชาดานั้นรักชาติจนตลอดชั่วอายุ จุติจาก
อัทธานั้น ไปบังเกิดเป็นธิดาของจอมอสูรนามว่า **เวปจิต**
ติ ได้เป็นผู้มีรูปร่างงดงาม ด้วยอานิสงส์แห่งศีล.

ในเวลาธิดานั้นเจริญวัยแล้ว ท้าวเวปจิตตินั้นดำริว่า

ธิดาของเราจงเลือกสามีตามความชอบใจของตน จึงให้พวก
อสูรประชุมกัน.

ท้าวสักกะทรงตรวจดูว่า นางสุชาดานั้นบังเกิด ณ ที่
ไหนหนอ. ครั้นทรงทราบว่า นางเกิดในภพอสูรนั้น จึงทรง
ดำริว่า นางสุชาดา เมื่อจะเลือกเอาสามีตามที่ใจชอบ จักเลือก
เอาเรา จึงทรงนิรมิตเพศเป็นอสูร แล้วได้ไปในที่ประชุมนั้น.

ญาติทั้งหลายประคับประคานนางสุชาดา แล้วนำมายังที่
ประชุม พลังกล่าวว่่า เจ้าจงเลือกเอาสามีที่ใจชอบ. นาง
ตรวจดูอยู่ แลเห็นท้าวสักกะ ด้วยอำนาจความรักอันมีในกาล
ก่อน จึงได้เลือกเอาว่า ท่านผู้นี้เป็นสามีของเรา.

ท้าวสักกะจึงทรงนำนางมายังเทพนคร ทรงกระทำให้
เป็นใหญ่กว่า นางพื่อนจำนวน ๒๕๐๐ โกลิ. ทรงดำรงอยู่
ตลอดชั่วพระชนมายุ แล้วเสด็จไปตามยถากรรม.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มา แล้ว
ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ บัณฑิตทั้งหลายในปางก่อน ครองราช
สมบัติในเทวโลก ถึงจะสละชีวิตของตน ก็ไม่กระทำ
ปาณาติบาต ด้วยประการอย่างนี้ ชื่อว่า เธอวาทในศาสนาอัน
เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ เห็นปานนี้ เหตุไร จักดื่มน้ำมีตัว

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย ศีตะธรรมา / นั้ตรราชา

สัตว์อันมิได้ครองเล่า.

จึงทรงติเตียนภิกษุณั้้น แล้วทรงสืบนุสนธิ ประชุม

ชาดก ว่า

มาตีสสารถึในครั้งนั้น ได้เป็น พระอานนท์ ในบัดนี้

ส่วนท้าวสักกะในครั้งนั้น ได้เป็น เรา แล.

.. อรรถกถา กุฎาวกชาดก จบ

32. นัจจชาดก

ว่าด้วย เหตุที่ยังไม่ให้ลูกสาว

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้มีกัณเฑาะมากรูปหนึ่ง จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า **รุตฺม มนุญฺญ** ดังนี้.

เรื่องเป็นเช่นกับเรื่องทีกล่าวไว้ใน **เทวธรรมชาดก** ในหนหลังนั้นแหละ.

พระศาสดาตรัสถามภิกษุนั้นว่า คุณก่อนภิกษุ ได้ยินว่า เธอเป็นผู้มีกัณเฑาะมากจริงหรือ?

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ. พระศาสดาตรัสถามว่า เพราะเหตุไร เธอจึงเป็นผู้มีกัณเฑาะมาก?

ภิกษุนั้นพอได้ฟังพระดำรัสมีประมาณเท่านั้น ก็โกรธจึงทิ้งผ้าถุงผ้าห่ม คิดว่า บัดนี้ เราจักเที่ยวไปโดยทำนองนี้เถแล้ว ได้ยินเป็นคนเปลือยอยู่ ณ เมืองพระพักตร์.

คนทั้งหลายพากันกล่าวว่า น่าตำหนิ น่าตำหนิ.

ภิกษุนั้นหลบไปจากที่นั้นแหละ แล้วเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว (คือสึก).

ภิกษุทั้งหลายนั่งประชุมกันในโรงธรรมสภา พวกกัน
กล่าวโทษของภิกษุนั้นว่า กระทำกรรมเห็นปานนี้ เบื้องพระ
พักตร์ชื่อของพระศาสดา.

พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย
บัดนี้พวกเธอนั่งสนทนากันเรื่องอะไรหนอ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ชื่อ
ภิกษุนั้นละหิริและโอตตัมปะ เป็นคนเปลือยเหมือนเด็ก
ชาวบ้านในท่ามกลางบริษัท ๔ เบื้องหน้าพระองค์ ผู้อันคน
ทั้งหลายรังเกียจอยู่ จึงเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว เสื่อมจาก
พระศาสนา ดังนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายจึงนั่งประชุมกัน ด้วย
การกล่าวโทษมิใช่คุณของภิกษุนั้น.

พระศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นเสื่อมจาก
ศาสนาชื่อพระรัตนะ ในบัดนี้เท่านั้นหามิได้ แม้ในกาลก่อนก็
เป็นผู้เสื่อมแล้วจากอติถิรัตนะเหมือนกัน.

แล้วทรงนำอดีตนิทานมาว่า

ในอดีตกาล ครั้งปฐมกัป สัตว์ ๔ เท้าทั้งหลายได้ตั้ง
ราชสีห์ให้เป็นราชา พวกปลาตั้งปลาอานนท์ให้เป็นราชา พวก
นกได้ตั้งสุวรรณหงส์ให้เป็นราชา.

กิติธดาของพระยาสุววรรณหงส์นั้นนั่นแล เป็นลูกหงส์มีรูปร่าง พระยาสุววรรณหงส์นั้นได้ให้พรแก่ชิดานัน. ชิดานันขอ (เลือก) สามิตามชอบใจของต. พระยาหงส์ให้พรแก่ชิดานัน แล้วให้นกทั้งปวงในป่าหิมพานต์ประชุมกัน. หมูนกนานาชนิดมีหงส์และนกยูงเป็นต้นมาพร้อมกันแล้ว ประชุมกันที่พื้นหินใหญ่แห่งหนึ่ง. พระยาหงส์เรียกชิดามาว่า จงมาเลือกเอาสามิตามชอบใจของต.

ชิดานันตรวจดูหมูนก ได้เห็นนกยูงมีคอคังสีแก้วมณี มีหางงามวิจิตร จึงบอกว่า นกนี้จึงเป็นสามิตของดิฉัน.

หมูนกทั้งหลายจึงเข้าไปหานกยูงแล้วพูดว่า ท่านนกยูงผู้สหาย ราชชิดานัน เมื่อจะพอใจสามิต ในท่ามกลางพวก นกมีประมาณเท่านี้ ได้ยังความพอใจให้เกิดขึ้นในท่าน.

นกยูงคิดว่า แม่วันนี้ พวกนกก็ยังไม่เห็นกำลังของเรา ก่อน จึงทำลายหิริ โอตตปปะ เพราะความดีใจยิ่งนัก. เบื้องต้น ได้เหยียดปีกออกเริ่มจะรำแพนในท่ามกลางหมู่ใหญ่ ได้เป็นผู้รำแพน (อย่างเต็มที่) ไม่มีเจื่อนงำปิดบังไว้เลย.

พระยาสุววรรณหงส์ละอายกล่าววว่า นกยูงนี้ไม่มีหิริ อันมีสมุฏฐานตั้งขึ้นภายในเลย โอตตปปะอันมีสมุฏฐาน

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตะธรรมา / นั้ตรราชา

ตั้งขึ้นในภายนอกจะมีได้อย่างไร เราจักไม่ให้ธิดาของเราแก่นกยูงนั้นผู้ทำลายหิริ โอตตปปะ.

แล้วกล่าวคานนี้ ในท่ามกลางหมุ่นก ว่า

เสียงของท่านก็เพราะ หลังของท่านก็งาม คอของท่านก็เปรียบดั่งสีแก้วไพฑูรย์ และหางของท่านก็ยาวตั้งว่า เราจะไม่ให้ลูกสาวของเราแก่ท่าน เพราะการรำแพนหาง.

บทว่า รุท มนุญญ ในคานนั้น ท่านแปลง ต อักษรเป็น ท อักษร. อธิบายว่า เสียงเป็นที่น่าจับใจ คือเสียงร้องไพเราะ.

บทว่า รุจิรา จ ปญฺญิตฺตวามว่า แม้หลังของท่านก็วิจิตรงดงาม.

บทว่า เวพูริยณฺณุปฺภิกา แปลว่า เช่นกับสีแก้วไพฑูรย์.

บทว่า พุยามมตฺตานิ แปลว่า มีประมาณ ๑ วา.

บทว่า เปกฺขุณานิ ได้แก่ กำหาง.

บทว่า นจฺเจน เต ธิตฺโร โน ททามิ ความว่า พญาหงส์กล่าวว่า เราจะไม่ให้ธิดาของเราแก่ท่านผู้ไม่มีความละอายเห็นปานนี้ เพราะท่านทำลายหิริ โอตตปปะ แล้วรำแพนนั้นแหละ แล้วได้ให้ธิดาแก่ลูกหงส์ผู้เป็นหลานของตนในท่ามกลาง

บริษัทนั้นนั่นเอง.

นกยูงไม่ได้ธิดาหงส์ ก็ละอายจึงบินหนีไป. ฝ่ายพระ
ยาหงส์ก็ไปยังที่อยู่ของตน นั่นแล.

พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ทำลาย
หิริ โอตตัปปะ แล้วเสื่อมจากศาสนาคือรัตนะ ในบัดนี้เท่านั้น
หามิได้ แม้ในกาลก่อนก็เป็นผู้เสื่อมแล้วแม้จากรัตนะคือหญิง
เหมือนกัน.

พระองค์ ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึง
ทรงสืบอนุสนธิ ประชุมชาดก ว่า

นกยูงในครั้งนั้น ได้เป็น ภิกษุผู้มีกัณฑ์มาก

ส่วนพระยาหงส์ในครั้งนั้น ได้เป็น **เรวตถาคค** แล.

.. อรรถกถา นัจจชาดก จบ.

33. สัมโมทมานชาดก

ว่าด้วย พินาศเพราะทะเลาะกัน

พระศาสดา เมื่อเสด็จเข้าไปอาศัยพระนครสาวัตถี
ประทับอยู่ในนิโครธาราม ทรงปรารภการทะเลาะกันแห่งพระ
ญาติ จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า **สม
โมทมานา** ดังนี้.

การทะเลาะแห่งพระญาตินั้น จักมีแจ้งใน **กุณาล**

ชาดก.

ก็ในกาลนั้น พระศาสดาตรัสเรียกพระญาติทั้งหลายมา
แล้วตรัสว่า มหาบพิตรทั้งหลาย ชื่อว่า การทะเลาะกันและกัน
แห่งพระญาติทั้งหลาย ไม่สมควร. จริงอยู่ ในกาลก่อน ในเวลา
สามัคคีกัน แม้สัตว์เดียรัจฉานทั้งหลายก็ครอบงำปัจจามิตร ถึง
ความสวัสดิ์ ในกาลใด ถึงการวิวาทกัน ในกาลนั้น ก็ถึงความ
พินาศใหญ่หลวง ผู้อันราชตระกูลแห่งพระญาติทั้งหลายทุก
อันนอนแล้ว

จึงทรงนำอดีตนิทานมา ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติใน
นครพาราณสี. พระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิดนกกระจาบ มีนก
หน้า 30 จาก 30

กระजाบหลายพันเป็นบริวาร อยู่ในป่า.

ในกาลนั้น พรานล่านกกระजाบคนหนึ่ง ไปยังที่อยู่ของนกกระजाบเหล่านั้น ทำเสียงร้องเหมือนนกกระजाบ รู้ว่านกกระजाบเหล่านั้นประชุมกันแล้ว จึงทอดตาข่ายไปข้างบนนกกระजाบเหล่านั้น แล้วกดที่ชายรอบๆ กระทำให้่นกกระजाบทั้งหมดมารวมกัน แล้วบรรจุเต็มกระเข้าไประือน ขายนกกระजाบเหล่านั้น เลี้ยงชีพด้วยมูลค่านั้น.

อยู่มาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์กล่าวกะนกกระजाบเหล่านั้นว่า นายพรานคนนี้ทำพิกญาติของเราทั้งหลายให้ถึงความพินาศ เราสู้อุบายอย่างหนึ่ง อันเป็นเหตุให้นายพรานคนนั้นไม่อาจจับพวกเรา. จำเดิมแต่บัดนี้ไป เมื่อนายพรานคนนี้สักว่า ทอดข่ายลงเบื้องบนพวกเรา ท่านทั้งหลายแต่ละตัว จงสอดหัวเข้าในตาของตาข่ายตาหนึ่งๆ พากันยกตาข่ายขึ้น แล้วพาบินไปยังที่ที่ต้องการ แล้วพาดลงบนพุ่มไม้มีหนาม เมื่อเป็นอย่างนั้น พวกเราจักหนีไปทางส่วนเบื้องล่างโดยที่นั้น.

นกกระजाบเหล่านั้นทั้งหมดพากันรับคำแล้ว ในวันที่ ๒ เมื่อพรานนกทอดข่ายลงเบื้องบน ก็พากันยกข่ายขึ้น โดยนัยที่พระโพธิสัตว์กล่าวแล้ว นั้นแหละ แล้วพาดลงบนพุ่ม

ไม่มีหนามแห่งหนึ่ง ส่วนตนเองหนีไปทางนั้นๆ โดยส่วน
เบื้องล่าง.

เมื่อพรานนกมัวปลดข้ายจากพุ่มไม้อยู่นั้นแหละ ก็เป็น
เวลาพลบค่ำ. นายพรานนกนั้นจึงได้เป็นผู้มีมือเปล่ากลับไป.

แม้จำเดิมแต่วันรุ่งขึ้น นกกระจาบเหล่านั้นก็กระทำ
อย่างนั้นนั้นแหละ. ฝ่ายนายพรานนกนั้น เมื่อปลดเฉพาะข้าย
อยู่ จนกระทั่งพระอาทิตย์อัสดง ไม่ได้อะไรๆ เป็นผู้มีมือเปล่า
ไปบ้าน.

ลำดับนั้น ภรรยาของเขาโกรธพูดว่า ท่านกลับมามือ
เปล่า ทุกวันๆ เห็นจะมีที่ที่ท่านจะต้องเลี้ยงดูข้างนอก แม้แห่ง
อื่น.

นายพรานนกกล่าวว่า นางผู้เจริญ เราไม่มีที่ที่จะเลี้ยงดู
แห่งอื่น ก็หนึ่งแล นกกระจาบเหล่านั้น มันพร้อมเพรียงกัน
เที่ยวไป มันพากันเอาข้าย สักว่า พอเราเหวี่ยงลงไปพาดบน
พุ่มไม้มีหนาม แต่พวกมันจะไม่รำเริงอยู่ได้ตลอดกาลทั้งปวง
ดอก เจ้าอย่าเสียใจ เมื่อใด พวกมันถึงการวิวาทกัน เมื่อนั้น เรา
จักพาเอาพวกมันทั้งหมดมา ทำหน้าของเธอให้ขึ้นบานเถิด

แล้วกล่าวคาถานี้แก่ภรรยาว่า

นกระจาบทั้งหลายร่าเริงบันเทิงใจพาเอาเข้าไป
เมื่อใด พวกมันทะเลาะกัน เมื่อนั้น พวกมันจักตกอยู่ในอำนาจ
ของเรา.

บรรดาบพเหล่านั้น บพว่า ยथा เต วิวิทิสุนติ ความว่า
ในกาลใด นกระจาบเหล่านั้นมีลัทธิต่างๆ กัน มีการยึดถือ
ต่างๆ กัน จักวิวาทกัน คือจักทำการทะเลาะกัน.

บพว่า ตทา เอหินฺติ เม วสฺ ความว่า ในกาลนั้น นก
กระจาบเหล่านั้นแม่ทั้งหมด จักมาสู่อำนาจของเรา เมื่อเป็น
เช่นนั้น เราจักจับนกระจาบเหล่านั้นมา ทำใบหน้าของเธอให้
เบิกบานไว้ นายพรานนกปลอบโยนภรรยา ด้วยประการ
ดังกล่าวมา ฉะนี้.

โดยล่วงไป ๒-๓ วัน นกระจาบตัวหนึ่ง เมื่อจะลงยัง
ภาคพื้นี่หากินไม่ได้กำหนด จึงได้เหยียบหัวของนกระจาบ
ตัวอื่น. นกระจาบตัวที่ถูกเหยียบหัวโกรธว่า ใครเหยียบหัว
เรา. เมื่อนกระจาบตัวนั้น แม่จะพูดว่า เราไม่ได้กำหนดจึงได้
เหยียบ ท่านอย่าโกรธเลย ก็ยังโกรธอยู่นั้นแหละ. นกระจาบ
เหล่านั้น มีปากันกล่าวอยู่ซ้ำๆ ซากๆ จึงกระทำการทะเลาะ

กันว่า เห็นจะท่านเท่านั้นกระมัง ยกขายขึ้นได้.

เมื่อนกกระจาบเหล่านั้นทะเลาะกัน พระโพธิสัตว์คิดว่า ขึ้นชื่อว่า การทะเลาะกัน ย่อมไม่มีความปลอดภัย บัดนี้ แผละ นกกระจาบเหล่านั้นจักไม่ยกขาย แต่นั้น จักพากันถึงความพินาศใหญ่หลวง นายพรานนกจักได้โอกาส เราไม่อาจอยู่ในที่นี้. พระโพธิสัตว์นั้นจึงพาบริษัทยกขายของตนไปอยู่ที่อื่น.

ฝ่ายนายพรานนก พอล่วงไป ๒-๓ วัน ก็มาแล้วร้องเหมือนเสียงนกกระจาบ ซัดขายไปเบื้องบนของนกกระจาบเหล่านั้นผู้มาประชุมกัน.

ลำดับนั้น นกกระจาบตัวหนึ่งพูดว่า เขาว่า เมื่อท่านยกขายขึ้นเท่านั้น ขนบนหัวจึงร่วง บัดนี้ ท่านจงยกขึ้น. นกกระจาบอีกตัวหนึ่งพูดว่า ข่าว่า เมื่อท่านมัดแต่ยกขายขึ้น (จน) ขนปีกทั้งสองข้างร่วงไป บัดนี้ ท่านจงยกขึ้น.

ดังนั้น เมื่อนกกระจาบเหล่านั้นมัดแต่พูดว่า ท่านจงยกขึ้น ท่านจงขึ้น นายพรานนกมารวบเอาขาย ให้นกกระจาบเหล่านั้นทั้งหมด มารวมกันแล้วใส่เต็มกระเช้า ได้ไปเรือน ทำให้ภรรยาเร่าใจ.

พระศาสดาตรัสว่า คู่ก่อนมหาบพิตรทั้งหลาย ชื่อว่า

ความทะเลาะแห่งพระญาติทั้งหลายไม่ควรอย่างนี้ เพราะความ
ทะเลาะเป็นมูลเหตุแห่งความพินาศถ่ายเดียว.

แล้วทรงนำพระธรรมเทศานี้มาสืบท่ออนุสนธิกัน
แล้ว ทรงประชุมชาดก ว่า

นกกระจาบตัวที่ไม่เป็นบัณฑิตในครั้งนั้น ได้เป็น พระ
เทวทัต

ส่วนนกกระจาบตัวที่เป็นบัณฑิตในครั้งนั้น ได้
เป็น เรวตถาคต แล.

.. อรรถกถา สัมโมทมานชาดก จบ

34. มัจฉชาดก

ว่าด้วย ความหিংหวง

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน ทรงปรารภการประเล้าประโลมของภรรยาเก่า จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า น มํ สีตํ น มํ อุณฺหํ ดังนี้.

ความพิศดารว่า ในกาลนั้น พระศาสดาตรัสถามภิกษุ นั้นว่า คุณก่อนภิกษุ ได้ยินว่า เธอเป็นผู้กระสันจะสึกจริงหรือ?

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า จริงพระเจ้าข้า.

พระศาสดาตรัสถามว่า เพราะเหตุใด เธอจึงเป็นผู้กระสันจะสึก?

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภรรยาเก่าของข้าพระองค์เป็นผู้มีรสมืออร่อย ข้าพระองค์ไม่อาจละนางพระเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระศาสดาได้ตรัสกะภิกษุนั้นว่า คุณก่อนภิกษุ หญิงนั้นเป็นผู้กระทำความฉิบหายแก่เธอ แม้ในกาลก่อนเธอเมื่อจะถึงความตายก็เพราะอาศัยหญิงนั้น แต่พ้นจากความตายเพราะอาศัยเรา.

แล้วทรงนำเรื่องอดีตนิทานมา ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในนครพาราณสี. พระโพธิสัตว์ได้เป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตนั้น. ในกาลนั้น พวกชาวประมงได้ทอดแหอยู่ในแม่น้ำ.

ครั้งนั้น มีปลาใหญ่ตัวหนึ่งมาเล่นอยู่กับนางปลาของตนด้วยความยินดี. นางปลานั้นว่ายน้ำไปข้างหน้าของปลาใหญ่นั้น ได้กลิ่นแห จึงเลียงเตไป. ส่วนปลาใหญ่นั้นติดในกามเป็นปลาโลเล ได้เข้าไปยังท้องแห นั้นเอง. พวกชาวประมงรู้ว่าปลาใหญ่นั้นเข้าไปติดแห จึงยกแหขึ้นจับเอาปลา ไม่ฆ่า โยนไปบนหลังทราย คิดว่า จักปิ้งปลานั้นกิน จึงก่อไฟถ่าน เสียมไม้แหลม.

ปลาครัครวญอยู่ว่า การย่างบนถ่าน ไฟหรือการเสียมด้วยไม้แหลมนั้น ก็หรือทุกข้ออย่างอื่น จะไม่ทำให้เราลำบาก แต่ข้อที่นางปลานั้นถึงความโทมัสในเราว่า ปลาใหญ่นั้นได้ไปหา นางปลาตัวอื่นด้วยความยินดีเป็นแน่นั้นเท่านั้น เบียดเบียนเรา.

จึงกล่าวคาถานี้ว่า

ความเย็น ความร้อน และการติดอยู่ในแห ไม่ได้
เบียดเบียนเราให้ได้รับทุกข์เลย แต่ข้อที่นางปลาสำคัญว่า เรา
ไปหลงนางปลาดูอื่นนั่นแหละ เบียดเบียนเราให้ได้รับทุกข์.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า น มํ สีตํ น มํ อุष्ณํ หมายความว่า
ปลาทั้งหลายย่อมมีความหนาว ในเวลาถูกนำออกไปจากน้ำ
เมื่อความหนาวนั้นปราศจากไป ความร้อนย่อมมี. ปลาหมาย
เอาความหนาวและความร้อนแม่ทั้งสองนั้น จึงคร่ำครวญว่า
ความหนาว ความร้อน ย่อมไม่เบียดเบียนเรา. ปลาหมายเอา
ความทุกข์ ซึ่งมีการปีงบนถ่านไฟ ที่จักมีขึ้นเมื่อนั้น จึงคร่ำ
ครวญว่า ความร้อนจะไม่เบียดเบียนเรา. ด้วยบทว่า น มํ ชาลสุ
มิ พาธนํ นี้ ปลาย่อมคร่ำครวญว่า การที่ได้ติดอยู่ในแหเมื่อนั้น
ก็ไม่เบียดเบียนเรา.

ในบทว่า ยถจ มํ ดังนี้เป็นต้นไป มีประมวลความ
ดังต่อไปนี้:-

นางปลานั้นไม่รู้ว่า เราผู้ติดอยู่ในแห ถูกพวกประมง
เหล่านี้จับเอาไป เมื่อไม่เห็นเรา ก็จะคิดว่า บัดนี้ ปลาใหญ่นั้น
จักติดนางปลาดูอื่นด้วยความยินดีในกาม การที่นางปลานั้นผู้
ถึงความโทมัสติคดังนั้น ย่อมเบียดเบียนเราเพราะเหตุนี้

ปลาใหญ่ นั้นจึงนอนคร่ำครวญอยู่บนหลังทราย.

สมัยนั้น ปุโรหิตอันทาสแวดล้อม มายังฝั่งแม่น้ำเพื่อจะอาบน้ำ ก็ปุโรหิตนั้นเป็นผู้รู้เสียงร้องของสัตว์ทุกชนิด. ด้วยเหตุนั้น ปุโรหิตนั้นได้ฟังปลาคร่ำครวญ จึงคิดว่า ปลานี้คร่ำครวญเพราะกิเลส ก็ปลานี้มีจิตกระสับกระส่ายอย่างนี้ ตายไปจักบังเกิดในนรกเท่านั้น เราจักเป็นที่พึ่งอาศัยของปลานี้.

ปุโรหิตนั้นจึงไปหาพวกชาวประมง แล้วกล่าวว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พวกท่านไม่ให้ปลาเราเพื่อทำกับข้าว แม่สักวัน.

ชาวประมงทั้งหลายกล่าวว่า นาย ท่านพูดอะไร ท่านจงเลือกเอาปลาที่ท่านชอบใจไปเถิด.

ปุโรหิตกล่าวว่า เราไม่มีการทำงานกับผู้อื่น พวกท่านจงให้เฉพาะปลาตัวนี้ เท่านั้น.

พวกชาวประมงกล่าวว่า เอาไปเถอะนาย.

พระโพธิสัตว์เอามือทั้งสองจับปลานั้น ไปนั่งที่ฝั่งแม่น้ำ กล่าวสอนว่า ปลาผู้เจริญ วันนี้ ถ้าเราไม่เห็นเจ้า เจ้าจะต้องถึงแก่ความตาย ตั้งแต่บัดนี้ไป เจ้าอย่าได้ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสเลย แล้วปล่อยไปในน้ำ ตนเองเข้าไปยังนคร.

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิติชารารุ / นั้ตรราชา

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว
ทรงประกาศสัจจะทั้งหลาย.

ในเวลาจบสัจจะ ภิกษุผู้กระสันจะสึกตั้งอยู่ในโศคา
ปัตติผล.

ฝ่ายพระศาสดาได้ทรงสืบนุสนธิ ประชุมชาดก ว่า
นางปลาในครั้งนั้น ได้เป็น ภรรยาเก่า ในบัดนี้
ปลาในครั้งนั้น ได้เป็น ภิกษุผู้กระสัน ในบัดนี้
ส่วนปุโรหิตในครั้งนั้น ได้เป็น เราเอง แล.

.. อรรถกถา มัจจชาดก จบ

35. วัฏฏกชาดก

ว่าด้วย ความจริง

พระศาสดา เมื่อเสด็จเที่ยวจาริกไปในมคธชนบท
ทั้งหลาย ทรงปรารภการดับไฟป่า จึงตรัสพระธรรมเทศานี้
มีคำเริ่มต้นว่า **สนฺติ ปกฺขา** ดังนี้.

ความพิศดารว่า สมัยหนึ่ง พระศาสดา เมื่อเสด็จเที่ยว
จาริกไปในมคธชนบททั้งหลาย ได้เสด็จเที่ยวบิณฑบาต ใน
หมู่บ้านชวามครแห่งหนึ่ง เสด็จกลับจากบิณฑบาตภายหลัง
ภัต อันหมู่ภิกษุสงฆ์แวดล้อม เสด็จดำเนินสู่ทาง.

สมัยนั้น ไฟป่าเป็นอันมากตั้งขึ้น ภิกษุเป็นอันมากเห็น
ทั้งข้างหน้าและข้างหลัง. ไฟเมื่อนั้นแลมีควันเป็นกลุ่มเดียว มี
เปลวเป็นกลุ่มเดียว กำลังลุกลามมาอยู่ที่เดียว.

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุปุถุชนพวกหนึ่งกลัวต่อ
มรณภัย กล่าวว่ พวกเราจะจุดไฟตัดทางไฟ ไฟที่ไหม้มาจัก
ไม่ไหม้ท่วมทับที่ ที่ไฟนั้นไหม้แล้ว จึงนำหินเหล็กไฟออกมา
จุดไฟ.

ภิกษุอีกพวกหนึ่งกล่าวว่า ท่านผู้มีอายุ พวกท่าน
กระทำการผิดชื่ออะไร พวกท่านไม่เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้เป็นบุคคลผู้เลิศในโลกพร้อมทั้งเทวโลก ผู้เสด็จไปพร้อมกับ
ตนนั่นเอง เหมือนคนไม่เห็นดวงจันทร์ลอยเด่นอยู่ในท้องฟ้า
ไม่เห็นดวงอาทิตย์ประดับด้วยรัศมีตั้งพัน กำลังขึ้นจาก
โลกธาตุ ด้านทิศตะวันออก เหมือนคนยืนอยู่ที่ริมฝั่งทะเล ไม่
เห็นทะเล เหมือนคนยืนฟังเขาสีเนรุ ไม่เห็นเขาสีเนรุ ฉะนั้น
พากันพูดว่า จะจุดไฟตัดทางไฟ ชื่อว่า พระกำลังของ
พระพุทธเจ้า พวกท่านไม่รู้ มาเถิดท่าน พวกเราจักไปยังสำนัก
ของพระศาสดา.

ภิกษุเหล่านั้น เมื่อไปทั้งข้างหน้าและข้างหลัง แม้
ทั้งหมดได้รวมกัน ไปยังสำนักของพระทศพล พระศาสดามี
ภิกษุหมู่ใหญ่เป็นบริวาร ได้ประทับยืนอยู่ ณ ประเทศแห่ง
หนึ่ง ไฟป่าไหม้เสียงดังมาเหมือนจะท่วมทับ ครั้นมาถึงที่ที่
พระตถาคตประทับยืน พอถึงที่ประมาณ ๑๖ กรีส รอบ
ประเทศนั้นก็ดับไป เหมือนคบไฟที่เขาจุ่มลงในน้ำ ฉะนั้น ไม่
อาจท่วมทับที่ประมาณ ๓๒ กรีส โดยการแลบเข้าไป.

ภิกษุทั้งหลายพากันกล่าวคุณของพระศาสดาว่า น่า
อัศจรรย์ ชื่อว่าพระคุณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ชื่อว่า ไฟนี้
ไม่มีจิตใจ ยังไม่อาจท่วมทับที่ที่พระพุทธเจ้าประทับยืน ย่อม

ดับไป เหมือนคบเพลิงหญ้าดับด้วยน้ำ ฉะนั้น น้าอัศจรรย์ ชื่อว่าอานุภาพของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

พระศาสดาได้ทรงสดับถ้อยคำของภิกษุเหล่านั้น แล้วตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ชื่อที่ไฟนี้ถึงภูมิประเทศนี้แล้วดับไป เป็นกำลังของเราในบัดนี้เท่านั้นหามิได้ ก็ชื่อนี้เป็นกำลังแห่งสัจจะอันมีในก่อนของเรา ด้วยว่าในประเทศที่นี้ ไฟจักไม่ลุกโพลงตลอดกับนี้แม้ทั้งสิ้น นี้ชื่อว่าปาฏิหาริย์ตั้งอยู่ตลอดกับ.

ถ้าดับนั้น ท่านพระอานนทปุลาตสังฆาภิ ๔ ชั้น เพื่อต้องการเป็นที่ประทับนั่งของพระศาสดา พระศาสดาประทับนั่งขัดสมาธิ ฝ่ายภิกษุสงฆ์ก็ถวายบังคมพระตถาคต แล้วนั่งแวดล้อมอยู่.

ถ้าดับนั้น พระศาสดาอันภิกษุทั้งหลายทูลอ่อนน้อมว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้ปรากฏแล้วแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายก่อน ส่วนเรื่องอดีตยังลึกลับ ขอพระองค์โปรดกระทำเรื่องอดีตนั้นให้ปรากฏแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย.

จึงทรงนำเรื่องอดีตมา ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล ในประเทศนั้นนั้นแหละในแคว้นมคธ

พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิในกำเนิดนกคุ้ม เกิดจากท้องมารดา
ในเวลาทำลายกะเปาะฟองไข่ออกมา ได้เป็นลูกนกคุ้ม มีตัว
ประมาณเท่าคุมเกวียนบรรทุกสินค้าขนาดใหญ่.

ลำดับนั้น บิดามารดาให้พระโพธิสัตว์นั้นนอนในรัง
แล้วนำอาหารมาเลี้ยงดูด้วยจะงอยปาก. พระโพธิสัตว์นั้นไม่มี
กำลังที่จะเหยียดปีกออกบินไปในอากาศ หรือไม่มีกำลังที่จะ
ยกเท้าเดินไปบนที่ดอน และไปป่าล้อมไหม้ประเทศนั้นทุก
ปีๆ.

สมัยเมื่อนั้น ไฟป่านั้นก็ไหม้ประเทศนั้นเสียงดังลั่น.
หมู่ชนพากันออกจากรังของตนๆ ต่างกลัวต่อมรณภัย ส่งเสียง
ร้องหนีไป บิดามารดา แม่ของพระโพธิสัตว์ก็กลัวต่อมรณภัย
จึงทิ้งพระโพธิสัตว์หนีไป.

พระโพธิสัตว์นอนอยู่ในรังนั่นเอง ชะเง้อคอแลเห็น
ไฟป่ากำลังไหม้ตกลงมา จึงคิดว่า ถ้าเราจะพึงมีกำลังที่จะ
เหยียดปีกออกบินไปในอากาศไשר์ เราก็จะพึงโบยบินไปที่อื่น
ถ้าเราจะพึงมีกำลังที่จะยกเท้าเดินไปบนบกได้ไשר์ เราก็จะ
ย่างเท้าไปที่อื่นเสีย. ฝ่ายบิดามารดาของเราก็ก้าวแต่มรณภัย
ทิ้งเราไว้แต่ผู้เดียว เมื่อจะป้องกันตน จึงได้หนีไป. บัดนี้ ที่พึง
หน้า 44 จาก 44

อื่นของเราไม่มี เราไม่มีที่ด้านทาน ไม่มีที่ฟัง วันนี้เราจะทำ
อย่างไรหนอจึงจะควร.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์นั้น ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ชื่อ
ว่าคุณแห่งศีล ย่อมมีอยู่ใน โลกนี้ ชื่อว่าคุณแห่งสัจจะก็ย่อมมี
ในอดีตกาล ชื่อว่าพระสัพพัญญูพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ทรงบำเพ็ญ
บารมีทั้งหลายประทับนั่งที่พื้นต้นโพธิ ได้ตรัสรู้พร้อมยิ่งแล้ว
ทรงเพียบพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติและวิมุตติ
ญาณทัสสนะ ทรงประกอบด้วยสัจจะ ความเอ็นดู ความกรุณา
และขันติ ย่อมมีอยู่ และคุณของพระธรรมทั้งหลายที่พระ
สัพพัญญูพุทธเจ้าทั้งหลายนั้น ทรงรู้แจ้งแล้วย่อมมีอยู่. เออ ก็
ความสัจอย่างหนึ่ง ย่อมมีอยู่ในเราแท้ สภาวธรรมอย่างหนึ่ง
ย่อมมีปรากฏอยู่ เพราะฉะนั้น เราจะรำลึกถึงอดีตพระพุทธรเจ้า
ทั้งหลาย และคุณทั้งหลายที่อดีตพระพุทธรเจ้าเหล่านั้นรู้แจ้ง
แล้ว ถือเอาสภาวธรรม คือสัจจะซึ่งมีอยู่ในเรา กระทำสักกิริยา
ให้ไฟลอยกลับไป กระทำความปลอดภัยแก่ตนและหมู่คนที่
เหลือในวันนี้ ย่อมควร.

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า

คุณแห่งศีลมีอยู่ในโลก ความสัตย์ ความสะอาด และ
ความเอ็นดู มีอยู่ในโลก ด้วยความสังนั้น ข้าพเจ้าจักทำสัก
กิริยาอันยอดเยี่ยม ข้าพเจ้าพิจารณากำลังแห่งกรรม ระลึกถึง
พระชินเจ้าทั้งหลายในปางก่อน อาศัยกำลังสักจะ ขอทำสัก
กิริยา.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ระลึกถึงพระคุณทั้งหลายของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ปรินิพพานไปแล้วในอดีต แล้วปรารถ
สภาวะคือสักจะซึ่งมีอยู่ในตน เมื่อจะทำสักกิริยาจึงกล่าวคาถา
นี้ว่า

ปีกของเรามีอยู่ แต่ก็บินไม่ได้ เท้าทั้งสองของเรามีอยู่
แต่ก็เดินไม่ได้ มารดาและบิดาของเรา ออกไปหาอาหาร
คูก่อนไฟ ท่านจงถอยกลับไปเสีย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สนฺติ ปกฺขา อปตฺนา ความ
ว่า ชื่อว่า ปีกทั้งสองของเรามีอยู่ คือเกิดมีอยู่แต่ไม่อาจบิน คือ
ไปทางอากาศด้วยปีกเหล่านั้นได้ เหตุนั้นจึงชื่อว่าบินไม่ได้.

บทว่า สนฺติ ปาทา อวฺยจฺนา ความว่า แม้เท้าทั้งสอง
ของเราก็มีอยู่แต่ไม่อาจเดิน คือไปโดยการย่างเท้าไปด้วยเท้า
ทั้งสองนั้น เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าเดินไม่ได้.

บทว่า มาตา ปิตา จ นิกฺขนฺตา ความว่า อนึ่ง แม้มารดา
บิดาผู้จะนำเราไปที่อื่น แม้นั้นก็ออกไปแล้ว เพราะกลัวตาย
พระโพธิสัตว์เรียกไฟว่า **ชาตเวทะ**.

จริงอยู่ไฟนั้นพอเกิดก็รู้ คือปรากฏ เพราะฉะนั้น จึง
เรียกว่าชาตเวทะ เกิดก็รู้. ด้วยบทว่า **ปฏิกฺกม** นี้ พระโพธิสัตว์
ตั้งไฟว่า จงถอยไป คือจงกลับไป. ดังนั้น พระมหาสัตว์นอน
อยู่ในรังนั้นแหละได้ทำสักการียาว่า ถ้าความที่ปกทั้งสองของ
เรามี ๑ ภาวะคือการเหยียดปีกทั้งสองบินไปทางอากาศไม่ได้
๑ ความที่เท้าทั้งสองมี ๑ ภาวะคือการยกเท้าทั้งสองนั้นเดินไป
ไม่ได้ ๑ ความที่มารดาบิดาทิ้งเราไว้ในรังนั้นแหละแล้วหนีไป
๑ ทั้งหมดเป็นตัวสภาวะทั้งนั้น คุณก่อนไฟ ด้วยคำสั้นนี้ ท่านจง
กลับไปจากที่นี่.

พร้อมกับสักการียาของพระโพธิสัตว์นั้น ไฟได้ถอย
กลับไปในที่ประมาณ ๑๖ กรีส ก็แหละ เมื่อจะถอยไป ก็ไหม้
ไปยังที่อื่นในป่า ทั้งดับแล้วในที่นั่นเอง เหมือนคบเพลิงอัน
บุคคลให้จุ่มลงในน้ำ ฉะนั้น ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า

**เมื่อเราทำสักจะ เปลวไฟอันรุ่งเรืองใหญ่หลีกไป ๑๖
กรีส พร้อมด้วยคำสัจย์ ประหนึ่งเปลวไฟอันตกลึงน้ำก็ดับไป**

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตะธรรมา / นัตรราชา

จะนั่น สิ่งไรเสมอด้วยสัจจะของเราไม่มี นี่เป็นสัจบาร์มี ของเรา
ดังนี้.

ก็สถานทีนั้นเกิดเป็นปาฏิหาริย์ ชื่อว่าตั้งอยู่ชั่วกัป เพราะ
ไฟจะไม่ไหม้ในกัปนี้แม้ทั้งสิ้น พระโพธิสัตว์ ครั้นทำสักกิริยา
อย่างนี้แล้ว ในเวลาสิ้นชีวิตได้ไปตามยถากรรม.

พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย การที่ไฟไม่ไหม้
สถานทีนี้ เป็นกำลังของเราในบัดนี้ หามิได้ ก็กำลังนั้นเป็นของเก่า
เป็นสัจพลังของเราเองในครั้งเป็นลูกนกคุ้ม ดังนี้.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศ
สัจจะทั้งหลาย ในเวลาจบสัจจะ บางพวกได้เป็นพระโศดาบัน
บางพวกได้เป็นพระสกทาคามี บางพวกได้เป็นพระอนาคามี บาง
พวกบรรลุพระอรหัต.

ฝ่ายพระศาสดาก็ทรงสืบอนุสนธิ ประชุมชาดกว่า
มารดาบิดาในครั้งนั้นคงเป็น มารดาบิดา อยู่ตามเดิมใน
บัดนี้

ส่วนพระยานกลุ่ม ได้เป็น [เรตถาคต](#) แล.

.. อรรถกถา วัฏฏกชาดก จบ

36. สตถุณชาดก

ว่าด้วย ที่พึงให้โทษ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้ถูกไฟไหม้บรรณศาลา จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า อนุนิสฺสิตา ดังนี้.

ได้ยินว่า ภิกษุนั้นเรียนพระกรรมฐานในสำนักของพระศาสดา แล้วออกจากพระเชตวันวิหาร เข้าไปอาศัยปัจฉิมคตคามแห่งหนึ่ง ในโกศลชนบท อยู่ในเสนาสนะป่าแห่งหนึ่ง.

ลำดับนั้น บรรณศาลาของภิกษุนั้นถูกไฟไหม้ในเดือนแรกนั่นเอง ภิกษุนั้นคิดว่า บรรณศาลาของเราถูกไฟไหม้เสียแล้ว เราจักอยู่ลำบาก จึงบอกแก่คนทั้งหลาย.

คนทั้งหลายอ้างการงานนั้นๆ อย่างนี้ว่า บัดนี้ นาของพวกเราแห้ง พวกเราระบายน้ำเข้านาแล้วจักทำให้ เมื่อระบายน้ำเข้านาแล้วหว่านพืช เมื่อหว่านพืชแล้วทำรั้ว เมื่อทำรั้วแล้วสางพืช เก็บเกี่ยวนวด ดังนี้ ให้กาลเวลาล่วงเลยไป ๓ เดือน.

ภิกษุนั้นอยู่ลำบากในที่แจ้งตลอด ๓ เดือน จึงไม่อาจเจริญกรรมฐานยังคุณวิเศษให้บังเกิด ก็ครั้นพิจารณาแล้ว ก็ไปยังสำนักของพระศาสดา ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

พระศาสดาทรงทำปฏิสันถารกับภิกษุนั้นแล้ว ตรัสถามว่า คุณก่อนภิกษุ เธออยู่จำพรรษาโดยสะดวกหรือ? ธรรมเนียมของเธอถึงที่สุดแล้วหรือ?

ภิกษุนั้นกราบทูลเรื่องราวนั้นแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเนียมของข้าพระองค์ไม่ถึงที่สุด เพราะไม่มีเสนาสนะอันเป็นสัปปายะ.

พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ ในกาลก่อน แม้สัตว์เดียรัจฉานทั้งหลาย ก็ยังรู้ที่อันเป็นสัปปายะ และไม่เป็นสัปปายะของตน เพราะเหตุไร เธอจึงไม่รู้.

แล้วทรงนำอดีตนิทานมา ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติ ในนครพาราณสี. พระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิดคนก อ้นหมุ่นก ห้อมล้อม อาศัยต้นไม้ใหญ่อันสมบูรณ์ ด้วยกิ่งและค่าคบ อยู่ในราวป่า.

ครั้นวันหนึ่ง จุณตกในที่กิ่งทั้งหลายของต้นไม้ นั้นเสียดสีกันไปมา ควันเกิดขึ้น. พระโพธิสัตว์เห็นดังนั้น จึงคิดว่า กิ่งทั้งสองนี้ เมื่อเสียดสีกันอยู่อย่างนี้จักเกิดไฟ ไฟนั้นตกลงไปติดใบไม้เก่าๆ จำเดิมแต่นั้น ไฟจักเผาต้นไม้แม้นี้ พวกเรา

ไม่อาจอยู่ในที่นี้ พวกเราหนีจากที่นี่ไปอยู่ที่อื่น จึงจะควร.

พระโพธิสัตว์จึงกล่าวคาถานี้แก่หมู่ชน ว่า

นกทั้งหลายอาศัยต้นไม้ใด ต้นไม้นั้นย่อมทิ้งไฟลงมา
นกทั้งหลายจงพากันหนีไปอยู่เสียที่อื่นเถิด ภัยเกิดจากที่พึ่ง
ของเราแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ชคติริหุ ความว่า ปฐพี
เรียกว่า ชคต ต้นไม้เรียกว่า ชคติริหะ เพราะต้นไม้เกิดที่ปฐพี
นั้น. บทว่า วิหงฺกมา ความว่า อากาศเรียกวิหะ นกทั้งหลาย
เรียกว่า วิหังคะ เพราะไปในอากาศนั้น. บทว่า ทิสา ภชถ
ความว่า ท่านทั้งหลาย เมื่อจะละต้นไม้ที่นี่ไปจากที่นี่ จงไป
ยังทิศทั้ง ๔ พระโพธิสัตว์เรียกนกทั้งหลายว่า วังกัณฑา
เพราะว่า นกเหล่านั้นกระทำคอ ซึ่งไปตรงให้คดในบางครั้ง
เพราะฉะนั้นจึง เรียกว่า วังกัณฑา. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า วังถัณฑา
เพราะวังกะ คือปีกทั้งหลายเกิดที่ข้างทั้งสองของนกลเหล่านั้น
ดังนี้ก็มี. บทว่า ชาตฺ สรณฺโต ภัย ความว่า ภัยบังเกิดจากต้นไม้
อันเป็นที่พึ่งอาศัยของพวกเรา นั้นแล มาเถิด พวกเราพากันไป
ที่อื่น.

นกทั้งหลายที่เป็นบัณฑิตกระทำตามคำของพระ

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตติธรรมา / นัทรราชา

โพธิสัตว์ พากันบินขึ้นพร้อมกันกับพระโพธิสัตว์นั้น ไปอยู่ที่อื่น. ส่วนนกทั้งหลายที่ไม่เป็นบัณฑิต พากันกล่าวอย่างนี้ว่า พระโพธิสัตว์นี้เห็นว่า มีพระเจ้าในน้ำเพียงหยดเดียว จึงไม่เชื่อถ้อยคำของพระโพธิสัตว์นั้น คงอยู่ในที่นั่นนั่นเอง. แต่นั่นไม่นานนัก ไฟบังเกิดขึ้นจับติดต้นไม้ขึ้นแฉะ ตามอาการที่พระโพธิสัตว์คิดแล้ว นั่นแล. เมื่อควันและเปลวไฟตั้งขึ้น นกทั้งหลาย (มีตา) มีดมัวเพราะควัน จึงไม่อาจไปที่ไหนได้ พากันตกลงในไฟถึงความพินาศ.

พระศาสดาตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุ ในกาลก่อน แม่สัตว์เดียรฉานทั้งหลายอยู่บนยอดไม้ ก็ยังรู้ความสบาย และไม่สบายของตนอย่างนี้ เพราะเหตุไร เธอจึงไม่รู้ ดังนี้.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศ **สัจจะทั้งหลาย.**

ในเวลาจบสัจจะ ภิกษุนั้นตั้งอยู่ในโศคาปัตติผล. ฝ่ายพระศาสดาก็ทรงสืบนุสนธิ ประชุมชาดก ว่า นกทั้งหลายที่ทำตามคำของพระโพธิสัตว์ ในครั้งนั้น ได้เป็น **พุทธบริษัท** ในบัดนี้

ส่วนนกผู้เป็นบัณฑิต ได้เป็น **เราเอง** > แล.

.. อรรถกถา สกฺกชาดก จบ

หน้า 52 จาก 52

37. ติตติรชาตก

ว่าด้วย ผู้มีความอ่อนน้อม

พระศาสดา เมื่อเสด็จไปยังนครสาวัตถี ทรงปรารภ การห้ามเสนาสนะพระสารีบุตร จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มี คำเริ่มต้นว่า เย วุฑฒมปจายนติ ดังนี้.

ความพิศดารว่า เมื่อท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี สร้าง วิหารเสร็จแล้ว ส่งทูตไป (นิมนต์) พระศาสดาเสด็จออกจาก นครราชคฤห์ ถึงนครเวสาลี ประทับอยู่ในนครเวสาลีนั้นตาม ความพอพระทัย แล้วทรงพระดำริว่า จักไปนครสาวัตถี จึง เสด็จดำเนินไปตามทาง. สมัยนั้น อันตเวาสิกทั้งหลายของ ภิกษุฉัพพัคคีย์พากันล่องหน้าไป เมื่อพระเถระทั้งหลายยัง ไม่ได้จับจองเสนาสนะเลย พากันหวงเสนาสนะด้วยการพูดว่า เสนาสนะนี้จักเป็นของอุปัชฌาย์ของพวกเรา เสนาสนะนี้จัก เป็นของอาจารย์ของพวกเรา เสนาสนะนี้จักเป็นของพวกเรา เท่านั้น. พระเถระทั้งหลายที่มาภายหลัง ย่อมไม่ได้เสนาสนะ อันตเวาสิกทั้งหลาย แม้ของพระสารีบุตรเถระพากันแสวงหา เสนาสนะเพื่อพระเถระ ก็ไม่ได้. พระเถระเมื่อไม่ได้เสนาสนะ จึงยับยั้งอยู่ ด้วยการนั่งและการเดินจงกรม ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง

ในที่ไม่วิไลเสนาสนะของพระศาสดานั้นเอง.

ในเวลาใกล้รุ่ง พระศาสดาเสด็จออกมาทรงพระภาสะ
(ไอ) พระเถระก็ไอขึ้น.

พระศาสดาตรัสถามว่า นั่นใคร?

พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าพระองค์สารีบุตร พระเจ้า
ข้า.

พระศาสดาตรัสถามว่า สารีบุตร เธอทำอะไรอยู่ในที่นี้
ในเวลานี้.

พระสารีบุตรนั้นจึงกราบทูลเรื่องราวนั้น.

เมื่อพระศาสดาได้ทรงสดับคำของพระสารีบุตร แล้ว
ทรงรำพึงว่า เมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ในบัดนี้ ภิกษุทั้งหลายยังไม่
เคารพไม่ยำเกรงกันและกันก่อน เมื่อเราปรินิพพานแล้ว ภิกษุ
ทั้งหลายจักทำอย่างไรกันหนอ ธรรมสังเวทก็เกิดขึ้น. เมื่อ
ราตรีสว่างแล้ว พระองค์จึงรับสั่งให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกัน แล้ว
สอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ภิกษุ
ฉัพพัคคีย์ล่วงหน้าไปเกี่ยวกันเสนาสนะของภิกษุทั้งหลายผู้
เป็นเถระจริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า

จริงพระเจ้าข้า. แต่นั้นพระองค์จึงทรงติเตียนพระฉัพพัคคีย์ แล้วตรัสธรรมกถา ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ใครหนอย่อมควรแก่อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ ก้อนข้าวอันเลิศ.

ภิกษุบางพวกกราบทูลว่า ผู้บวชจากชาติตยตระกูล. บางพวกกราบทูลว่า ผู้บวชจากตระกูลพราหมณ์. บางพวกกราบทูลว่า ผู้บวชจากตระกูลคฤหบดี.

ภิกษุอีกพวกหนึ่งกราบทูลว่า พระวินัยธร พระธรรมกถึก ท่านผู้ได้ปฐมฌาน ท่านผู้ได้ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน. อีกพวกหนึ่งกราบทูลว่า พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ท่านผู้มีวิชา ๓ ท่านผู้มีอภิญาญา ๖ ย่อมควรแก่อาสนะเลิศ น้ำเลิศ ก้อนข้าวเลิศ.

ในเวลาทีภิกษุทั้งหลายกล่าวถึง ท่านผู้ควรแก่อาสนะเลิศเป็นต้น ตามความชอบใจของตนๆ อย่างนั้น พระศาสดาจึงตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ถึงอาสนะเลิศเป็นต้นในศาสนาของเรา จะต้องเป็นผู้บวชจากตระกูลกษัตริย์ หาเป็นประมาณไม่ ผู้บวชจากตระกูลพราหมณ์ ตระกูลคฤหบดี พระวินัยธร พระนักพระสูตร พระนักอภิธรรม ท่านผู้ได้ปฐมฌานเป็นต้น

พระโศดาบันเป็นต้น หาเป็นประมาณไม่.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ในศาสนานี้ ควรกระทำ การอภิวาท การลูกรับ อัญชติกรรม สามิจิกรรม ตามผู้แก่กว่า ควรได้อาสนะเลิศ น้ำเลิศ ก้อนข้าวเลิศ ตามผู้ที่แก่กว่า นี้เป็น ประมาณในศาสนานี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้แก่กว่าเป็นผู้สมควร แก่อาสนะเลิศ เป็นต้นเหล่านี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็บัดนี้แล สาริบุตรอัครสาวกของเรา ผู้ประกาศธรรมจักรตามได้ ควรได้เสนาสนะติดกับเรา สาริบุตรนั้นเมื่อไม่ได้เสนาสนะ จึงยับยั้งอยู่ที่โคนไม้ตลอดราตรี นี้ บัดนี้แหละ เธอทั้งหลายไม่เคารพ ไม่ยำเกรง มีความ ประพฤติไม่เป็นสภากันอย่างนี้ เมื่อเวลาล่วงไปๆ จักกระทำ ชื่อว่าอะไรอยู่.

ลำดับนั้น เพื่อต้องการจะประทานโอวาทแก่ภิกษุ เหล่านี้ จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในกาลก่อน แม้สัตว์ เดียวกันทั้งหลาย ก็พากันคิดว่า ก็ข้อที่พวกเราไม่เคารพ ไม่ ยำเกรง มีความประพฤติไม่เป็นสภากันและกันนั้น ไม่ สมควรแก่พวกเรา บรรดาเราทั้งหลาย พวกเราจักรู้ผู้ที่แก่กว่า แล้วกระทำอภิวาทเป็นต้นแก่ผู้แก่กว่านั้น จึงพิจารณากันอย่าง

ถึถ้วนแล้วรู้ว่า บรรดาเราทั้งหลาย ท่านผู้นี้เป็นผู้แก่กว่า จึง
กระทำอภิวาทเป็นต้นแก่ผู้แก่กว่านั้น ยังทางไปเทวโลกให้เต็ม
อยู่ แล้วทรงนำอดีตนิทานมา ดังต่อไปนี้.

ในอดีตกาล มีสหยาทั้งสาม คือนกกระทา ถึง ช้าง
อาศัยต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง อยู่ในหิมวันตประเทศ. สหยาทั้ง
สามนั้นได้เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรง มีความประพฤติไม่เป็น
สภาคันและกัน.

ลำดับนั้น สหยาทั้งสามนั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า การที่
เราทั้งหลายอยู่กันอย่างนี้ไม่สมควร ถ้ากระไร พวกเราจึง
กระทำอภิวาทเป็นต้นแก่บรรดาพวกเราผู้แก่กว่าอยู่. สหยาทั้ง
สามคิดกันอยู่ว่า บรรดาพวกเรา ก็ใครเล่าเป็นผู้ที่แก่กว่า วัน
หนึ่งคิดกันว่า อุบายนี้มีอยู่ จึงทั้ง ๓ สัตว์ นั่งอยู่ที่โคนต้นไม้

นกกระทาและลิงจึงถามช้างว่า คุณก่อนช้างผู้สหยา ท่าน
รู้จักต้นไม้นี้ ตั้งแต่กาลมีประมาณเพียงไร? ช้างนั้นกล่าวว่า
คุณก่อนสหยาทั้งหลาย ในเวลาเป็นลูกช้างรุ่น เราเดินทำพุ่มต้น
ไม้ใหญ่ไว้ ในระหว่างขาอ่อน ก็แหละในเวลาที่เรายืนคร่อมอยู่
ยอดของมันระหोंงเรา เมื่อเป็นอย่างนี้ เราจึงรู้จักต้นไม้
ตั้งแต่เวลายังเป็นพุ่ม. สหยาแม้ทั้งสองจึงถามลิงโดยนัยก่อน

นั่นแหละอีก.

ลिंगนั้นกล่าวว่า สหายทั้งหลาย เราเป็นลูกสิงนั่งอยู่ที่
ภาคพื้น ไม่ต้องชะเง้อคอยเลย เกี่ยวกินหน่อของ ไทรอ่อนนี้ เมื่อ
เป็นอย่างนี้ เราจึงรู้จักต้น ไทรนี้ ตั้งแต่เวลายังเป็นต้นเล็ก ๆ.

ลำดับนั้น สหายแม่ทั้งสองนอกนี้ จึงถามนกกกระทา
โดยนัยก่อนนั้นแหละ.

นกกกระทานั้นกล่าวว่า สหายทั้งหลาย เมื่อก่อน ต้น
ไทรใหญ่ได้มีอยู่ในที่ชื่อ โนน เรากินผลของมันแล้วถ่าย
อุจจาระลงในที่นี้ แต่นั้น ต้นนี้จึงเกิดเป็นอย่างนั้น เราจึงรู้จัก
ต้น ไทรนี้ ตั้งแต่มันยังไม่เกิด เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นผู้แก่กว่า
ท่านทั้งหลาย โดยกำเนิด. เมื่อนกกกระทากล่าวอย่างนี้ ลิงและ
ช้างจึงกล่าวกะนกกกระทาผู้เป็นบัณฑิตว่า สหาย ท่านเป็นผู้แก่
กว่าเราทั้งหลาย

จำเดิมแต่นี้ไป พวกเราจักกระทำสักการะ การเคารพ
การนับถือ การไหว้ การบูชา และการอภิวัต การลูกรับ
อัญชลีกรรม สามิจริกรรมแก่ท่าน และจักตั้งอยู่ในโอวาทของ
ท่าน อนึ่ง ตั้งแต่นี้ไป ท่านพึงให้โอวาทและอนุศาสน์แก่เรา
ทั้งหลาย. ตั้งแต่นั้นมา นกกกระทาได้ให้โอวาทแก่ลิงและช้าง

เหล่านั้นให้ตั้งอยู่ในศีล แม่ตนเองก็สมาทานศีล. สหายแม่ทั้งสามนั้นตั้งอยู่ในศีล ๕ มีความเคารพยำเกรงกันและกัน มีความประพฤติเป็นสภาคกัน ในเวลาสิ้นชีวิต ได้เป็นผู้มีเทวโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า. การสมาทานของสหายทั้งสามนั้น ได้ชื่อว่าติดติรพรหมจรรย์.

พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ชื่อว่าสัตว์เดียรัจฉานเหล่านั้น ยังมีความเคารพ มีความยำเกรงกันและกันอยู่ ฝ่ายเธอทั้งหลายก็บวชในพระธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ เพราะเหตุไร จึงไม่เคารพยำเกรงกันและกันอยู่

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่นี้ไป เรานุญาตการอภิวาท การลูกรับ การอัญชลีกรรม สามิจิกรรม ตามผู้ที่แก่กว่า อาสนะเลิศ น้ำเลิศ ก้อนข้าวเลิศ ตามผู้ที่แก่กว่า แก่เธอทั้งหลาย ตั้งแต่นี้ไป ผู้ใหม่กว่าไม่พึงห้ามเสนาสนะผู้แก่กว่า ภิกษุใดห้าม ภิกษุนั้นต้องอาบัติทุกกฏดังนี้

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาอย่างนี้แล้ว ทรงเป็นผู้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว

จึงตรัสประกาศาถาว่า

นรชนเหล่าใด ฉลาดในธรรม นอบน้อมคนผู้ใหญ่ นร

ชนเหล่านั้น เป็นผู้ได้รับความสรรเสริญในปัจจุบันนี้ และมี
สุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เย วุฑฺฒมปจายนฺติ ความว่า
ผู้ใหญ่ ๓ จำพวก คือ ผู้ใหญ่โดยชาติ ๑ ผู้ใหญ่โดยวัย ๑ ผู้ใหญ่
โดยคุณ ๑.

บรรดาผู้ใหญ่ ๓ พวกนั้น ผู้สมบุรณ์ด้วยชาติชื่อว่า
ผู้ใหญ่โดยชาติ. ผู้ตั้งอยู่ในวัย ชื่อว่าผู้ใหญ่โดยวัย ผู้สมบุรณ์
ด้วยคุณ ชื่อว่าผู้ใหญ่โดยคุณ.

บรรดาผู้ใหญ่ ๓ พวกนั้นผู้เจริญด้วยวัย สมบุรณ์ด้วย
คุณ ท่านประสงค์ว่า ผู้ใหญ่ในที่นี้.

บทว่า อปจายนฺติ ความว่า บุกาด้วยกรรมคือการอ่อน
นุ่มต่อท่านผู้เจริญ.

บทว่า ฌมฺมสุส โภวิทฺทา ได้แก่ ผู้ฉลาดในธรรมคือการ
ประพฤติอ่อนนุ่มต่อผู้เจริญ.

บทว่า ทิฏฺฐุ ฌมฺเม ได้แก่ ในอรรถภาพนี้เอง

บทว่า ปาสฺสทา แปลว่า ควรแก่การสรรเสริญ.

บทว่า สมฺปฺราโย จ สุคฺคฺติ ความว่า ชื่อว่า เป็นที่ไปใน
เบื้องหน้า เพราะจะต้องไปในเบื้องหน้า คือ จะพึงละโลกนี้ไป

ด้วยว่าโลกหน้า ย่อมเป็นสุคติของนรชนเหล่านั้นทีเดียว. ก็ใน
ที่นี้มีความหมายที่ประมวลมาดังนี้

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย จะเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์
ศูทร คฤหัตถ์ บรรพชิต หรือสัตว์เดียรัจฉานก็ตาม สัตว์เหล่า
ใดเหล่านั้นเป็นผู้เฉลียวฉลาดในธรรม คือการอ่อนน้อมต่อ
ผู้ใหญ่ กระทำการนอบน้อมต่อผู้ใหญ่โดยวิญทั้งหลาย ผู้
สมบูรณ์ด้วยคุณ สัตว์เหล่านั้นย่อมได้การสรรเสริญ คือ
พรรณนาชมเชยในอรรถาพนี้แหละว่า เป็นผู้อ่อนน้อมต่อผู้
เจริญที่สุด เพราะกายแตกไปแล้ว ย่อมบังเกิดในสวรรค์.

พระศาสดาตรัสคุณของธรรม คือการอ่อนน้อมต่อผู้
เจริญอย่างนี้แล้ว ทรงสืบบอนุสนธิ

ประชุมชาดกว่า

ช่างผู้ประเสริฐในกาลนั้น ได้เป็น พระโมคคัลลานะ

ถึงในกาลนั้น ได้เป็น พระสารีบุตร

ส่วนนกกระทาผู้เป็นบัณฑิตในกาลนั้น ได้เป็น เรา

เอง แล.

.. อรรถกถา ตติตติรชาดกจบ

38. พกชาดก

ว่าด้วย ผู้ฉลาดแกมโกง

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้เจริญด้วยจิวร จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า นาจนุตฺตํ นิกติปฺปญฺโญ ดังนี้.

ได้ยินว่า ภิกษุผู้อยู่ในพระเชตวันวิหารรูปหนึ่ง เป็นผู้ฉลาดในกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง มีการตัด การขัด การจัดและการเย็บผ้าที่จะพึงทำในจิวร. ภิกษุนั้นยอมเพิ่มจิวรด้วยความเป็นผู้ฉลาดนั้น เพราะฉะนั้น จึงปรากฏชื่อว่า **จิรวรฺวฑฺฒกะ ผู้เจริญด้วยจิวร.**

ถามว่า ก็ภิกษุนี้กระทำอย่างไร?

ตอบว่า ภิกษุนี้เอาผ้าเก่าที่คร่ำคร่ามาแสดงหัตถกรรมคือทำด้วยมือ กระทำจิวรสัมผัสได้ดี น่าพอใจ ในเวลาเสร็จการยอม ได้ยอมด้วยน้ำแป้ง ขัดด้วยหอยสังข์ กระทำให้ขึ้นเงาเป็นที่พอใจแล้วเก็บไว้. ภิกษุทั้งหลายผู้ไม่รู้จักทำจิวรกรรม จึงถือเอาผ้าสาฎกทั้งหลายใหม่ๆ ไปยังสำนักของภิกษุนั้น จึงกล่าวว่า พวกผมไม่รู้จักทำจิวร ขอท่านจงทำจิวรให้แก่พวกผม.

ภิกษุหนึ่งกล่าวว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จีวร เมื่อกระทำ
ยอมสำเร็จเข้า จีวรที่เราทำไว้เท่านั้น มีอยู่ ท่านทั้งหลายจงวาง
ผ้าสาฎกเหล่านี้ไว้ แล้วจงถือเอาจีวรที่ทำไว้แล้วนั้น ไปเถอะ.
กล่าวแล้ว จึงนำออกมาให้ดู.

ภิกษุเหล่านั้นเห็นวรรณสมบัติของจีวรนั้นเท่านั้น ไม่รู้
ถึงภายใน สำคัญว่า มันคงดี จึงให้ผ้าสาฎกใหม่ทั้งหลายแก่
พระจีวรวัฑฒกะ แล้วถือเอาจีวรนั้นไป. จีวรนั้นอันภิกษุ
เหล่านั้นซักด้วยน้ำร้อน ในเวลาเปื้อนเปรอะนิดหน่อย มันจึง
แสดงปรกติของตน. ที่ที่เก่าคร่ำคร่าปรากฏในที่นั้นๆ.

ภิกษุเหล่านั้นต่างมีความวิปถีสาร เคียดร้อนใจ ภิกษุ
นั้นเอาผ้าเก่า ลวงภิกษุทั้งหลายที่มาแล้วๆ ด้วยอาการอย่างนี้
จนปรากฏไปในที่ทั้งปวง.

แม้ในบ้านแห่งหนึ่ง ก็มีพระจีวรวัฑฒกะรูปหนึ่ง
ล่อลวงชาวโลก เหมือนพระจีวรวัฑฒกะรูปนี้ในพระเชตวัน
วิหาร ฉะนั้น.

ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเพื่อนคบของภิกษุหนึ่ง จึงบอกว่า
ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า พระจีวรวัฑฒกะรูปหนึ่งในพระเชตวัน
ล่อลวงชาวโลกอย่างนี้.

ลำดับนั้น พระจิวรวัฑฒกะบ้านนอกนั้น ได้มีความคิด
ดังนี้ว่า เอาเถอะ เราจะลวงพระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงรูปนั้น
แล้วกระทำจิวรเก่าให้เป็นที่น่าพอใจยิ่ง แล้วยอมอย่างดี ได้ห่ม
จิวรนั้น ไปยังพระเชตวันวิหาร.

ฝ่ายพระจิวรวัฑฒกะชาวกรุง พอเห็นจิวรนั้นเท่านั้น
เกิดความโลภอยากได้ จึงถามว่า ท่านผู้เจริญ จิวรนี้ ท่านทำเอง
หรือ?

พระจิวรวัฑฒกะบ้านนอก กล่าวว่า ขอรับท่านผู้มีอายุ
ผมทำเอง.

พระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ท่านจง
ให้จิวรผืนนี้แก่ผมเถิด ท่านจักได้ผืนอื่น.

พระจิวรวัฑฒกะบ้านนอกกล่าวว่า ท่านผู้มีอายุ พวก
ผมเป็นพระบ้านนอก หาปัจจัยได้ยาก ผมให้จิวรผืนนี้แก่ท่าน
แล้ว ตัวเองจักห่มอะไร.

พระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ผ้าสาฎก
ใหม่ๆ ในสำนักของผมมีอยู่ ท่านจงถือเอาผ้าสาฎกเหล่านั้น
กระทำจิวรของท่านเถิด.

พระจิวรวัฑฒกะบ้านนอกกล่าวว่า ท่านผู้มีอายุ ผม

แสดงหัตถกรรมในจีวรนี้ ก็เมื่อท่านพูดยังนี้ ผมจะอาจทำ
ได้อะไร ท่านจงถือเอาจีวรผืนนั้น แล้วให้จีวรที่ทำด้วยผ้า
เก่าแก่ พระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงนั้น แล้วถือเอาผ้าสาฎกใหม่ๆ
ลงพระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงนั้น แล้วหลีกไป.

ฝ่ายพระจิวรวัฑฒกะผู้อยู่ในพระเชตวัน ก็ห่มจีวรนั้น
พอล่วงไป ๒-๓ วัน จึงซักด้วยน้ำร้อน เห็นว่า เป็นผ้าเก่าคร่ำ
คร่ำ ก็ละอาย. ความที่พระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงนั้นถูกลง เกิด
ปรากฏไป ในท่ามกลางสงฆ์ ว่าเขาว่า พระจิวรวัฑฒกะผู้
อยู่ในพระเชตวัน ถูกพระจิวรวัฑฒกะบ้านนอกหลงเอาแล้ว.

อยู่มาวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายพากันนั่งกล่าวเรื่องนั้น ใน
โรงธรรมสภา.

พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย
บัดนี้ พวกเขอนั่งสนทนากัน ด้วยเรื่องอะไร หนอ? ภิกษุ
เหล่านั้นพากันกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ.

พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พระจิวรวัฑ
ฒกะผู้อยู่ในพระเชตวัน ย่อมล่องลงภิกษุอื่น ในบัดนี้เท่านั้น หา
มิได้ แม้ในกาลก่อน ก็ล่องลงมาแล้ว เหมือนกัน.

ฝ่ายพระจิวรวัฑฒกะชาวบ้านนอก ได้ล่องลงพระ

จิรวรวิฑฒกะผู้อยู่ในพระเชตวันรูปนี้ ในบัดนี้เท่านั้น ก็หามิได้
แม้ในกาลก่อน ก็ได้ล่องลงแล้ว เหมือนกัน.

แล้วทรงนำอดีตนิทานมา ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นรุกขเทวดา อยู่ที่
ต้นไม้ ซึ่งตั้งอาศัยสระปทุมแห่งหนึ่ง อยู่ในราวป่าแห่งหนึ่ง.
ในกาลนั้น คราวฤดูร้อน น้ำในสระแห่งหนึ่งซึ่งไม่ใหญ่นัก ได้
น้อยลง แต่ในสระนั้นมีปลาเป็นอันมาก. ครั้งนั้น นกยางตัว
หนึ่งเห็นปลาทั้งหลาย แล้วคิดว่า เราจักลวงกินปลาเหล่านี้
ด้วยอุบายสักอย่าง จึงไปนั่งคิดอยู่ที่ชายน้ำ.

ลำดับนั้น ปลาทั้งหลายเห็นนกยางนั้น จึงถามว่า
เจ้านาย ท่านนั่งคิดถึงอะไรอยู่หรือ?

นกยางกล่าวว่า เรานั่งคิดถึงพวกท่าน.

ปลาทั้งหลายถามว่า เจ้านาย ท่านคิดถึงเราอย่างไร.

นกยางกล่าวว่า เรานั่งคิดถึงพวกท่านว่า น้ำในสระนี้
น้อย ที่เกี่ยวก็น้อย และความร้อนมีมาก บัดนี้ ปลาเหล่านี้จัก
กระทำอย่างไร.

ลำดับนั้น พวกปลาจึงกล่าวว่า เจ้านาย พวกเราจะ
กระทำอย่างไร. นกยางกล่าวว่า ถ้าท่านทั้งหลายจะกระทำตาม

คำของเรา เราจะเอาจะงอยปาก คาบบรรดาพวกท่านคราวละตัว นำไปปล่อยยังสระใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งคารคาศด้วยปทุม ๕ สี.

ปลาทั้งหลายกล่าวว่า เจ้านาย ตั้งแต่ปฐมกับมา ชื่อว่านกยางผู้คิดดีต่อพวกปลา ย่อมไม่มี. ท่านประสงค์จะกินบรรดาพวกเราทีละตัว พวกเราไม่เชื่อท่าน.

นกยางกล่าวว่า เราจักไม่กิน ก็ถ้าพวกท่านไม่เชื่อเราว่าสระน้ำมี พวกท่านจงส่งปลาตัวหนึ่ง ไปดูสระน้ำพร้อมกับเรา. ปลาทั้งหลายเชื่อนกยางนั้น คิดว่า ปลาตัวนี้สามารถทั้งทางน้ำและทางบก จึงได้ให้ปลาทั้งใหญ่ทั้งดำตัวหนึ่งไป ด้วยคำว่า ท่านจงเอาปลาตัวนี้ไป. นกยางนั้นคาบปลาตัวนั้น นำไปปล่อยในสระ แสดงสระทั้งหมดแล้ว นำกลับมาปล่อยในสำนักของปลาเหล่านั้น. ปลานั้นจึงพรรณาสम्บัติของสระแก่ปลาเหล่านั้น. ปลาเหล่านั้นได้ฟังถ้อยคำของปลาตัวนั้น เป็นผู้อยากจะไป จึงพากันกล่าวว่า ดีละ เจ้านาย ท่านจงคาบพวกเราไป.

นกยางคาบปลาตัวทั้งดำทั้งใหญ่ตัวแรกนั้นนั้นแหละ แล้วนำไปยังฝั่งของสระน้ำ แสดงสระน้ำให้เห็น แล้วซ่อนที่

ต้นกุ่มซึ่งเกิดอยู่ริมสระน้ำ แล้วสอดปลานั้นเข้าไปในระหว่าง
ค่าคบ จิกด้วยจะงอยปากให้ตายแล้วกินเนื้อ ทิ้งก้างให้ตกลงที่
โคนต้นไม้ แล้วกลับไป พูคว่า ปลาตัวนั้นเราปล่อยไปแล้ว
ปลาตัวอื่นจงมา แล้วคาบเอาทีละตัวโดยอุบายนั้น กินปลา
หมด กลับมาอีก แม้ปลาตัวหนึ่ง ก็ไม่เห็น.

ก็ในสระนี้ มีปูเหลืออยู่ตัวหนึ่ง นกยางเป็นผู้อยากจะ
กินปูแม่ตัวนั้น จึงกล่าวว่า ปูผู้เจริญ เรานำปลาทั้งหมดนั้นไป
ปล่อยในสระใหญ่ อันคารคาศด้วยปทุม มาเถิดท่าน แม้ท่าน
เราก็จักนำไป.

ปูถามว่า ท่าน เมื่อจะพาเราไป จักพาไปอย่างไร?

นกยางกล่าวว่า เราจักคาบพาเอาไป.

ปูกล่าวว่า ท่านเมื่อพาไปอย่างนี้ จักทำให้ตกลงมา
เราจักไม่ไปกับท่าน.

นกยางกล่าวว่า อย่ากลัวเลย เราจักคาบท่านให้ดี แล้ว
จึงไป.

ปูคิดว่า ชื่อว่า การคาบเอาปลาไปปล่อยในสระ ย่อม
ไม่มีแก่นกยางนี้ ก็ถ้านกยางจักปล่อยเราลงในสระ ชื่อนี้เป็น
การดี หากจักไม่ปล่อย เราจักตัดคอมันเอาชีวิตเสีย.

ลำดับนั้น ปูจึงกล่าวกะนกยางนั้น อย่างนี้ว่า ลูก่อนนก
ยางผู้สหาย ท่านจักไม่อาจคาบเอาเราไปให้ดีได้ ก็เราคาบด้วย
จึงจะเป็นการคาบที่ดี ถ้าเราจักได้เอาก้ามคาบคอท่านไซ้ เรา
จักกระทำคอของท่านให้เป็นของอันเราคาบดีแล้ว จึงจักไป
กับท่าน.

นกยางนั้นคิดแต่จะลงพูนัน หารู้ไม่ว่า ปูนี้ลงเรา จึง
รับคำว่า ตกลง.

ปูจึงเอาก้ามทั้งสองของมันคาบคอนกยางนั้นไว้แน่น
ประหนึ่งคิบด้วยคิมของช่างทอง แล้วกล่าวว่า ท่านจงไป
เดี๋ยวนี้. นกยางนั้นนำพูนันไปให้เห็นสระแล้ว ปายหน้าไปทาง
ต้นกุ่ม.

ปูกล่าวว่า ลูก สระนี้อยู่ข้างโน้น แต่ท่านจะนำไปข้าง
นี้.

นกยางกล่าวว่า เราเป็นลูกที่น่ารัก แต่เจ้าไม่ได้เป็น
หลานเราเลยหนอ แล้วกล่าวว่า เจ้าเห็นจะทำความสำคัญว่า
นกยางนี้เป็นทาสของเรา พาเราเที่ยวไปอยู่ เจ้าจงคู้งปลาที่
โคนต้นกุ่มนั้น แม้เจ้า เราก็จักกินเสีย เหมือนกินปลาทั้งหมด
นั้น.

ปลุกกล่าวว่า ปลาเหล่านั้น ท่านกินได้ เพราะความที่ตน เป็นปลาโง่ แต่เราจักไม่ให้ท่านกินเรา แต่ท่านนั้นแหละจักถึง ความพินาศ ด้วยว่า ท่านไม่รู้ว่ ฎุกราตวง เพราะความเป็นคน โง่ เราแม่ทั้งสอง เมื่อจะตายก็จักตายด้วยกัน เรานั้นจักตัด ศีรษะของท่านให้กระเด็นลงบนภาคพื้น. กล่าวแล้ว จึงเอาก้าม ปานประหนึ่งคีม หนีบคอนกยางนั้น.

นกยางนั้นอ้าปาก น้ำตาไหลออกจากรันต์ตาทั้งสอง ข้าง ฎุกรมรณภัยคุกคาม จึงกล่าวว่า ข้าแต่นาย เราจักไม่กินท่าน ท่านจงให้ชีวิตเราเถิด.

ปลุกกล่าวว่า ถ้าเมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านร่อนลงแล้วปล่อย เราลงในสระ.

นกยางนั้นหวนกลับมาร่อนลงยังสระนั้นแหละ แล้ว วางปูไว้บนหลังเปือกตม ณ ที่ริมสระ. ปูตัดคอนกยางนั้นขาด จมลงไปในน้ำ เหมือนตัดก้าน โคมุทด้วยกรรไกร ฉะนั้น.

เทวดาผู้สิงอยู่ที่ต้นกุ่ม เห็นความอัศจรรย์นั้น เมื่อจะ ให้สาธุการทำปาให้บันลือลั่น จึงกล่าวคาถานี้ด้วยเสียงอัน ไพเราะว่า

บุคคลผู้ใช้ปัญญาหลอกลวงผู้อื่น ย่อมไม่ได้ความสุข

เป็นนิตย์ เพราะผู้ใช้ปัญญาหลอกหลวงคนอื่น ย่อมประสบผล
แห่งบาปกรรมที่ตนทำไว้ เหมือนนกยางถูกปูหนีบคอ ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นาจฺจนฺตํ นิกฺติปฺปญฺโญ
นิกฺตฺยา สุขเมธติ ความว่า การหลอกหลวง เรียกว่า นิกติ บุคคลผู้
มีปัญญาชื่อว่า นิกติ คือผู้มีปัญญาหลอกหลวง ย่อมไม่ถึง
ความสุขโดยส่วนเดียว คือไม่อาจดำรงอยู่ในความสุขนั้น
แหวะตลอดกาลเป็นนิตย์ เพราะการลวงคือการหลอกหลวงนั้น
แต่ว่า ย่อมถึงแต่ความพินาศโดยส่วนเดียว เท่านั้น.

บทว่า อาราเชติ แปลว่า ย่อมได้เฉพาะ อธิบายว่า
บุคคลผู้ลามกมีปัญญาหลอกหลวง คือมีปัญญานันท์สำเนียง
ความเป็นคนคดโกง ย่อมได้เฉพาะคือย่อมประสบผลแห่งบาป
ที่ตนได้กระทำไว้.

ย่อมประสบผลบาปอย่างไร?

ย่อมประสบผลบาป เหมือนนกยางคอขาดเพราะปู
ฉะนั้น.

อธิบายว่า บาปบุคคลย่อมประสบ คือ ย่อมได้เฉพาะ
ภัยในปัจจุบัน หรือในโลกหน้า เพราะบาปที่ตนทำไว้ เหมือน
นกยางถึงการถูกตัดคอขาดเพราะปู ฉะนั้น.

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิติธรรมา / นั้ตรราชา

มหาสัตว์ เมื่อจะประกาศเนื้อความนี้ จึงแสดงธรรมยัง
ป่าให้บันลือลั่น.

พระศาสดาตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจิรวัทฒ
กะชาวกรุงถูกภิกษุจิรวะวัตฒกะชาวบ้านนอกนั้นนั่นแหละ
หลงเอาแล้วในบัดนี้เท่านั้น หามิได้ แม้ในอดีตกาล ก็ถูกหลง
มาแล้วเหมือนกัน.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาสืบทอดอนุสนธิแล้ว
จึงทรงประชุมชาดกว่า

นกยางในครั้งนั้น ได้เป็น พระจิรวัทฒกะที่อยู่ใน
พระเชตวัน

ปูในครั้งนั้น ได้เป็น พระจิรวัทฒกะชาวบ้านนอก
ส่วนรุกขเทวดาในครั้งนั้น ได้เป็น **เราเอง** แล.

.. อรรถกถา พกชาดก จบ.

39. นันทชาดก

ว่าด้วย การกล่าวคำหยาบ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร ทรงปรารภ สัททวิหาริกของพระสารีบุตรเถระ จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า มลฺลญฺเฐ โสวณฺณมโย ราติ ดังนี้.

ได้ยินว่า ภิกษุ นั้นเป็นผู้ว่าง่าย อดทนต่อถ้อยคำ (ที่สั่งสอน) กระทำอุปการะแก่พระเถระ ด้วยอุตสาหะเป็นอันมาก ครั้นสมัยหนึ่ง พระเถระทูลลาพระศาสดา หลีกจาริกไปแล้ว ได้กลับมายังทักขิณาสิริชนบท ในเวลาที่พระเถระไปอยู่ในทักขิณาสิริชนบทนั้น ภิกษุ นั้นเป็นผู้ถือตัวจัด ไม่กระทำตามคำของพระเถระ ก็เมื่อพระเถระกล่าวว่า ผู้มีอายุ เธอจงกระทำกรรมชื่อนี้ ก็ได้เป็นฝ่ายตรงข้ามต่อพระเถระ พระเถระไม่รู้ อธิษาศัยของภิกษุ นั้น พระเถระเที่ยวจาริกไปในทักขิณาสิริชนบทนั้น หวนกลับมายังพระเชตวันวิหารอีก ภิกษุ นั้นก็เป็นเช่นนั้นนั่นแลอีก จำเดิมแต่พระเถระมายังพระเชตวันวิหาร

พระเถระจึงกราบทูลแต่พระตถาคตว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ สัททวิหาริกรูปหนึ่งของข้าพระองค์ ในที่แห่งหนึ่ง ได้เป็นเหมือนทาสที่ไถ่มาด้วยทรัพย์หนึ่งร้อย แต่ในที่แห่งหนึ่ง

เป็นผู้ถือตัวจัด เมื่อข้าพระองค์บอกว่า จงกระทำสิ่งชื่อนี้ กลับทำตรงกันข้าม.

พระศาสดาตรัสว่า สารีบุตร ภิกษุนี้เป็นผู้มีปรกติอย่างนี้ ในบัดนี้เท่านั้น หามิได้ แม้ในกาลก่อน ภิกษุนี้ไปยังที่หนึ่ง เป็นเหมือนทาสที่ไถ่มา ด้วยทรัพย์ตั้งร้อย. แต่ไปยังอีกที่หนึ่ง กลับเป็นฝ่ายตรงข้าม เป็นศัตรู.

อันพระเถระทูลอ่อนวอนแล้ว จึงทรงนำอดีตนิทานมาดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิในตระกูลกุกกุ มพิตระกูลหนึ่ง กุกกุ มพิผู้สหายคนหนึ่งของพระโพธิสัตว์นั้น ตนเองเป็นคนแก่ แต่ภรรยาของกุกกุ พินั้นเป็นหญิงสาว นางอาศัยกุกกุ มพินั้นจึงได้บุตรชาย กุกกุพินั้นคิดว่า หญิงนี้ เมื่อเราล่วงไปแล้วก็จะได้บุรุษใดๆ นั้นแหละ (เป็นสามี) เพราะยังสาวอยู่ จะทำทรัพย์ของเราให้พินาศ จะไม่ให้แก่บุตรของเรา ถ้ากระไร เราจะฝังทรัพย์นี้ไว้ในแผ่นดิน เขาจึงพาทาสในเรือนชื่อว่า **นายันทะ** ไปป่า ฝังทรัพย์นั้นไว้ในที่แห่งหนึ่ง แล้วบอกแก่นายันทะนั้น โอวาทว่า พ่อยันทะ ทรัพย์นี้ เมื่อ

หน้า 74 จาก 74

เราล่วงไปแล้ว เธอเพิ่งบอกแก่บุตรของเรา อย่าบริจาครัศมี
ของเรา ดังนี้ แล้วได้ตายไป.

บุตรของกุกฏ มพินันเป็นผู้เจริญโดยลำดับ. ลำดับนั้น
มารดากล่าวกะบุตรชายนั้นว่า คุณก่อนพ่อ บิดาของเจ้าพานาย
นั้นทาสไปฝั่งทรัพย์ เจ้าจงให้นำทรัพย์นั้นมารวบรวมทรัพย์
สมบัติไว้.

วันหนึ่ง บุตรนั้นกล่าวกะทาสนั้นทะว่า ลุง ทรัพย์ใดๆ
ที่บิดาของฉันฝังไว้ มีอยู่หรือ.

นายนั้นทาสกล่าวว่า ขอรับ นาย.

บุตรถามว่า ฝังไว้ที่ไหน.

นันทะตอบว่า ในป่าจ๊ะ นาย.

บุตรกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น พวกเราพากันไป. แล้วถือเอา
จอบและตะกร้าไปยังที่ฝังทรัพย์ แล้วกล่าวว่า ทรัพย์อยู่ที่ไหน
ล่ะ ลุง.

นายนั้นทะขิ้นยืนข้างบนทรัพย์ อาศัยทรัพย์ทำมานะ
ให้เกิดขิ้น คำกุมาร ว่า เฮ้ยเจ้าเจตกะลูกทาสี ทรัพย์ในที่นี้ของ
เจ้า จักมีมาแต่ไหน.

กุมารทำเป็นไม่ได้ยินคำหยาบของเขา กล่าวว่า ถ้า

อย่างนั้น พวกเรากลับกันเถิด แล้วพานายนันทะนั้นกลับ. ล่วงไป ๒-๓ วันได้ไปอีก นายนันทะก็ค่าเหมือนอย่างนั้นแหละ กุมาร ไม่กล่าวคำหยาบกับเขา คิดว่า ทาสนี้ไปด้วยคิดว่า จักบอกทรัพย์จำเดิมแต่นี้ แต่ครั้งไปแล้วกลับค่า เราไม่รู้เหตุในข้อนั้น กุฎ มพีผู้สหายของบิดาเรา มีอยู่นอ เราสอบถาม กุฎ มพินั้นแล้วจากรู้ได้จึงไปยังสำนักของพระโพธิสัตว์ บอกเรื่องราวนั้นทั้งหมดแล้วถามว่า ข้าแต่พ่อ เพราะเหตุอะไร นอ?

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า ดูก่อนพ่อ นายนันทะยื่นค่าเธอในที่ใด ทรัพย์อันเป็นของบิดาเธออยู่ในที่นั้นแหละ เพราะฉะนั้น ในกาลใด นายนันทะค่าเธอ ในกาลนั้น เธอจงดูนายนันทะนั้นมาด้วยคำว่า เฮ้ยเจ้าทาส เจ้าจงมาค่า แล้วถือเอาขอบชุดทำลายที่นั้น นำเอาทรัพย์อันเป็นของตระกูล ออก มาให้ทาสยกนำเอาทรัพย์มา ครั้นกล่าวแล้ว จึงกล่าวคาถานี้ว่า

ทาสชื่อนายนันทะเป็นบุตรของนางทาสี ยืนกล่าวคำหยาบในที่ใด เรารู้ว่า กองแห่งรัตนะทั้งหลาย และดอกไม้ทอง มีอยู่ในที่นั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มณฺเฏ แปลว่า เรารู้是这样。
 บทว่า โสวณฺณโย ความว่า เชื่อว่าสุวรรณ เพราะมีสีงาม
 สุวรรณเหล่านั้น คือ อะไร? คือรัตนะทั้งหลายมีเงิน แก้วมณี
 ทองและแก้วประพาฬ เป็นต้น. ก็ในฐานะนี้ ท่านประสงค์เอา
 รัตนะนี้ทั้งหมดว่า สุวรรณ กองแห่งรัตนะเหล่านั้น ชื่อว่า โส
 วัณณยราติ กองรัตนะมีสีงาม. บทว่า โสวณฺณมาลา จ ความว่า
 เราย่อมรู้ว่า และแม้มดอกไม้ทองอันเป็นของแห่งบิดาเธอ ก็มีอยู่
 ในที่นี้เหมือนกัน. บทว่า นนฺทโก ยตุถ ทาโส ความว่า ทาสชื่อ
 ว่านันทะ ยืนอยู่ในที่ใด. บทว่า อามชาโต ความว่า บุตรของ
 ทาสีกล่าว คือนางอามทาสี เพราะเข้าถึงความเป็นทาส ด้วย
 การกล่าวอย่างนี้ว่า จัะ ฉันเป็นทาสีของท่าน. บทว่า จูโต ฤค
 ลานิ ชุชฺชติ ความว่า ทาสชื่อนันทะนั้น ยืนอยู่ในที่ใด กล่าวคำ
 หยาบ คือคำหยาบคาย ทรัพย์อันเป็นของตระกูลแห่งเธอ มีอยู่
 ในที่นั่นแหละ เรารู้ทรัพย์นั้นอย่างนี้ เพราะเหตุนั้น พระ
 โพธิสัตว์จึงบอกอุบายเครื่องถือเอาทรัพย์แก่กุมาร.

กุมารให้พระโพธิสัตว์แล้วไปเรือน พานายนันทะไป
 ยังที่ฝังทรัพย์ ปฏิบัติตามที่พระโพธิสัตว์สั่งสอนแล้ว นำเอา
 ทรัพย์นั้นมารวบรวมทรัพย์สมบัติไว้ ตั้งอยู่ในโอวาทของพระ

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตติธรรมา / นั้ตรราชา

โพธิสัตว์ กระทำบุญทั้งหลายมีทาน เป็นต้น ในเวลาสั้นชีวิต
ได้ไปตามยถากรรม.

พระศาสดาตรัสว่า แม้ในกาลก่อน สัททวิหริกของสา
รีบุตรนี้ ก็เป็นผู้มีปรกตอย่างนี้เหมือนกัน.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว จึงทรงสืบ
อนุสนธิ ประชุมชาดกว่า
ทาสนันทะในครั้งนั้น ได้เป็นสัททวิหริกของพระสา
รีบุตร

บุตรของกุกกุ มพีในครั้งนั้น ได้เป็นพระสารีบุตร
ส่วนกุกกุ มพีผู้ฉันทิตในครั้งนั้น ได้เป็น เราเอง แล.

.. อรรถกถา นันทชาดก จบ

40. ขทิวังการชาดก

ว่าด้วย มีจิตมั่นคง

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร ทรงปรารภทานของอนาถบิณฑิกเศรษฐี จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า นามํ ปตานิ นิรยํ ดังนี้.

ความพิศดารว่า ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีปรารภเฉพาะวิหารเท่านั้น เรียกรายทรัพย์ ๕๔ โกฎิไว้ในพระพุทธศาสนา มิได้ทำความสำคัญในสิ่งอื่น ว่าเป็นรัตนะนอกจากรัตนะทั้ง ๓ ให้เกิดเลย เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร ย่อมไปยังที่บำรุงใหญ่ ๓ ครั้งทุกวัน ตอนเช้าตรูไปครั้งหนึ่ง รับประทานอาหารเช้าแล้วไปครั้งหนึ่ง เวลาเย็นไปครั้งหนึ่ง ที่บำรุงในระหว่าง แม่แห่งอื่นก็มีเหมือนกัน.

ก็เมื่อจะไป ไม่เคยมีมือเปล่าไป ด้วยคิดว่า สามเณรหรือภิกษุหนุ่มทั้งหลาย จะพึงแลดูแม่มือของเรา ด้วยคิดว่า ท่านเศรษฐีถืออะไรมาหนอ เมื่อไปตอนเช้า ให้คนถือข้าวยาคุไป รับประทานอาหารเช้า แล้วเมื่อจะไป ให้คนถือเอาเนยใส เนยข้น น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยเป็นต้นไป เมื่อจะไปเวลาเย็น ถือของหอม ดอกไม้และผ้าไป. ก็เมื่อท่านเศรษฐีนั้นบริจาครอบ

อย่างนี้ทุกวันๆ ประมาณในการบริจาค ย่อมไม่มี.

ฝ่ายคนผู้อาศัยการค้าขายเลี้ยงชีพเป็นอันมาก ทำหนังสือให้ไว้กับมือของท่านเศรษฐี กู้เอาทรัพย์ไปนับได้ ๑๘ โกฏิ. ท่านเศรษฐีให้ทวงเอาทรัพย์ของคนเหล่านั้นมา อนึ่งทรัพย์ ๑๘ โกฏิจำนวนอื่นซึ่งเป็นของประจำตระกูลของท่านเศรษฐีนั้น ฟังไว้ที่ฝั่งแม่น้ำ เมื่อฝั่งแม่น้ำถูกน้ำในแม่น้ำอจิรวดี เาะพังทลาย ก็เคลื่อนลงมหาสมุทรไป. คุ่มโลหะ (ที่บรรจุทรัพย์) ตามที่ปิดไว้และประทับตราไว้นั้น ก็กลิ้งไปในท้องทะเล.

ก็ในเรือนของท่านเศรษฐีนั้น ยังคงมีนิตยภัตเป็นประจำสำหรับภิกษุ ๕๐๐ รูป. จริงอยู่ เรือนของท่านเศรษฐีเป็นเช่นกับสระ โบกขรณีที่ขุดไว้ในหนทาง ๔ แพร่งสำหรับภิกษุสงฆ์ ตั้งอยู่ในฐานะบิดามารดาของภิกษุทั้งปวง ด้วยเหตุ นั้น แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เสด็จไปเรือนของท่านเศรษฐีนั้น ฝ่ายพระมหาเถระทั้ง ๘๐ องค์ก็ไปเหมือนกัน. ส่วนภิกษุทั้งหลายที่เหลือ ต่างมาๆ ไปๆ หาประมาณมิได้.

ก็เรือนนั้นมี ๗ ชั้น ประดับด้วยซุ้มประตู ๗ ซุ้ม มีเทวดาผู้เป็นมิถุนาภิภูจ้องค์หนึ่ง ตั้งอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔ ของหน้า 80 จาก 80

เรือนนั้น. เทวดานั้น เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จเข้าเรือน และเสด็จออกไป ไม่อาจดำรงอยู่ในวิมานของตน จับเอาทารก ลงมายืนอยู่เฉพาะบนภาคพื้น แม่เมื่อพระมหากษัตริย์ทั้ง ๘๐ องค์เข้าไปและออกมา ก็กระทำเหมือนอย่างนั้น.

เทวดานั้นคิดว่า ก็เมื่อพระสมณโคดมและเหล่าสาวก ของพระสมณโคดมนี้ ยังคงเข้าเรือนนี้อยู่ ชื่อว่าความสุขของเรา ย่อมไม่มี เราจักไม่อาจลงมายืนอยู่บนภาคพื้น ตลอดกาล เป็นนิรันดร์ได้ เรากระทำโดยประการที่พระสมณะเหล่านี้เข้ามา ยังเรือนนี้ไม่ได้ จึงจะควร.

อยู่มาวันหนึ่ง เทวดานั้น ไปยังสำนักของผู้เป็นมหากัม มันติกะ (ผู้อำนวยการ) ผู้กำลังเข้านอนแล้ว ได้ยื่นแผ่โอกาส สว่างไสว และเมื่อท่านผู้เป็นมหากัมมันติกะกล่าวว่า ใครอยู่ที่นี้. จึงกล่าวว่า เราเป็นเทวดา ผู้บังเกิดอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔.

มหากัมมันติกะกล่าวว่า ท่านมาเพราะเหตุอะไร. เทวดากล่าว ว่า ท่านไม่เห็นการกระทำของท่านเศรษฐีหรือ. ท่านเศรษฐีไม่ มองดู กาลอันจะมีมาภายหลังของตน นำทรัพย์ออกถม เฉพาะ พระสมณโคดมเท่านั้น ให้เต็มบริบูรณ์ ไม่ประกอบการค้าขาย ไม่ริเริ่มการงาน ท่านจงโอวาทท่านเศรษฐี ท่านจงกระทำโดย

ประการที่ท่านเศรษฐีจะทำการงานของตน และพระสมณโคดมพร้อมทั้งสาวกจะไม่เข้ามายังเรือนนี้.

ลำดับนั้น ท่านมหากรรมันติกะนั้น ได้กล่าวกะเทวดา นั้นว่า คุณก่อนเทวดาพาล ท่านเศรษฐี เมื่อสละทรัพย์ ก็สละใน พระพุทธศาสนา อันเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ ท่านเศรษฐี นั้น ถ้าจักจับเราที่มวยผมเอาไปขาย เราจักไม่กล่าวอะไรๆ เลย ท่านจงไปเสียดิถ. อีกวันหนึ่ง เทวดานั้นเข้าไปหาบุตรชายคน ใหญ่ของท่านเศรษฐี แล้วกล่าวสอนเหมือนอย่างนั้น. ฝ่าย บุตรชายท่านเศรษฐีก็คุกคามเทวดานั้น โดยนัยอันมีในก่อน นั้นแหละ. แต่เทวดานั้นไม่อาจกล่าวกับท่านเศรษฐีได้เลย.

ฝ่ายท่านเศรษฐีให้ทานอยู่ไม่ขาดสาย ไม่กระทำการ ค้าขาย เมื่อทรัพย์สมบัติมีน้อย ทรัพย์ก็ได้ถึงการหมดสิ้นไป. ครั้งเมื่อท่านเศรษฐีนั้นถึงความยากจนเข้าโดยลำดับ ฟ้าสาฎก ที่นอน และภาชนะอันเป็นเครื่องบริโภคนิสัยสอย ไม่ได้เป็น เหมือนดังแต่ก่อน. ท่านเศรษฐี แม้จะเป็นอย่างนี้ ก็ยังคงให้ ทานแก่ภิกษุสงฆ์ แต่ไม่อาจทำให้ประณีตแล้วถวาย.

ครั้นวันหนึ่ง พระศาสดาตรัสถามเศรษฐีนั้น ผู้ถวาย บังคม แล้วนั่งอยู่ว่า คุณก่อนกฤหบดี ก็ทานในตระกูล ท่านยังให้

อยู่หรือ?. เศรษฐีนั้นกราบทูลว่า ยังให้อยู่พระเจ้าข้า แต่ว่า ทาน
นั้นเศร้าหมอง เป็นข้าวปลายเกเรียนมีน้ำฝักคองเป็นที่สอง.

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะเศรษฐีนั้นว่า คฤหบดี
ท่านอย่าทำจิตให้ยุ่งยากว่า เราให้ทานเศร้าหมองเลย เพราะว่า
เมื่อจิตประณีต ทานที่ถวายให้แก่พระพุทธเจ้า พระปัจเจก
พุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลาย ย่อมไม่ชื่อว่า เศร้าหมอง.

เพราะเหตุไร.

เพราะมีผลมาก. ก็ข้อนี้ ควรจะทราบอย่างนี้ว่า ก็เมื่อ
สามารถทำจิตให้ประณีต ทาน ชื่อว่าเศร้าหมอง ย่อมไม่มี
และว่า

เมื่อจิตผ่องใสแล้ว ทักษิณา การทำบุญในพระ
ตถาคตสัมพุทธเจ้า หรือในสาวกของพระสัมพุทธเจ้านั้น ชื่อ
ว่ามีประมาณน้อย ย่อมไม่มี.

ได้ยินมาว่า การบำเรอในพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า
ทั้งหลาย มีผลน้อย ย่อมไม่มี ท่านจงเห็นผลของก้อนข้าวกุม
มาส อันเศร้าหมองและไม่เค็มเถิด.

แม้อีกข้อหนึ่ง พระศาสดาตรัสว่า ดูก่อนคฤหบดี ก่อน

อื่น ท่านเมื่อให้ทานเสว้าหมอง ยังได้ให้แก่พระอริยบุคคล ๘
จำพวก เราครั้งเป็นเวลาพรหมณ์ ให้รั้ตนะทั้ง ๗ กระทำ
ชมพูทวีปทั้งสิ้น ให้ไม่ต้องทำอะไรไถนา ยังมหาทานให้เป็นไป
คุณทำแม่น้ำใหญ่ทั้ง ๕ สายให้เต็มเป็นห้วงเดียวกัน ก็ไม่ได้
ใครๆ ผู้ถึงสระณะ ๓ หรือผู้รักษาศีล ๕ ชื่อว่า บุคคลผู้ควรแก่
ทักษิณา หาได้ยากอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ท่านอย่าได้ทำจิตให้
ยุ่งยาก ว่า ทานของเราเสว้าหมอง ก็แหละ ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว
จึงตรัส เวลามสูตร.

ครั้งนั้นแล เทวดานั้นไม่อาจกล่าวกับเศรษฐีในกาลที่
ท่านเศรษฐียังเป็นใหญ่ สำคัญว่า บัดนี้ เศรษฐีนี้จักเชื่อถือคำ
ของเรา เพราะเป็นผู้ตักยาก ในเวลาที่ยังคืน จึงเข้าไปยังห้อง
อันเป็นสิริ ได้แผ่แสงสว่างขึ้นอยู่ในอากาศ. เศรษฐีเห็นดังนั้น
จึงกล่าวว่า นั้นใคร. เทวดานั้นกล่าวว่า ท่านมหาเศรษฐี
ข้าพเจ้าเป็นเทวดาผู้สิงอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔. เศรษฐีกล่าวว่า ท่าน
มาเพื่ออะไร. เทวดากล่าวว่า ข้าพเจ้าประสงค์จะกล่าวโอวาท
ท่าน จึงได้มา.

เศรษฐีกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านจงกล่าว.

เทวดากล่าวว่า มหาเศรษฐี ท่านไม่คิดถึงเวลาหลัง ไม่

เห็นแก่บุตรธิดา เร็วราวยทรัพย์เป็นอันมากลงในศาสนาของ
พระสมณโคดม ท่านนั้นเกิดเป็นคนยากไร้ เพราะอาศัยพระ
สมณโคดม โดยสละทรัพย์เกินขอบเขต หรือโดยไม่ทำการ
ค้าขายและการทำงาน ท่านถึงแม้จะเป็นอย่างนี้ก็ยังไม่ปล่อยพระ
สมณโคดม แม้ทุกวันนี้ สมณะเหล่านั้นก็ยังเข้าเรือนอยู่นั้น
แหละ ทรัพย์ที่พวกสมณะเหล่านั้นนำออกไปแล้ว ใครๆ ไม่
อาจให้นำกลับมาได้ ย่อมเป็นอันถือเอาเลย ก็ตั้งแต่นี้ไป ตัว
ท่านเองก็อย่าได้ไปสำนักของพระสมณโคดม ทั้งอย่าได้ให้
สาวกทั้งหลายของพระโคดมนั้น เข้ามายังเรือนนี้ ท่านแม้ให้
พระสมณโคดมกลับไปแล้ว ก็อย่าได้เหลียวแล จงกระทำคดี
ฟ้องร้องและการค้าขายของตน รวบรวมทรัพย์สมบัติ.

เศรษฐีนั้นจึงกล่าวกะเทวดานั้น อย่างนี้ว่า นี่เป็น
โอวาทที่ท่านให้เราหรือ.

เทวดากล่าวว่า จ๊ะ นี่เป็นโอวาท.

ท่านเศรษฐีกล่าวว่า เราอันพระทศพลทรงกระทำให้
เป็นผู้อันพวกเทวดา เช่นท่านตั้งร้อยกัถิ พันกัถิ แสนกัถิ ให้
หวนไหวนั้นไม่ได้ และศรัทธาของเราไม่คลอนแคลน ตั้งมั่นดี
แล้ว คุณภูเขาคินเนรุ เราสละทรัพย์ในรัตนศาสนา อันเป็นเครื่อง

นำออกจากทุกซ์ ท่านพูดคำอันไม่ควร ท่านผู้ไม่มีอาชาระ
ทุศีล เป็นกาลกถิณี เห็นปานนี้ ใ้ให้การประหารพระพุทฺธศาสนา
เราไม่มีกิจ คือการอยู่ในเรือนเดียวกันกับท่าน ท่านจงรีบออก
จากเรือนของเราไปอยู่ที่อื่น.

เทวดานั้นได้ฟังคำของพระอริยสาวกผู้โสดาบัน ไม่
อาจดำรงอยู่ได้ จึงไปยังที่อยู่ของตน แล้วเอามือจับทารก
ออกไป ก็แหละครั้นออกไปแล้ว ไม่ได้ที่อยู่ในที่อื่น คิดว่า จัก
ใ้ให้เศรษฐีอดโทษแล้ว อยู่ที่ซุ้มประตูนั้นนั่นแหละ จึงไปยัง
สำนักของเทวบุตรผู้รักษาพระนคร ใ้ไหว้เทวบุตรนั้นแล้วยืนอยู่
และอันเทวบุตรผู้รักษาพระนคร กล่าวว่ ท่านมา เพราะ
ต้องการอะไร. จึงกล่าวว่า นาย ข้าพเจ้าไม่ได้ใคร่ครวญ พูดกับ
ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น โกรธเรา
จุกคร่าเราออกจากที่อยู่ ท่านจงนำข้าพเจ้า ไปยังสำนักของท่าน
เศรษฐี ใ้ท่านอดโทษแล้วให้ที่อยู่แก่ข้าพเจ้า.

เทวบุตรผู้รักษาพระนครถามว่ ก็ท่านพูดกะท่าน
เศรษฐีอย่างไร?

เทวดานั้นกล่าวว่า ข้าแต่ นาย ข้าพเจ้ากล่าวกะท่าน
เศรษฐี อย่างนี้ว่ นาย ตั้งแต่นี้ ท่านอย่ากระทำการอุปัฏฐาก

พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ ท่านอย่าให้พระสมณ โคดมเข้าไป
ในเรือน.

เทวบุตรผู้รักษาพระนครกล่าวว่า ท่านกล่าวคำอันไม่
สมควร ท่านให้การประหารในพระศาสนา เราไม่อาจพาท่าน
ไปยังสำนักของท่านเศรษฐี.

เทวดานั้นไม่ได้การช่วยเหลือจากสำนักของเทวบุตร
นั้น จึงได้ไปยังสำนักของท้าวมหาราชทั้ง ๔ แม้ท้าวมหาราช
ทั้ง ๔ นั้นก็ปฏิเสธเหมือนอย่างนั้น จึงเข้าไปเฝ้าท้าวสักก
เทวราช กราบทูลเรื่องราวนั้น แล้วอ้อนวอนอย่างดีว่า ข้าแต่
เทวราช ข้าพระองค์ไม่ได้ที่อยู่ จุงทวารกเป็นคนอนาถาเที่ยวไป
ขอพระองค์จึงยังเศรษฐีให้ให้ที่อยู่แก่ข้าพระองค์ ด้วยสิริของ
พระองค์.

แม้ท้าวสักกะนั้นก็ตรัสกะเทวดานั้นว่า ท่านกระทำ
กรรมอันไม่สมควร ท่านให้การประหารในศาสนาของพระ
ชินเจ้า แม้เราก็ไม่อาจกล่าวกับเศรษฐี เหตุอาศัยท่าน แต่เราจะ
บอกอุบายให้ ท่านเศรษฐีนั้นอดโทษแก่ท่านสักอย่างหนึ่ง.

เทวดานั้นกราบทูลว่า สาธุ ข้าแต่ทเวะ ขอพระองค์จึง
ตรัสบอก.

ท้าวสักกะตรัสว่า คนทั้งหลายทำหนังสือไว้กับมือของท่านเศรษฐี ถือเอาทรัพย์ไปนับได้ ๑๘ โกฏิ มีอยู่ ท่านจงแปลงเพศเป็นคนเก็บส่วยของท่านเศรษฐีนั้น อย่าให้ใครๆ รู้จัก ถือเอาหนังสือเหล่านั้น อันพวักยักหนุ่มๆ ๒-๓ คนห้อมล้อม มือหนึ่งถือหนังสือ (สัญญา) มือหนึ่งถือเครื่องเขียน ไปเรือนของคนเหล่านั้น ยืนอยู่ในท่ามกลางเรือน ทำคนเหล่านั้นให้สะดุ้งกลัว ด้วยอานุภาพแห่งยักษ์ของตน แล้วชำระเงิน ๑๘ โกฏิ ทำคลังเปล่าของเศรษฐีให้เต็ม ทรัพย์ที่ฝังไว้ริมฝั่งแม่น้ำอจิรวดีอีกแห่งหนึ่ง เมื่อฝังแม่น้ำพัง จึงเลื่อนลงสู่สมุทร มีอยู่ จงนำเอาทรัพย์แม่น้ำนั้นมา ด้วยอานุภาพของตน แล้วทำคลังให้เต็ม ทรัพย์แม่น้ำอีกแห่งหนึ่งประมาณ ๑๘ โกฏิไม่มีเจ้าของหวงแหน มีอยู่ในที่ชื่อ โนน จงนำเอาทรัพย์แม่น้ำนั้นมา ทำคลังเปล่าให้เต็ม ท่านจงทำคลังเปล่าอันเต็มด้วยทรัพย์ ๕๔ โกฏินี้ ให้เป็นทัณฑกรรม แล้วให้มหาเศรษฐีอดโทษ.

เทวดานั้นรับคำของท้าวสักกะนั้นว่า ดิละ ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ แล้วนำทรัพย์ทั้งหมดมา โดยนัยดังกล่าว แล้วนั้นแหละ. ในเวลาเที่ยงคืน จึงเข้าไปห้องอันประกอบด้วยสิริของเศรษฐี ได้แผ่แสงสว่างยืนอยู่ในอากาศ

เมื่อเศรษฐีกล่าวว่า นั่นใคร.

จึงกล่าวว่า ท่านมหาเศรษฐี ข้าพเจ้าเป็นเทวดา ซึ่งสิงสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔ ของท่าน ข้าพเจ้าผู้หลงเพราะโมหะใหญ่ ไม่รู้จักคุณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ได้กล่าวคำอะไรๆ กับท่านในวันก่อนๆ มีอยู่ ท่านจงอดโทษนั้นแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้านำทรัพย์ ๕๔ โกฏิ มาตามพระคำรัสของท้าวสักกะ เทวราช คือทรัพย์ ๑๘ โกฏิโดยชำระสะสางหนี้ของท่าน (และ) ทรัพย์ ๑๘ โกฏิของคน ผู้ไม่ใช่เจ้าของทรัพย์ ในที่นั้นๆ กระทำทัณฑกรรมโดยทำคลังว่างเปล่าให้เต็ม ทรัพย์ที่ถึงความสิ้นไป เพราะปรารถนา (การสร้าง) พระวิหารเชตวัน ข้าพเจ้าได้รวบรวมมาทั้งหมด ข้าพเจ้าเมื่อไม่ได้ที่อยู่ยอมลำบาก ข้าแต่ท่านมหาเศรษฐี ท่านอย่าใส่ใจคำที่ข้าพเจ้ากล่าว เพราะความไม่รู้ จงอดโทษด้วยเถิด.

ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ฟังคำของเทวดานั้น แล้วคิดว่า เทวดานี้กล่าวว่า ก็ข้าพเจ้าได้ทำทัณฑกรรมแล้ว และปฏิบัติญาณอมรรับรู้โทษของตน พระศาสดาจักทรงแนะนำเทวดานี้ แล้วให้รู้จักคุณของตน ก็เราจักแสดง (เทวดานี้) แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ลำดับนั้น ท่านมหาเศรษฐีจึงกล่าวกะเทวดานั้นว่า
คุณก่อนเทวดาผู้สหาย ถึงแม้ท่านจักให้เราอดโทษ จงให้ออดโทษ
ในสำนักของพระศาสดา.

เทวดานั้นกล่าวว่า คีละ ข้าพเจ้าจักกระทำอย่างนั้น
อนึ่ง ท่านจงพาเราไปยังสำนักของพระศาสดาเถิด.

มหาเศรษฐีนั้นกล่าวว่า คีละ เมื่อราตรีสว่างแล้ว จึงพา
เทวดานั้นไปยังสำนักของพระศาสดา แต่เช้าตรู่ แล้วกราบทูล
กรรมที่เทวดานั้นกระทำทั้งหมดแก่พระตถาคต.

พระศาสดาได้ทรงสดับคำของท่านมหาเศรษฐีนั้นแล้ว
จึงตรัสว่า

คุณก่อนคฤหบดี แม้นุคคลผู้ลามกใน โลกนี้ ย่อมเห็น
กรรมอันเจริญ トラบเท่าที่บาปยังไม่ให้ผล ก็เมื่อใด บาปย่อม
ให้ผลแก่นุคคลผู้ลามกนั้น เมื่อนั้น นุคคลผู้ลามกนั้นย่อมเห็น
แต่บาปเท่านั้น. ฝ่ายนุคคลผู้เจริญย่อมเห็นบาปทั้งหลาย トラบ
เท่าที่กรรมอันเจริญยังไม่ให้ผล ก็ในกาลใด กรรมอันเจริญ
ย่อมให้ผลแก่นุคคลผู้เจริญนั้น ในกาลนั้น นุคคลผู้เจริญนั้น
ย่อมเห็นแต่กรรมอันเจริญเท่านั้น.

แล้วได้ตรัสคาถา ๒ คาถาในพระธรรมบท ดังนี้ว่า

แม้บุคคลผู้ตามกยอมเห็นกรรมอันเจริญ トラบเท่าที่
กรรมอันลามกยังไม่ให้ผล ก็ในกาลใด กรรมอันลามกยอม
ให้ผล ในกาลนั้น บุคคลผู้ตามกนั้นยอมเห็นกรรมอันลามก
ทั้งหลาย

ฝ่ายบุคคลผู้เจริญยอมเห็นกรรมอันลามก トラบเท่าที่
กรรมอันเจริญยังไม่ให้ผล ก็ในกาลใด กรรมอันเจริญยอม
ให้ผล ในกาลนั้น บุคคลผู้เจริญนั้น ยอมเห็นกรรมอันเจริญ
ทั้งหลาย.

ก็แหละในเวลาจบคาถาเหล่านี้ เทวดานั้นตั้งอยู่แล้วใน
โศคาปัตติผล. เทวดานั้นหมอบลงที่พระบาททั้งสองของพระ
ศาสดา อันเรียรายด้วยจักร ให้พระศาสดาทรงอดโทษว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อันราคะยอมแล้ว อันโทสะ
ประทุษร้ายแล้ว หลงแล้วด้วยโมหะ มีคมนเพราะอวิชา ไม่
รู้คุณทั้งหลายของพระองค์ ได้กล่าวคำอันลามก ขอพระองค์
จงอดโทษคำนั้นแก่ข้าพระองค์แล้วยังมหาเศรษฐีให้อดโทษ.

สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีกล่าวคุณของตน
เบื้องพระพักตร์ของพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

เทวดานี้ แม้จะห้ามอยู่ว่า จงอย่ากระทำการอุปัฏฐาก
พระพุทธเจ้าเป็นต้น ก็ไม่อาจห้ามพระองค์ได้ ข้าพระองค์ แม้
ถูกเทวดานี้ห้ามอยู่ว่า ไม่ควรให้ทาน ก็ได้ให้อยู่ นั้นแหละ ข้า
แต่พระองค์ผู้เจริญ นี้คุณของข้าพระองค์ มิใช่หรือ.

พระศาสดาตรัสว่า คุณก่อนคฤหบดี ท่านแลเป็นพระ
อริยสาวกผู้โสดาบัน มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีทศสนะอันหมด
จด ความที่ท่านถูกเทวดาผู้มีศักดิ์น้อยนี้ห้ามอยู่ ก็ห้ามไม่ได้
ไม่น่าอัศจรรย์ ก็ข้อที่บัณฑิตทั้งหลายในปางก่อน เมื่อ
พระพุทธเจ้ายังไม่อุบัติขึ้น ดำรงอยู่ในญาณอันยังไม่แก่กล้า
ถูกมารผู้เป็นใหญ่ในกามาวจรภพยืนอยู่ในอากาศ แสดงหลุม
ถ่านเพลิงลึก ๘๐ ศอก โดยกล่าวว่า ถ้าท่านจักให้ทาน ไชรี
ท่านจักไหม้ในนรกนี้ แล้วห้ามว่า ท่านอย่าได้ให้ทาน ก็ได้ยืน
อยู่ในท่ามกลางฝักดอกปทุม ให้ทาน นี้ที่น่าอัศจรรย์.

อันท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีทูลอ่อนวอน จึงทรงนำ
อดีตนิทานมา ดังต่อไปนี้.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติอยู่
ในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลเศรษฐีใน
นครพาราณสี อัญญาติทั้งหลายให้เจริญ พร้อมด้วยเครื่อง

อุปกรณ์ทั้งปวงมีประการต่างๆ ดุจเทพกุมาร ถึงความเป็นผู้รู้
 เดียงสาโดยลำดับ ในเวลาเมื่ออายุ ๑๖ ปีเท่านั้น ก็ถึงความสำเร็จ
 ในศิลปะทั้งปวง เมื่อบิดาล่วงไป พระโพธิสัตว์นั้นดำรงอยู่ใน
 ตำแหน่งเศรษฐี ให้สร้างโรงทาน ๖ แห่ง คือที่ประตูเมืองทั้ง ๔
 ประตู ๔ โรงทาน ท่ามกลางพระนคร ๑ โรงทาน ที่ประตู
 นิเวศน์ของตน ๑ โรงทาน แล้วให้มหาทาน รักษาศีล รักษา
 อุโบสถกรรม

อยู่มาวันหนึ่ง ในเวลาอาหารเช้า เมื่อคนใช้นำเอา
 โภชนะ อันเป็นที่ชอบใจมีรสเลิศต่างๆ เข้าไปให้พระ
 โพธิสัตว์. พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง เมื่อล่วงไป ๗ วัน ได้
 ออกจากนิโรธสมาบัติ กำหนดเวลาภิกขาจารแล้ว คิดว่า วันนี้
 เราไปยังประตูเรือนของพาราณสีเศรษฐี จึงควร. จึงเกี่ยวไม้
 ชำระฟันชื่อนี้ นาคลดา [นาคลดาทนต์กฏฐิ์] ล้างหน้าที่สระ
 อโนดาต ยืนที่พื้นมโนศิลา นุ่งแล้วผูกรัดประคด ห่มจีวร ถือ
 บาตรดินอันสำเร็จด้วยฤทธิ์มาทางอากาศ พอคนใช้นำภัตเข้า
 ไปให้พระโพธิสัตว์ ก็ได้ยืนอยู่ที่ประตูเรือน พระโพธิสัตว์พอ
 เห็นดังนั้น ก็ลุกจากอาสนะ แสดงอาการนอบน้อม แล้วแลดู
 บุรุษผู้ทำการงาน เมื่อบุรุษผู้ทำการงาน กล่าวว่า กระผมจะทำ

อะไร ขอรับนาย. จึงกล่าวว่า ท่านจงนำบาตรของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้ามา.

ทันใดนั้น มารผู้มีบาปสั่งสะท้านลูกจิ้งแล้ว คิดว่า พระปัจเจกพุทธเจ้านี้ไม่ได้เอาอาหารมา ๗ วันแล้วจากวันนี้ไปวันนี้เมื่อไม่ได้จักฉิบหาย เราจักทำพระปัจเจกพุทธเจ้านี้ให้พินาศและจักทำอันตรายแก่ท่านของเศรษฐีจึงมาในขณะนั้นทันที แล้วเนรมิตหลุมถ่านเพลิงไม้ตะเคียน ๘๐ ศอก ในระหว่างวัดอุสสถานที่ตั้งหลุมถ่านเพลิงนั้นเต็มด้วยถ่านเพลิงไม้ตะเคียน ไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง ปราภภูมิเหมือนอเวจีมหานคร.

ก็ครั้งเนรมิตหลุมถ่านเพลิงนั้นแล้ว ตนเองได้ขึ้นอยู่ในอากาศ บรูษผู้มาเพื่อจะรับบาตรเห็นดังนั้น ได้รับความกลัวอย่างใหญ่หลวง จึงกลับไป.

พระโพธิสัตว์ถามว่า พ่อ เธอกลับมาแล้วหรือ?

บรูษนั้นกล่าวว่า นาย หลุมถ่านเพลิงใหญ่นี้ไฟติดโพลง มีแสงโชติช่วง มีอยู่ในระหว่างสถานที่ตั้ง เมื่อเป็นเช่นนั้นคนอื่นๆ ไปบ้าง รวมความว่า คนผู้มาแล้วๆ แม้ทั้งหมด ก็ถึงซึ่งความกลัว รีบหนีไปโดยเร็ว.

พระโพธิสัตว์คิดว่า วันนี้ วสวัตติมารผู้ประสงค์จะทำอันตรายแก่ท่านของเรา จักเป็นผู้ประกอบขึ้น แต่วสวัตติมารนั้นย่อมไม่รู้ว่า เราเป็นผู้อันรื่อยมาร พันมาร แม่แสนมารให้หวั่นไหวไม่ได้ วันนี้ เราจักรู้ว่า เราหรือมาร มีกำลังมาก มีอำนาจมาก.

ครั้นคิดแล้ว ตนเองจึงถือเอาถาดกัณฑ์ตามที่เขาคระเตรียม ใว้ นั้นนั่นแหละ ออกไปจากเรือน ยืนอยู่ฝั่งของหลุมถ่านเพลิง แล้วแลดูอากาศเห็นมาร จึงกล่าวว่า ท่านเป็นใคร.

มารกล่าวว่า เราเป็นมาร.

พระโพธิสัตว์ถามว่า หลุมถ่านเพลิงนี้ ท่านแรมมิได้หรือ?

มารกล่าวว่า เออ เราแรมมิได้.

พระโพธิสัตว์ถามว่า เพื่อต้องการอะไร?

มารกล่าวว่า เพื่อต้องการทำอันตรายแก่ท่านของ ท่าน และเพื่อต้องการให้ชีวิตของพระปัจเจกพุทธเจ้าพินาศ.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า เราจักไม่ให้ท่านทำอันตรายของท่านของตน และจักไม่ให้ท่านทำอันตรายแก่ชีวิตของพระ

ปัจเจกพุทธเจ้า วันนี้ เราจ้กรู้ว่า เราหรือท่าน มีกำลังมาก มี
อานุภาพมาก จึงยื่นที่ฝั่งหลุมถ่านเพลิง แล้วกล่าวว่า ข้าแต่พระ
ปัจเจกพุทธเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้า แม้จะมีหัวลง ตกไปในหลุม
ถ่านเพลิงแม่นี้ ก็จ้กไม่หวนกลับมาหลัง ขอท่านจงรับโทษนะที่
ข้าพเจ้าถวายอย่างเดียว แล้วกล่าวคานี้ว่า

ข้าพเจ้าจะตกนรก มีเท้าขึ้นเบื้องบน มีศีรษะลงเบื้อง
ล่างก็ตาม ข้าพเจ้าจ้กไม่ทำกรรมอันไม่ประเสริฐ ขอนิมนต์
ท่านรับก้อนข้าวเถิด.

ในคานานั้น มีประมวลความดังต่อไปนี้ว่า

ท่านผู้เจริญ ถ้าข้าพเจ้า เมื่อจะถวายบิณฑบาตแก่ท่าน
จะเป็นผู้มีศีรษะลงเบื้องล่าง มีเท้าขึ้นเบื้องบน ตกลงไปยังนรก
นี้โดยแน่แท้ แม้ถึงอย่างนั้น ข้าพเจ้าจ้กไม่กระทำการไม่ให้
ท่าน และการไม่รักษาศีลซึ่งเรียกว่า อนริยะ ไม่ประเสริฐ
เพราะท่านผู้ประเสริฐไม่กระทำ แต่ผู้ไม่ประเสริฐกระทำนั้น
ขอนิมนต์ท่านรับก้อนข้าวที่ข้าพเจ้าถวายอยู่นี้เถิด. ก็ศัพท์ว่า
หนุท ในคานานี้ เป็นนิบาตใช้ในอรรถแห่งอุปสรรค.

พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว มีการสมาทาน
อย่างมั่นคง ถูถาดกัดถั่วไปทางเบื้องบนหลุมถ่านเพลิง

ทันใดนั้นเอง มหาปทุมดอกหนึ่งบานเต็มที่เกิดขึ้นเป็นชั้นๆ จากพื้นหลุมถ่านเพลิงอันลึก ๘๐ สอก ผุดขึ้นรับเท้าทั้งสองของพระโพธิสัตว์ แต่นั้น เกสรมีขนาดเท่าทะนนานใหญ่ ผุดขึ้นตั้งอยู่เหนือศีรษะของพระมหาสัตว์ แล้วร่วงลงมาได้กระทำร่างกายทั้งสิ้นให้เป็นเสมือน โปรยด้วยละอองทอง.

พระโพธิสัตว์นั้นยืนอยู่ที่ฝักดอกปทุม ยังโกชนะมีรสเลิศต่างๆ ให้ประคิษฐานลงในบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้านั้นรับ โกชนะนั้น แล้วกระทำอนุโมทนาโยนบาตรขึ้นในอากาศ เมื่อมหาชนเห็นอยู่นั้นแล แม้ตนเองก็เหาะขึ้นสู่เวหาส ตรงไปป่าหิมพานต์ เหมือนเหยียบย่ำกลีบเมฆฝน มีประการต่างๆ ไปฉะนั้น.

ฝ่ายมารแพ้แล้ว ก็ถึงความโทมนัสไปยังสถานที่อยู่ของตนนั่นเอง.

ส่วนพระโพธิสัตว์ยืนอยู่บนฝักดอกปทุม แสดงธรรมแก่มหาชน โดยพรรณนาถึงทานและศีล อันมหาชนแวดล้อมเข้าไปยังนิเวศน์ของตน กระทำบุญทั้งหลายมีทานเป็นต้น ตลอดชีวิตแล้ว ไปตามยถากรรม.

พระศาสดาตรัสว่า คู่ก่อนคฤหบดี ข้อที่ท่านผู้สมบุรณ์

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตติธรรมา / นั้ตรราชา

ด้วยทั้สสนะอย่างนี้ อันเทวดาให้หว่านไหว่ไม่ได้ในบัดนี้ ไม่น่าอัศจรรย์ สิ่งที้บังเกิดทั้งหลายได้กระทำไว้ แม้ในกาลก่อนเท่านั้น น่าอัศจรรย์.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงสืบอนุสนธิ ประชุมชาดกว่า

พระปัจเจกพุทธเจ้าในกาลนั้นได้ปรินิพพานแล้วแล้ว ณ ที่นั้นเอง

ส่วนพาราณสีเศรษฐีผู้ทำมาให้พ่ายแพ้ ยืนอยู่บนฝักดอกปทุมแล้วถวายบิณฑบาตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า คือ เราเอง แล.

จบอรรถกถาขุททกปิฎกชาดก

จบ กุฎาวกวรรคที่ ๔.

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุลาวกชาดก ว่าด้วย การเสียดสละ
๒. นัจจชาดก ว่าด้วย เหตุที่ยังไม่ให้ลูกสาว
๓. สัมโมทมานชาดก ว่าด้วย พิณาสเพราะทะเลาะกัน
๔. มัจฉชาดก ว่าด้วย ความหึงหวง
๕. วิภูฏกชาดก ว่าด้วย ความจริง
๖. สกุณชาดก ว่าด้วย ที่พึ่งให้โทษ
๗. ติตติรชาดก ว่าด้วย ผู้มีความอ่อนน้อม
๘. พกชาดก ว่าด้วย ผู้ฉลาดแกมโกง
๙. นันทชาดก ว่าด้วย การกล่าวคำหยาบ
๑๐. ขทริ้งการชาดก ว่าด้วย ผู้มีจิตมั่นคง

.....
. อรรถกถา ขทริ้งการชาดก จบ.

อ่าน เนื้อความในพระไตรปิฎก

<http://www.84000.org/tipitaka/atitak100/v.php?B=27&A=262&Z=274>

ดาวน์โหลด พระไตรปิฎกฉบับธรรมทาน

บันทึก ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

หากพบข้อผิดพลาด กรุณาแจ้งได้ที่ DhammaPerfect@yahoo.com

41. โลกกชาดก

ว่าด้วย คนที่ต้องเสร์้าโลก

เอกนิบาตชาดก อรรถกถาอรรถกถามวรรคที่ ๕ อรรถกถาโลกกชาดกที่ ๑

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ**พระโลกกิสสระ** ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า "โย อตุถกามสฺส" ดังนี้.

ก็พระเถระผู้มีชื่อว่า โลกกะ นี้คือใคร (มีประวัติเป็นมาอย่างไร)?

ท่านเป็นบุตรของชาวประมงคนหนึ่ง ในแคว้นโกศล เป็นผู้ทำลายตระกูลวงศ์ของตน ไม่มีลาภ มาบวชในหมู่ภิกษุ. ได้ยินมาว่า ท่านจุดิจากที่ที่ท่านเกิดแล้ว ถีอปฏิสนธิในท้องของหญิงชาวประมงนางหนึ่ง ณ หมู่บ้านชาวประมงตำบลหนึ่ง ซึ่งอยู่ร่วมกันถึงพันครอบครัว ในแคว้นโกศล.

ในวันที่ท่านถือปฏิสนธิ ชาวประมงทั้งพันครอบครัว นั้นพากันถือข่ายเที่ยวหาปลา ในลำน้ำและบ่อบึง ไม่ได้แม้แต่ปลาตัวเล็กๆ สักตัวหนึ่ง. และนับแต่วันนั้นมา พวกชาวประมงเหล่านั้นก็พากันเสื่อมโทรมทีละเล็กละน้อย. เมื่ออยู่ในท้อง

หน้า 100 จาก 100

มารดานั้นเล่า บ้านชาวประมงเหล่านั้นก็ถูกไฟไหม้ถึง ๗ ครั้ง ถูกพระราชอาประหารสิ้นไหมเจ็ดครั้ง. โดยนัยนี้ ชาวประมงเหล่านั้นจึงถึงความลำบากโดยลำดับ.

พวกเขาคิดกันว่า เมื่อก่อนเรื่องทำนองนี้ ไม่เคยมีแก่พวกเราเลย แต่บัดนี้ พวกเราพากันย่ำแย่ในระหว่างพวกเรา ต้องมีตัวกาลกรณีคนหนึ่ง พวกเราจึงแบ่งเป็นสองพวกเกิด. ดังนี้แล้ว แยกกันอยู่ฝ่ายละ ๕๐๐ ครอบครัว. แต่นั้น มารดาบิดาของเขาอยู่กลุ่มใด กลุ่มนั้นก็แย่ กลุ่มนอกนี้เจริญ. พวกที่แย่นั้น ก็แยกกลุ่มกันอีก โดยแยกกันออกเป็น ๒ กลุ่มอีก แยกกันไปโดยทำนองนี้ กระทั่งตระกูล (ของเขา) นั้นแหละเหลือ โศคเดียว (เพียงตระกูลเดียว). เขาทั้งหลายจึงรู้ว่า คนเหล่านั้นเป็นกาลกรณี ก็รุมกันโอบตีไล่ออกไป.

ครั้งนั้น มารดาบิดาของเขาเลี้ยงชีพมาโดยเร้นแค้น พอท้องแก่ก็คลอด ณ ที่แห่งหนึ่ง. ธรรมดา ท่านผู้เป็นสัตว์เกิดมาในภพสุคติใคร ไม่อาจทำลายได้ เพราะมีอุปนิสัยแห่งอรหัตผลรุ่งเรืองอยู่ในหทัยของท่าน เหมือนดวงประทีปภายในหม้อ ฉะนั้น. มารดาเลี้ยงเขามาจนถึง ในเวลาที่เขาวิ่งเที่ยวไปมาได้ ก็เอากะโล่ดินเผาใบหนึ่งใส่มือให้ พลางเสือก

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย ศีตะธรรมา / นัฏรรราชา

ไส ด้วยคำว่า ลูกเอ๋ย เจ้าจงไปสู่เรือนหลังนั้นเถิด ดังนี้แล้ว
หลบหนีไป.

จำเดิมแต่นั้นมา เขาก็อยู่อย่างเดียวดาย เที่ยวหากินไป
ตามประสา หลับนอน ณ ที่แห่งหนึ่ง ไม่ได้อาบน้ำ ไม่ได้
ปรนนิบัติร่างกาย ดูเหมือนปีศาจคลุกฝุ่นเลี้ยงชีวิตมาได้โดย
ลำเค็ญ. เขามีอายุครบ ๗ ขวบ โดยลำดับ เลือกเม็ดข้าวกินที่
ละเม็ด เหมือนกาในทีสำหรับเหน้าล้างหม้อ ใกล้เคียงประตูเรือน
แห่งหนึ่ง.

ครั้งนั้น พระธรรมเสนาบดีเที่ยววิณฑบาตอยู่ในเมือง
สาวัตถิ เห็นแล้วรำพึงว่า เด็กคนนี้น่าสงสารนัก เป็นชาวบ้าน
ไไหนหนอ แม่เมตตาคิดไปในเขาเพิ่มขึ้น จึงเรียกว่า มานีเถิด
เด็กน้อย. เขามาไหว้พระเถระแล้วยืนอยู่. ลำดับนั้น พระเถระ
ถามเขาว่า เจ้าเป็นชาวบ้านไไหน พ่อแม่ของเจ้าอยู่ที่ไไหน?

เขาตอบว่า ท่านขอรับ กระผมไร้ที่พึ่ง พ่อแม่ของ
กระผม พุดว่า เพราะกระผมทำให้ท่านต้องลำบาก จึงทิ้ง
กระผมหนีไป.

พระเถระถามว่า เออ ก็เจ้าจักบวชไหมละ?

เขาตอบว่า ท่านขอรับ กระผมอยากบวชนัก แต่คน

กำพร้าอย่างกระผม ใครจักบวชให้.

พระเถระกล่าวว่า เราจักบวชให้.

เขากล่าวว่า สาธุ ท่านขอรับ โปรดอนุเคราะห์ให้
กระผมบวชเถิด.

พระเถระจึงให้ของเคี้ยว ของบริโภคน้ำแกงแล้วพาไป
วิหาร อาบน้ำให้เอง ให้บรรพชา จนอายุครบ จึงให้อุปสมบท.
ในตอนแก่ท่านมีชื่อว่า "โลกกติสสเถระ" เป็นพระไม่มีบุญ มี
ลาภน้อย.

เล่ากันว่า แม้ในคราวอสทิสถาน ท่านก็ไม่เคยได้นั้น
เต็มท้อง ได้ขบฉันเพียงพอจะสืบต่อชีวิตไปได้เท่านั้น เพราะ
เมื่อใครใส่บาตรท่านเพียงข้าวคัมภีระบวยเดียว บาตรก็ปรากฏ
เหมือนเต็มเสมอขอบแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น คนทั้งหลายก็
สำคัญว่า บาตรของภิกษุรูปนี้เต็มแล้ว เลยถวายองค์หลังๆ.

บางอาจารย์กล่าวว่า ในเวลาถวายยาในบาตรของท่าน ข้าว
ยาในภาชนะของคนทั้งหลาย ก็หายไป ดังนี้ก็มี. แม้ในปัจจุบัน
อื่นมีของควรเคี้ยวเป็นต้น ก็มีนัยนี้เหมือนกัน. โดยสมัยต่อมา
ท่านเจริญวิปัสสนา แม้จะดำรงในพระอรหัตตอันเป็นผลชั้น
ยอด ก็ยังคงมีลาภน้อย. ครั้นเมื่ออายุสังขารของท่านล่วงโรย

ทुरुคโทรมลง โดยลำดับ ก็ถึงวันเป็นที่ปรินิพพาน.

ท่านพระธรรมเสนาบดีค้ำนึ่งอยู่ ก็รู้ถึงการปรินิพพานของท่าน จึงดำริว่า วันนี้ พระโลศกตีสสเถระนี้จักปรินิพพานในวันนี้ เราควรให้อาหารแก่เขจนพอดังนี้ แล้วพาท่านเข้าไปสู่เมืองสาวัตถี เพื่อบิณฑบาต เพราะพาท่านไปด้วย พระเถระเลยไม่ได้ แม้เพียงการยกมือไหว้ ในเมืองสาวัตถี อันมีผู้คนมากมาย.

พระเถระจึงกล่าวว่า อาวุโส เองไปนั่งคอยอยู่ที่โรมันเถิด ดังนี้ แล้วส่งท่านกลับ. พอพระเถระมาจากที่นั่นเท่านั้น พวกภิกษุทั้งหลายก็พูดกันว่า พระผู้เป็นเจ้ามาแล้ว นิมนต์ให้นั่งเหนืออาสนะ ให้ฉันภัตตาหาร. พระเถระก็ส่งอาหารที่ได้แล้วนั้นไป โดยกล่าวกับคนเหล่านั้นว่า พวกเราจงให้ภัตต์นี้แก่พระโลศกตีสสเถระ. คนที่รับภัตต์นั้นไป ก็ลืมพระโลศกตีสสเถระ พวกกันกินเสียเรียบ. จนเวลาที่พระเถระเดินไปถึงวิหาร พระโลศกตีสสเถระก็ไปนมัสการพระเถระ.

พระเถระหันกลับมาขึ้นถามว่า อาวุโส คุณได้อาหารแล้วหรือ?

ท่านตอบว่า ไม่ได้ดอกครับ.

พระเถระถึงความสลดใจ คุณเวลา กาลก็ยังไม่ล่วงเลย.
พระเถระจึงกล่าวว่า ช่างเกิดผู้มีอายุ คุณจงนั่งอยู่ที่เดิม
นั่นแหละ ครั้นให้พระโลศกติสสเถระนั่งรอนในโรงนั้นแล้ว ก็ไปสู่
พระราชวังของพระเจ้าโกศล. พระราชารับสั่งให้รับบาตรของ
พระเถระ ทรงกำหนดว่า มิใช่กาลแห่งภัต จึงรับสั่งให้ถวาย
ของหวาน ๔ อย่างจนเต็มบาตร. พระเถระรับบาตรกลับไปถึง
จึงเรียกพระโลศกติสสเถระว่า มาเถิด ผู้มีอายุตีสสะ ฉันของ
หวาน ๔ อย่างนี้เถิด แล้วถือบาตรขึ้นอยู่.

ท่านพระโลศกติสสเถระยำเกรงพระเถระ จึงไม่ฉัน.

ลำดับนั้น พระเถระกล่าวกะท่านว่า มาเถิดนำ ท่านผู้มี
อายุตีสสะ ผมจะขึ้นถือบาตรไว้ คุณจงนั่งฉัน ถ้าผมปล่อย
บาตรจากมือ บาตรต้องไม่มีอะไร. ลำดับนั้น ท่านพระโลศก
ติสสเถระ เมื่อพระธรรมเสนาบดีผู้เป็นอัครสาวกขึ้นถือบาตร
ไว้ให้ จึงนั่งฉันของหวาน ๔ อย่าง. ของหวาน ๔ อย่างนั้นไม่
ถึงความหมดสิ้น ด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ของพระเถระ. พระโลศก
ติสสเถระฉันจนเต็มความต้องการในเวลานั้น.

ในวันนั้นเอง ท่านก็ปรินิพพานด้วยอนุปาทิสเสนี
พพานธาตุ. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับในสำนักของท่าน

ทรงรับสั่งให้กระทำการปลงสรีระ เก็บเอาธาตุทั้งหลายก่อน
พระเจดีย์บรรจุไว้.

ในเวลานั้น ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในธรรมสภา นั่ง
สนทนากันว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย นำอสังขรย์จริง ท่านพระโลศก
ติสสเถระมีบุญน้อย มีลาภน้อย อันผู้มีบุญน้อย มีลาภน้อย เห็น
ปานดังนี้ บรรลุอุริยธรรมได้อย่างไร.

พระบรมศาสดาเสด็จไปธรรมสภา มีพระดำรัสถามว่า
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด พวกเธอประชุมกันด้วยเรื่องอะไรเล่า?

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว.

จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย โลศกติสสะผู้นี้ได้ประกอบ
กรรม คือความเป็นผู้มีลาภน้อย และความเป็นผู้ได้อริยธรรม
ของตน ด้วยตนเอง เนื่องด้วย ครั้งก่อน เธอกระทำอันตราย
ลาภของผู้อื่น จึงเป็นผู้มีลาภน้อย แต่เป็นผู้บรรลุอุริยธรรมได้
ด้วยผลที่บำเพ็ญวิปัสสนา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้.

แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนาม
ว่า **กัสสปะ**.

ภิกษุรูปหนึ่งอาศัยกุฎ มฬีผู้หนึ่ง อยู่ในอวาตประจํา

หมูป่าน เป็นผู้เรียบริ้อย มีศีล หมั่นบำเพ็ญวิปัสสนา. ครั้งนั้น มีพระจีณาสพองค์หนึ่งอยู่ในป่าหิมพานต์ ได้มาถึงบ้านที่อยู่ของกุกุ มพีผู้ปฏิบัติภาวนานั้น โดยลำดับ กุกุ มพีเลื่อมใสในอิริยาบถของพระเถระ จึงรับบาตร นิมนต์เข้าสู่เรือน ให้นั่งภัตตาหาร โดยเคารพ สดับพระธรรมกถาเล็กน้อย แล้วไหว้พระเถระ กล่าวว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ นิมนต์พระคุณเจ้าไปสู่วิหารใกล้บ้านของกระผมก่อนเถิด ต่อเวลาเย็น พวกกระผมจึงจะไปเยี่ยม. พระเถระจึงไปสู่วิหาร นมัสการพระเถระเจ้าอาวาส ทักถามกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร. ท่านเจ้าอาวาสก็ทำปฏิสันถารกับท่าน แล้วถามว่า ผู้มีอายุ คุณได้รับภัตตาหารแล้วหรือ?

ท่านตอบว่า ได้แล้วครับ.

คุณได้ที่ไหนเล่า?

ได้ที่เรือนกุกุ มพีใกล้ๆ วิหารนี้แหละ

ครั้นบอกอย่างนี้แล้ว ก็ถามถึงเสนาสนะของตน

จัดแจงปิดกวาด เก็บบาตรจีวร ไว้เรียบริ้อย พลังกึ่งนั่งระงับ ยับยั้งอยู่ด้วยความสุขในฌาน ด้วยความสุขในผลสมาบัติ. พอเวลาเย็น กุกุ มพีก็ให้คนถือเอาพวงดอกไม้ และน้ำมันเติม

ประทีปไปวิหาร นมัสการพระเถระเจ้าอาวาส แล้วถามว่า
พระคุณเจ้าผู้เจริญมีพระเถระอาคันตุกะมาพักรูปหนึ่ง มีชื่อ
หรือ?

ท่านตอบว่า จ๊ะ มีมาพัก.

คฤหบดีถามว่า เดียวนี้ ท่านพักอยู่ที่ไหน ขอรับ?

ตอบว่า ที่เสนาสนะโน้น.

กุฎ มณีไปสู่สำนักของท่าน นั่ง ณ ที่สมควร พัง
ธรรมกถาจนถึงคำ จึงบูชาพระเจดีย์ และต้นโพธิ์ จุดประทีป
สว่างไสว แล้วนิมนต์ภิกษุทั้งสองให้รับบาตรในวันรุ่งขึ้น แล้ว
กลับไป.

ฝ่ายพระเถระผู้เป็นเจ้าอาวาส คิดว่า กุฎ มณีนี้ถูกพระ
อาคันตุกะ ยุให้แตกกับเราเสียแล้ว ถ้าเธอจักอยู่ในวิหารนี้ไซ้
ที่ไหน กุฎ มณีจะนับถือเรา เกิดความไม่พอใจในพระเถระ คิด
ว่า เราควรแสดงอาการไม่ให้เธออยู่ในวิหารนี้ ดังนี้แล้ว ใน
เวลาที่ท่านมาปรนนิบัติ ก็ไม่พูดด้วย.

พระเถระผู้พิจารณาสหราชอาณาจักรของภิกษุผู้เป็นเจ้า
อาวาส แล้วคำนึงว่า พระเถระนี้ไม่ได้ทราบถึง การที่เราไม่มี
ความหวังใยในตระกูล ในลาภหรือในหมู่ แล้วกลับไปที่อยู่

ของคุณ ยับยั้งอยู่ด้วยความสุขในฉาน และความสุขในผล
สมาบัติ.

ถึงวันรุ่งขึ้น ท่านเจ้าอาวาสก็ตีระฆังด้วยหลังเล็บ เคาะ
ประคูด้ายเล็บ แล้วไปสู่เรือนของกุฏ มพีกุฏ มพีรับบาตร
นิมนต์ให้นั่งเหนืออาสนะที่ปูลาดไว้ แล้วถามว่า ข้าแต่ท่านผู้
เจริญ พระอาคันตุกะเถระไปไหนเสียเล่า?

ท่านเจ้าอาวาสตอบว่า ข้าพเจ้าไม่ทราบความประพฤติ
ของพระผู้ใกล้ชิดสนิทสนมของคุณ ฉันทิระฆัง เคาะประคูดี้ ก็
ไม่อาจปลุกให้ตื่นได้ เมื่อวาน ฉันทิโกชนะอันประณีตในเรือน
ของคุณแล้ว คงอิมอยู่จนวันนี้ บัดนี้ ก็ยังนอนหลับอยู่นั่นเอง
เมื่อท่านจะเลื่อมใส ก็เลื่อมใสในภิกษุผู้มีสภาพ เห็นปานนี้
ทีเดียว.

ฝ่ายพระเถระผู้พิจารณาพิเคราะห์กำหนดเวลาภิกษาจารของตน
แล้ว ก็ชำระสรีระของตนแล้ว ทรงบาตรจีวร เหาะไปใน
อากาศ (แต่) ได้ไปเสียในที่อื่น.

กุฏ มพีนิมนต์พระเถระเจ้าอาวาส ฉันทิชาวปายาสที่ปรุง
ด้วยเนยใส น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวดแล้ว รมบาตรด้วยของหอม ไล่
ชาวปายาสจนเต็ม แล้วกล่าววว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเถระนั้น

เห็นจะเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า พระคุณเจ้าจงนำข้าวปายาสนี้ไป
ให้ท่านด้วยเถิด. แล้วถวายบาตรไป. พระเถระเจ้าอาวาสไม่
ห้ามเสียทันที คงรับบาตรมา เดินไปคิดไป ถ้าภิกษุนั้นได้ข้าว
ปายาสนี้ไช้รึ ถึงเราจะจับคอคูดให้ไป ก็จักไม่ไป ก็ถ้าเราจัก
ให้ข้าวปายาสนี้แก่นมนุษย์ กรรมของเราก็จักปรากฏ. หากเททิ้ง
ลงในน้ำเล่า เนยใสก็จักปรากฏเหนือน้ำได้. ถ้าทิ้งบนแผ่นดิน
ฝูงกาจกรุมกันกิน กรรมของเราก็จักปรากฏ. ควรทิ้งข้าว
ปายาสนี้ที่ไหนดีหนอ เห็นนาคำลังไหม้อยู่แห่งหนึ่ง ก็คู้ยถ่าน
ขึ้น เทข้าวปายาสลงไป กลบด้วยก้อนถ่าน แล้วจึงไปวิหาร.

ครั้นไม่เห็นภิกษุรูปนั้น จึงคิดได้ว่า ชะรอย ภิกษุนั้น
จักเป็นพระชีนาสพ รู้ธรรมาศัยของเราแล้ว จักไปเสียที่อื่นเป็น
แน่ โอ เพราะท้องเป็นเหตุ เราทำกรรมไม่สมควรเลย. ทันใด
นั่นเอง ความเสียใจอย่างใหญ่หลวงก็เกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น.
จำเดิมแต่วันนั้น ไปทีเดียว ท่านก็กลายเป็นมนุษย์เปรต อยู่มา
ไม่นาน ก็ตายไปเกิดในนรก.

ภิกษุนั้นหมกไหม้อยู่ในนรกหลายแสนปี เศษของผล
กรรมยังนำไปเกิดเป็นยักษ์ถึง ๕๐๐ ชาติ ไม่เคยได้กิน
อาหารเต็มท้องสักวันเดียว. (จนถึงวันจะตายจึงได้กินอิม) คือ

ได้กินรคนเต็มห้องอยู่วันหนึ่ง. (ถัดจากเกิดเป็นยักษ์) ก็ไปเกิดเป็นหมา ๕๐๐ ชาต. แม้ในกาลที่เป็นหมานั้น ก็ได้กินรคนเต็มห้องวันเดียวเท่านั้น. ส่วนในกาลที่เหลือไม่เคยได้กินเต็มห้องเลย ตลอดเวลาที่เป็นหมา ๕๐๐ ชาต.

จุดิจากเกิดเป็นหมา ก็มาเกิดในตระกูลคนเชื้อใจตระกูลหนึ่ง ในแคว้นกาสิ. ตั้งแต่วันที่เขาก่อเกิด ตระกูลนั้นก็ยิ่งยากจนหนักลงไปทีเดียว. แม่แต่น้ำและปลายข้าวครึ่งห้อง ก็ไม่เคยได้. เขาได้มีนามว่า มิตตพินทุกะ. พ่อแม่ของเขาไม่สามารถจะทนทุกข์ อันเกิดแต่ความอดอยากได้ ก็พูดว่า ไปเถิด อ้ายลูกกาลกรรม ไล่ตีเขาให้ออกไป. มิตตพินทุกะไม่มีที่พำนัก ท่องเที่ยวไปจนถึงเมืองพาราณสี.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทิศาปาโมกข์ บอกลิลปะแก่มาณพ ๕๐๐. ในเวลานั้น ชาวเมืองพาราณสีให้ทุนแก่คนเชื้อใจ ให้ศึกษาลิลปะ แม่เด็กมิตตพินทุกะนี้ ก็ได้ศึกษาลิลปะในสำนักของพระโพธิสัตว์. มิตตพินทุกะเป็นเด็กหยาบคาย ไม่เชื่อฟังโอวาท เทียวชกต่อย เกะกะไป แม้พระโพธิสัตว์จะสั่งสอนก็ไม่เชื่อฟังโอวาท. อาศัยเหตุนี้ ความเจริญเติบโตของเขาจึงเป็นความโง่เขลา.

ครั้งนั้น เขาเกิดทะเลาะกับพวกเด็กๆ ทั้งไม่เชื่อฟังคำสอน เลยหนีเที่ยวไปถึงบ้านชายแดนตำบลหนึ่ง รับจ้างเขาเลี้ยงชีวิต. เขาได้เสียดกับหญิงเชลยใจคนหนึ่ง ในหมู่บ้านนั้น. นางเกิดบุตรกับเขา ๒ คน. พวกชาวบ้านได้มอบงานส่งข่าวให้ทำว่า เจ้าพี่บอกข่าวดี ข่าวร้ายแก่พวกเรา ให้ค่าจ้างและปลุกกระท่อมให้อยู่ที่ประตูบ้าน.

ก็เพราะอาศัยมิตตพินทุกะนั้นเป็นต้นเหตุให้พวกชาวบ้านชายแดนนั้น ภูกราชทัณฑ์เจ็ดครั้ง ไฟไหม้บ้านเจ็ดครั้ง. บ่อน้ำพังเจ็ดครั้ง. พวกเขาจึงปรึกษากันว่า แต่ก่อน เมื่อมิตตพินทุกะผู้นี้ยังไม่มา พวกเราไม่เคยมีเรื่องอย่างนี้เลย บัดนี้นับแต่มีมิตตพินทุกะมาอยู่แล้ว พวกเราแย่งไปตามๆ กัน จึงช่วยกันรุมตี ขับเขาออกไป. เขาก็พาลูก ๒ คน (และเมีย) ไปที่อื่น ผ่านเข้าไปสู่คงที่อมมนุษย์ยี่ดครองแห่งหนึ่ง พวกอมมนุษย์รุมกันจับลูกและเมียของเขา ฆ่ากินเนื้อเสียในคง นั้นเอง.

ตัวเขาเองหนีรอดไปได้ ท่องเที่ยวไปเรื่อยๆ ลุถึงท่าเรือแห่งหนึ่ง ชื่อคัมภีระ ประจวบเป็นวันที่เขาจะปล่อยเรือที่เดียว ก็สมัครเป็นกรรมกรลงเรือไป เรือแล่นไปในสมุทรได้ ๗ วัน ถึงวันที่ ๗ หยุดอยู่กลางทะเล เหมือนใครมาลุดดึงไว้.

ชาวเรือเหล่านั้นก็จับสลากกาลกรรณิกัน สลากกาลกรรณิกตก ถึงมิตตพินทุกะคนเดียว ถึงเจ็ดครั้ง. พวกชาวเรือจึงโยน ลูกบวบไม้ไผ่ ให้เขาแพหนึ่ง แล้วช่วยกันจับมือมิตตพินทุกะ โยนลงทะเลเสีย พอโยนมิตตพินทุกะลงทะเลแล้ว เรือก็แล่น ต่อไปได้.

มิตตพินทุกะนอนเหนือแพไม้ไผ่ลอยไปในทะเล ด้วย ผลที่ได้รักษาศีลไว้ในศาสนาของพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้พบเทพธิดา ๔ นาง อันอยู่ในวิมานแก้วพลิกหลังหนึ่ง ในทะเล เสวยสุขสำราญอยู่ในสำนักเทพธิดาเหล่านั้นตลอด ๗ วัน. ก็นางเหล่านั้นเป็นเปรตมีวิมานอยู่ เสวยสุขได้ ๗ วัน เสวย ทุกข์ ๗ วัน หมุนเวียนไป.

เมื่อนางจะไปเสวยทุกข์ ๗ วัน ก็สั่งมิตตพินทุกะไว้ว่า ท่านจงอยู่ที่นี้ อย่าไปไหน จนกว่าพวกฉันจะมา แล้วก็พากัน ไป. ครั้นนางพากันไปแล้ว มิตตพินทุกะก็ลงนอนในแพไม้ไผ่ ลอยต่อไปข้างหน้า ได้เทพธิดา ๘ นางในวิมานเงิน เทพธิดา เหล่านั้นก็เป็นเปรตมีวิมานเช่นเดียวกัน. มิตตพินทุกะลอย ต่อไปได้เทพธิดา ๑๖ นางในวิมานแก้วมณี แล้วก็ลอยต่อไป ได้เทพธิดา ๑๒ นางในวิมานทอง เขามีได้ฟังคำของเทพธิดา

เช่นเดียวกัน. จึงลอยต่อไปข้างหน้า ก็ได้พบเมืองยักษ์เมืองหนึ่งอยู่ในระหว่างเกาะ

ในเมืองนั้น มียักษ์นิตนหนึ่งแปลงกายเป็นแม่แพะเที่ยวอยู่. มิตตพินทุกะไม่ทราบว่าเป็นยักษ์นิตน คิดแต่ว่าเราจักกินเนื้อแพะ โดดจับมันที่เท้า. นางยักษ์ก็ยกมิตตพินทุกะขึ้นสลัดไป ด้วยอำนาจของยักษ์. มิตตพินทุกะถูกนางยักษ์สลัดข้ามทะเลไป ตกที่พุ่มไม้หนามพุ่มหนึ่ง ข้างคูเมืองพาราณสี แล้วก็กลิ้งตกลงไปที่แผ่นดิน

ก็ในครั้งนั้น แม่แพะของพระราชชาหลายตัวเที่ยวหากินอยู่เหนือคันคูนั่น ถูกพวกโจรลักไป พวกคนเลี้ยงคิดกันว่า พวกเราต้องจับโจรให้ได้ พวกคนชุ่มอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่ง. มิตตพินทุกะกลิ้งตกลงมา ยืนอยู่ที่พื้นดินได้แล้ว เห็นแม่แพะเหล่านั้น ก็คิดว่า เราจับแม่แพะตัวหนึ่งในเกาะแห่งหนึ่ง กลางทะเล ถูกมันตีตกระเด็นมาตกที่นี่ คราวนี้ ถ้าเราจับแม่แพะตัวหนึ่งที่เท้า มันคงตีตกระเด็นกลับไปถึงสำนักเทพธิดา ผู้มีวิมานอยู่ในทะเล ดังก่อน เขาเข้าใจเอาเองอย่างนี้ โดยไม่ไตร่ตรองให้แยบคาย ดังนี้ แล้วก็โดดจับแม่แพะตัวหนึ่งที่เท้า พอมันถูกเขาจับเท้าเท่านั้น ก็ร้องเอ็ดอึง พวกคนเลี้ยงแพะก็พาหน้า 114 จาก 114

กันกรูเข้ามาโดยรอบ ต่างร้องว่า คอยมานานแล้ว ไอ้ขโมยกินแม่แพะในราชสกุลนี้ ไอ้นี้เอง ดังนี้แล้วรุมซ้อม แล้วจับมัดพาไปสู่พระราชวัง.

ในขณะนั้น พระโพธิสัตว์แวดล้อมไปด้วยมาณพ ๕๐๐ ออกจากเมืองไปอาบน้ำ เห็นมิตตพินทุกะก็จำได้ จึงพูดกะคนเหล่านั้นว่า พ่อคุณทั้งหลาย คนผู้นี้เป็นลูกศิษย์ของเรา พวกท่านจับเขา เพราะเหตุไร?

คนเหล่านั้นตอบว่า พระคุณท่านขอรับ เขาเป็นคนร้าย ขโมยแม่แพะของหลวง จับแม่แพะตัวหนึ่งที่เท่า เหตุนี้ พวกผมจึงจับเขา.

พระโพธิสัตว์ขอร้องว่า ถ้าเช่นนั้น จงให้เขาเป็นทาสของพวกเราเถิด เขาจักได้อาศัย พวกเราเลี้ยงชีวิตไป.

คนเหล่านั้นรับคำว่า ดีแล้วขอรับ พระคุณท่าน พลังปล่อยเขา แล้วก็พากันไป.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์จึงไต่ถามมิตตพินทุกะว่า ตลอดเวลาที่หายหน้าไปนั้น เจ้าไปอยู่ที่ไหนเล่า? มิตตพินทุกะก็เล่าเรื่องที่ตนกระทำทั้งหมดให้ฟัง. พระโพธิสัตว์จึงกล่าวว่า คนที่ไม่กระทำตามถ้อยคำของผู้ที่หวังดี ย่อมได้ทุกข์อย่างนี้.

แล้วกล่าวคาถานี้ ความว่า

“ บุคคลผู้ใด เมื่อท่านผู้หวังดี เอ็นดูจะเกื้อกูล สั่งสอน
มิได้กระทำตามที่ท่านสอน บุคคลนั้นย่อมเศร้าโศก เหมือน
มิตตพินทุกะจับขาแพะ แล้วเศร้าโศกอยู่ ฉะนั้น ” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อตุถกามสุต ความว่า ผู้
ปรารถนาอยู่ซึ่งความเจริญ.

บทว่า หิตานุกมฺปิโน ความว่า ผู้อนุเคราะห์ด้วย
ประโยชน์เกื้อกูล.

บทว่า โอวชฺชมาโน ความว่า ตักเตือนสั่งสอนอยู่ ด้วย
จิตอันอ่อนโยน.

บทว่า น กโรติ สาสนํ ความว่า ไม่กระทำตามคำสั่ง
สอน คือเป็นคนว่ายาก ว่ากล่าวไม่ได้.

บทว่า มิตฺตโก วีย โสจติ ความว่า ผู้นั้นย่อมเศร้าโศก
ตลอดกาลเป็นนิตย์ เหมือนมิตตพินทุกะผู้นี้ จับขาแพะแล้ว
ย่อมเศร้าโศก คือลำบากอยู่ ฉะนั้น. พระโพธิสัตว์แสดงธรรม
ด้วยคาถานี้ ซึ่งมีอรรถาธิบายดังพรรณนามานี้.

พระเถระนั้น เคยได้อาหารเต็มท้องในอัฐภาพทั้ง ๓
อย่างนี้ คือ ครั้งเป็นยักษ์ได้กินรอกอีวันหนึ่ง ครั้งเป็นหมาได้

กินอาเจียนอิมวันหนึ่ง ครั้งสุดท้ายในวันปริณิพพานได้ฉันทของ
หวาน ๔ อย่างอิม ด้วยอำนาจของพระธรรมเสนาบดี ขึ้นชื่อ
ว่า การกระทำอันตรายแก่ลาภของผู้อื่น พึงทราบว่ามีโทษ
ใหญ่หลวงอย่างนี้.

ก็พระโพธิสัตว์ผู้เป็นอาจารย์และมิตตพินทุกะในครั้ง
นั้น ก็ไปตามกรรม.

พระบรมศาสดาตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย พระโล
สกตีสสเถระนั้นได้กระทำความเป็นคนมีลาภน้อย และความ
เป็นผู้ได้อริยธรรมให้แก่ตนด้วยตนเอง อย่างนี้แล.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว จึงทรงสืบ
อนุสนธิ ประชุมชาดกว่า

มิตตพินทุกะในกาลนั้น ได้มาเป็น พระโลสกตีสส
เถระ ในกาลนี้

อาจารย์ทิสปาโมกษ์ในกาลนั้น คือ **เราตถาคต** ฉะนี้
แล.

----- ..
อรรถกถา โลกชาดก จบ

42. กโปตกชาดก

ว่าด้วย คนที่ต้องฉิบหาย

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร
ปรารภภิกษุผู้มีนิสัยโลเลรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำ
เริ่มต้น โย อตถกามสุส ดังนี้.

เรื่องความโลเลของภิกษุนั้น จักแสดงอย่างพิสดารใน
กาทกชาดก นวกนิบาต.

ก็ในกาลนั้น ภิกษุทั้งหลายนำภิกษุนั้นมา กราบทูล
พระศาสดาว่า พระเจ้าข้า ภิกษุนี้ มีนิสัยโลเล.

ลำดับนั้น พระบรมศาสดาตรัสถามภิกษุนั้นว่า จริง
หรือภิกษุ ที่เขาว่า เขามีนิสัยโลเล.

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า จริง พระเจ้าข้า.

พระศาสดาจึงตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุ แม้ในครั้งก่อน เธอก็
เป็นคนโลเล สิ้นชีวิตเพราะความโลเลของตน แม้บัณฑิตผู้
อาศัยเธอ ก็ต้องพลัดพรากจากที่อยู่ไปด้วย.

แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติ อยู่
ในกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ. ใน
หน้า 118 จาก 118

ครั้งนั้น ชาวเมืองพาราณสีพากันแขวนกระเช้าหญ้าไว้ในที่นั้นๆ เพื่อให้ฝูงนกอาศัยอยู่อย่างสบาย เพราะความเป็นผู้ไคร้บุญไคร้กุศล. ในครั้งนั้น แม่พ่อครัวของท่านเศรษฐี กรุงพาราณสี ก็แขวนกระเช้าหญ้าไว้ ภายในโรงครัวกระเช้าหนึ่งเหมือนกัน. นกพิราบผู้โพธิสัตว์ได้เข้าไปอยู่ในกระเช้านั้น. รุ่งเช้าก็บินออกเที่ยวหากิน ต่อเย็น จึงบินกลับมาหลับนอนในโรงครัวนั้น เป็นดังนี้ ตลอดกาล.

อยู่มาวันหนึ่ง กาดัวหนึ่งบินข้ามโรงครัวไป สูดกลิ่นตลบอบอวนของรสเปรี้ยว รสเค็มและปลาเนื้อ ก็เกิดความโลภขึ้น คิดว่า จักอาศัยไครหนอ จึงจักได้ปลาและเนื้อนี้ คิดแล้ว ก็จับอยู่ ณ ที่ไม่ไกล คอยสอดสายหาลู่ทาง พอเย็น ก็เห็นนกพระโพธิสัตว์บินมา แล้วเข้าไปสู่โรงครัว ก็เลยได้คิดว่า ต้องอาศัยนกพิราบนี้ ถึงจักได้กินเนื้อ. ครั้นรุ่งขึ้นก็บินมาแต่เช้า ในเวลาที่พระโพธิสัตว์บินออกไปหากิน ก็บินตามไปข้างหลังๆ.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์จึงกล่าวกะกว่า สหาย เหตุไรท่านจึงเที่ยวบินตามเรา.

กาดอบว่า นาย ข้าพเจ้าชอบใจกิริยาของท่าน ตั้งแต่

บัดนี้ไป ข้าพเจ้าขอปรนนิบัติท่าน.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า พวกท่านมีอาหารอย่างหนึ่ง พวกเรามีอาหารอย่างหนึ่ง ไม่เหมือนกัน การปรนนิบัติของพวกท่าน ท่านกระทำไต่ยาก.

กาคอบว่า "นาย เวลาท่านบิน ไปหากิน ข้าพเจ้าก็บินไปหากิน บินไปกับท่าน".

พระโพธิสัตว์กล่าว ดีแล้ว ขอท่านพึงเป็นผู้ไม่ประมาทอย่างเดียว.

พระโพธิสัตว์กล่าวสอนกายอย่างนี้แล้ว ก็เที่ยวแสวงหาอาหาร กินอาหารมีพีชพรรณตมณฑลชาติ เป็นต้น ก็ในเวลาทีพระโพธิสัตว์กำลังหากิน กาก็บินไปพบกองจิ้งจิวจึงคู้ย แล้วจิกกินตัวหนอน พอเต็มกระเพาะ ก็มาสู่สำนักพระโพธิสัตว์ พลังกล่าวว่า "นาย ท่านเที่ยวกินเวลา การทำตนให้ได้นามว่า เป็นผู้ตะกละตะกลาม หากควรไม่". ดังนี้แล้ว เข้าไปสู่โรงครัว พร้อมกับพระโพธิสัตว์ผู้หาอาหารกินแล้ว ก็บินมาในเวลาเย็น. พ่อครัวกล่าวว่า นกพิราบของเราพาตัวอื่นมา ดังนี้แล้ว ก็แขวนกระเช้าให้กาบัง ตั้งแต่นั้น ก็อยู่ด้วยกัน เป็นสองตัว.

อยู่มาวันหนึ่ง คนทั้งหลายนำปลาและเนื้อ มาให้ท่าน

เศรษฐีเป็นจำนวนมาก. พ่อครัวก็รับมาแขวนไว้ในโรงครัว กา
เห็นแล้ว ก็เกิดความโลภ คิดในใจว่า พຽงนี้ เราไม่หากินละ จะ
กินปลาและเนื้อนี้แหละ แล้วก็นอนแช่อยู่ตลอดทั้งคืน.

รุ่งเช้า พระโพธิสัตว์จะไปหากิน ก็เรียกว่า มาเถิด กาผู้
เป็นสหาย.

กาตอบว่า "นาย ท่านไปเถิด ข้าพเจ้ากำลังปวดท้อง".

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า สหายเอ๋ย ธรรมดา โรคปวด
ท้องไม่เคยเป็นแก่พวกกาเลย แต่ไหนแต่ไรมา ในยามทั้ง ๓
ตลอดราตรี กาย่อมหิวทຽงๆ ยาม ถึงจะกลืนกินใส่ประทีปเข้า
ไป กาก็จะอิมอยู่ชั่วครຽหนึ่ง ชะรอย ท่านจักอยากกินปลาและ
เนื้อนี้ มาเถิดขึ้นชื่อว่า ของกินของมนุษย์ เป็นของที่พวกท่าน
ไม่ควรกิน อย่าทำเช่นนี้เลย ไปหากินด้วยกันกับเราเถิด.

กาตอบว่า นาย ข้าพเจ้าไม่สามารถจะไปได้.

พระโพธิสัตว์จึงเตือนว่า ถ้าเช่นนั้น ท่านจักต้องรับ
สนองกรรมของตน ท่านอย่าลຽอำนาจความโลภ จงเป็นผู้ไม่
ประมาทเถิด ดังนี้แล้ว ก็บินไปหากิน.

พ่อครัวก็ปรุงอาหารต่างๆ ชนิดด้วยปลาและเนื้อ มี
ประการต่างๆ เสร็จแล้ว ก็เปิดภาชนะไว้หน่อยหนึ่ง เพื่อให้ไอ

ระเหยไปให้หมด วางกระชอนไว้บนภาชนะอีกทีหนึ่ง แล้วก็ออกไปข้างนอก ยืนเซ็ดเหงื่ออยู่.

ขณะนั้น กาก็โผล่ศีรษะขึ้นมาจากกระเช้า มองดูโรงครัวทั่วไป รู้ว่า พ่อครัวออกไปข้างนอก จึงคิดว่า บัดนี้ ความปรารถนาของเราสมประสงค์แล้ว เราอยากจะกินเนื้อ จะกินเนื้อชิ้นใหญ่ หรือเนื้อชิ้นเล็กดีหนอ ครั้นแล้ว ก็เล็งเห็นว่า ธรรมดา เนื้อชิ้นเล็กๆ เราไม่อาจกินให้เต็มกระเพาะได้รวดเร็ว เราจะต้องคว่ำก้อนใหญ่ๆ มาทิ้งไว้ในกระเช้า นอนขยอก จึงจะดี. แล้วก็โผล่ออกจากกระเช้า ลงไปแอบอยู่ใกล้กระชอน. เสี่ยงกระชอนดังกริกๆ.

พ่อครัวฟังเสียงนั้นแล้วนึกว่า นั่นเสียงอะไรหนอ? กลับเข้าไปดู เห็นกา แล้วก็ดำริว่า การะยาตัวนี้มุ่งจะกินเนื้อทอดของมหาเศรษฐี ก็ตัวเราต้องอาศัยท่านเศรษฐีเลี้ยงชีวิต มิใช่อาศัยกาพาลตัวนี้ จะเอามันไว้ใย? แล้วปิดประตู ต้อนจับกาได้ ถอนขนเสียหมดตัว เอาจึงสอดโขลกเคล้ากับเกลือปนคลุกกับเนยเปรี้ยว ทาจนทั่วตัวกานั้น แล้วเหวี่ยงลงไปในกระเช้าของมัน. กาเจ็บแสบแสนสาหัส นอนหายใจแหม่วอยู่.

ครั้นเวลาเย็น พระโพธิสัตว์บินกลับมา เห็นกาประสพ

ความฉิบหาย จึงพูดว่า คุณก่อนเจ้ากาโลเต เจ้าไม่เชื่อฟังคำของเรา อาศัยความโลภของเจ้าเป็นเหตุ จึงต้องประสบทุกข์อย่างใหญ่หลวง ดังนี้.

แล้วกล่าวคาถานี้ ความว่า :-

บุคคลใด เมื่อท่านผู้หวังดีมีความเอ็นดู จะเกื้อกูลกล่าวสอนอยู่ มิได้กระทำตามคำสอน บุคคลนั้นจะต้องนอนระทม เหมือนกาไม่กระทำตามถ้อยคำของนกพิราบ ตกไปในเงื้อมมือของอมิตร นอนหายใจระทวยอยู่ ฉะนั้น. ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กโปตกสฺส วจฺน์ ออกความความว่า ไม่เชื่อฟังคำสอนที่มุ่งประโยชน์ของนกพิราบ.

บทว่า อมิตฺตหตฺถตฺถกฺโขว เสติ ความว่า บุคคลนั้นจึงถึงความวอดวายใหญ่หลวง นอนระทมอยู่ เหมือนกาตัวนี้ตกไปสู่เงื้อมมือของอมิตร คือบุคคลผู้จะกระทำความฉิบหายให้และก่อให้เกิดทุกข์.

พระโพธิสัตว์กล่าวคาถานี้แล้ว คิดว่า บัดนี้ เราก็ไม่อาจอยู่ในที่นี้ได้ จึงบินไปอยู่ที่อื่น แมื่งาก็สิ้นชีวิตอยู่ในกระเช้านั้นเอง พ่อครัวจึงเอามันไปทิ้งกระเช่า ทิ้งเสียที่กองขยะ.

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย ศีตะธรรมา / นั้ตรราชา

แม่พระบรมศาสดาก็ตรัสย้าว่า คุณก่อนภิกษุ มิใช่แต่ใน
บัดนี้เท่านั้น ที่เธอเป็นคนโหด แม่ในปางก่อน ก็เป็นผู้โหด
เหมือนกัน ก็และถึงแม่บัณฑิตทั้งหลาย อาศัยความโหดของ
เธอนั้น ก็ต้องพลอยออกจากที่อยู่ของตนไปด้วย.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศ

อริยสัจ.

ในเวลาจบการประกาศอริยสัจ ภิกษุนั้นบรรลु
อนาคามีผล.

พระบรมศาสดาทรงสืบอนุสนธิ ประชุมชาดก ว่า
กาในครั้งนั้น เป็นภิกษุผู้โหด ในครั้งนี้
นกพิราบในครั้งนั้น คือ เรตถาคต ละนะนี้แล.

.. อรรถถก กโปตกชาดก จบ

43. เวฬุกชาดก

ว่าด้วย คนที่นอนตาย

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้ว่ายากรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำ
ว่า โย อตุถกามสฺส เป็นต้น.

มีเรื่องย่อๆ ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามภิกษุนั้นว่า
คุณก่อนภิกษุ จริงหรือ ที่ว่า เธอเป็นผู้ว่ายาก. เมื่อภิกษุนั้นกราบ
ทูลว่า จริง พระเจ้าข้า. ก็ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ มิใช่แต่ในบัดนี้
เท่านั้น ที่เธอเป็นคนว่ายาก แม้ในกาลก่อน เธอก็เป็นคนว่ายาก
เหมือนกัน เพราะความที่เป็นคนว่ายากนั้นแหละ จึงไม่กระทำ
ตามถ้อยคำของบัณฑิตทั้งหลาย แล้วถูกงูกัดตาย ดังนี้.

แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติ ณ
กรุงพาราณสี. พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลที่มีสมบัติมาก ใน
แคว้นกาสิ ครั้นถึงความเป็นผู้รู้เพียงสาแล้ว ก็เล็งเห็นโทษใน
กามคุณ และอนิสงส์ในการออกบวช จึงละกามทั้งหลาย แล้ว
เข้าป่าหิมพานต์ บวชเป็นฤๅษี บำเพ็ญกสิณบรกรรม ทำ
อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘ ให้เกิดแล้ว ยับยั้งอยู่ด้วยความสุข

อันเกิดแต่มาน.

ในกาลต่อมา มีบริวารมาก มีดาบส ๕๐๐ แวดล้อม
เป็นศาสดาของหม่ออยู่แล้ว.

ครั้งนั้น มีลูกอสรพิษตัวหนึ่ง เทียวเลื้อยไปตาม
ธรรมดาของตน จนถึงอาศรมบทของดาบสรูปหนึ่ง. ดาบส
เห็นแล้วเกิดความรักมันเหมือนบุตร จึงจับมันเลี้ยงไว้ ให้นอน
ในกระบอกไม้ไผ่ปล้องหนึ่ง. เพราะเหตุที่มันนอนในกระบอก
ไม้ไผ่ ดาบสทั้งหลายจึงให้ชื่อมันว่า "เวพุกะ". และเพราะเหตุ
ที่ ดาบสนั้นเลี้ยงดูมันด้วยความรัก เหมือนมันเป็นบุตร ดาบส
ทั้งหลายจึงให้ชื่อว่า "เวพุกบิดา".

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ได้ยื่นข่าวว่า ดาบสคนหนึ่งเลี้ยง
อสรพิษ จึงเรียกมาถามว่า ข่าวว่า คุณเลี้ยงอสรพิษจริงหรือ?
เมื่อดาบสนั้นตอบว่า "จริง". ก็กล่าวเตือนว่า ขึ้นชื่อว่าอสรพิษ
วางใจไม่ได้เลย คุณอย่าเลี้ยงมันนะ. ดาบสตอบว่า ข้าแต่
อาจารย์ มันเหมือนลูกของผม ผมไม่อาจพรากมันได้.

พระโพธิสัตว์เตือนซ้ำว่า ถ้าเช่นนั้น ท่านจักต้องถึง
ตาย เพราะใกล้ชิดมันแนนอน. ดาบสนั้นไม่เชื่อถ้อยคำของ
พระโพธิสัตว์ และไม่อาจปล่อยอสรพิษ.

ต่อจากนั้น ล่วงมา ๒-๓ วันเท่านั้น ดาบสทั้งหมดพากันไปหาผลาผล ครั้นถึงที่แล้วก็เห็นว่า ผลาผลหาได้ง่าย เลยพักอยู่ในที่นั่นเอง ๒-๓ วัน.

แม้ดาบสเวพุกบิดา เมื่อไปกับหมู่ดาบสนั้น ก็ให้อสรพิษนอนในปล้องไม้ ปิดไว้แล้วจึงไป ล่วงไป ๒-๓ วัน จึงกลับมาพร้อมกับหมู่ดาบส คิดว่า เราจะให้อาหารแก่เวพุกะ เปิดกระบอกไม้ไผ่ แล้วพูดว่า มาเถิดลูก เข้าหิวละซี พลังสอดมือเข้าไป. อสรพิษโกรธ เพราะอดอาหารมาตั้ง ๒-๓ วัน จึงฉกมือที่สอดเข้าไป ทำให้ดาบสถึงสิ้นชีวิต อยู่ตรงนั่นเอง แล้วก็เลื้อยเข้าไป.

ดาบสทั้งหลายเห็นดังนั้น ก็บอกแก่พระ โพธิสัตว์.

พระโพธิสัตว์สั่งให้ทำสรริกข์ของดาบสผู้เสียชีวิต แล้วนั่งท่ามกลางหมู่ฤๅษี กล่าวภาวนา สอนหมู่ฤๅษี ความว่า :-

“ บุคคลใด เมื่อท่านผู้หวังดี มีความเอ็นดู จะเกื้อกูล กล่าวสอนอยู่ มิได้กระทำตามที่สั่งสอน บุคคลผู้นั้น ย่อมถูกพิบัติกำจัดเสีย นอนอยู่ เหมือนบิดาของงูเวพุกะ นอนตายอยู่ ฉะนั้น ” ดังนี้.

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตติธรรมา / นัฏรรราชา

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เอวํ โส นิหโต เสติ ความว่า ก็บุคคลใดไม่เชื่อคำสอนของฤๅษีทั้งหลาย บุคคลนั้นย่อมถึงความพินาศใหญ่หลวง ถูกพิบัติกำจัดนอนตาย เหมือนดาบสผู้นี้ถูกกำจัดให้ถึงความเปื่อยเน่า นอนตายคาปากอสรพิษ ฉะนั้น.

พระโพธิสัตว์กล่าวสอนหมู่ฤๅษีอย่างนี้แล้ว อบรมพรหมวิหาร ๔ ให้เจริญแล้ว เมื่อสิ้นอายุ ก็ไปอุบัติในพรหมโลก.

แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุ มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่เธอเป็นผู้ว่ายาก แม้ในกาลก่อน เธอก็เป็นผู้ว่ายากเหมือนกัน และเพราะความเป็นผู้ว่ายาก จึงต้องถึงความเน่าเปื่อย เพราะปากอสรพิษเป็นเหตุ.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงสืบอนุสนธิประชุมชาดก ว่า

ดาบสเวฬุกบิดาในกาลนั้น เป็นภิกษุว่ายาก ในบัดนี้บริษัทที่เหลือ คือ **พุทธบริษัท**

ศาสดาของคณะฤๅษี คือ **เรตถาคต** ฉะนั้นแล.

.. อรรถกถา เวฬุกชาดก จบ

หน้า 128 จาก 128

44. มกสชาดก

ว่าด้วย มีศัตรูผู้มีปัญญาดีกว่ามีมิตรโง่

พระบรมศาสดา เมื่อเสด็จจาริกไปในหมู่ชนชาวมคธ ทรงปรารภพวกมนุษย์ชาวบ้านที่เป็นพาล ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า “เสยโย อมิตโต ” ดังนี้. :-

ได้ยินมาว่า ในสมัยหนึ่ง พระตถาคตเจ้าเสด็จจากพระนครสาวัตถี ไปสู่แคว้นมคธ ขณะกำลังเสด็จจาริกไปในแคว้นมคธนั้น ทรงบรรลุถึงบ้านตำบลหนึ่ง. แม้บ้านหมู่บ้านนั้นก็หนาแน่นไปด้วยพวกมนุษย์อันพาลโดยมาก.

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง พวกมนุษย์อันพาลประชุมปรึกษากันว่า ท่านทั้งหลาย พวกยูงมันรุมกัดเรา ขณะที่ไปทำการงานในป่า เพราะเหตุนี้ การงานของเราทั้งหลายจึงขาดไป พวกเราจักถือธนูแลอาวุธ ครบมือที่เดียว พวกมันไปรบกับฝูงยูง ฆ่ามันเสีย แทะมันเสีย ให้ตายให้หมด ดังนี้ แล้วพากันไปป่า ต่างก็หมายมั่นว่า เราจักแทงฝูงยูง กลับไปที่มแห่ง ประหารกันเอง ต่างคนต่างก็เจ็บป่วยกลับมา นอนอยู่ภายในบ้านก็มี ที่กลางบ้านก็มี ที่ประตูบ้านก็มี.

พระบรมศาสดาแวดล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าไปสู่บ้านนั้นเพื่อบิณฑบาต. หมู่คนที่เห็นบัณฑิตที่เหลือ เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงสร้างมณฑปที่ประตูบ้าน ถวายมทานแก่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ถวายบังคมพระศาสดา นิ่งอยู่แล้ว.

ครั้งนั้น พระศาสดาทอดพระเนตรเห็น คนทั้งหลายลึมนอนเจ็บในที่นั้นๆ ก็ตรัสถามอุบาสกเหล่านั้นว่า คนเหล่านี้ไปทำอะไรกันมา จึงได้เจ็บป่วยกันมากมาย?

อุบาสกเหล่านั้นก็กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนเหล่านี้คบคิดกันว่า พวกเราจักทำการรบกับฝูงยุง แล้วพากันยกไป กลับไปรบกันเอง เลยเจ็บป่วยไปตามๆ กัน.

พระศาสดาตรัสว่า มิใช่ในบัดนี้เท่านั้น ที่พวกมนุษย์อันธพาลคบคิดกันว่า เราจักประหารฝูงยุง กลับประหารตนเอง แม้ในครั้งก่อน ก็เคยเป็นพวกมนุษย์ที่คิดว่า จักประหารยุง แต่กลับประหารผู้อื่นมาแล้วเหมือนกัน. แล้วทรงคุณิ ต่อเมื่อพวกมนุษย์เหล่านั้นทูลอาราธนาแล้ว.

ทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติ อยู่

ในกรุงพาราณสี. พระโพธิสัตว์เลี้ยงชีวิตด้วยการค้า. ครั้งนั้น ที่บ้านชายแดนแห่งหนึ่ง ในแคว้นกาสิ มีพวกช่างไม้อาศัยอยู่มากด้วยกัน. ช่างไม้หัวล้านคนหนึ่ง ในหมู่ช่างไม้เหล่านั้น กำลังตากไม้ ขณะนั้น มียุงตัวหนึ่ง บินมาจับที่ศีรษะ ซึ่งคล้ายกับกระโหลกทองแดงกว่า แล้วกัดศีรษะด้วยจะงอยปาก เหมือนกับประหารด้วยหอก. ช่างไม้จึงบอกลูกของตน ผู้นั่งอยู่ใกล้ๆ ว่า "ไอ้หนู ยุงมันกัดศีรษะพ่อ เจ็บเหมือนถูกแทงด้วยหอก จงฆ่ามันเสีย.

ลูกพูดว่า พ่อจงอยู่นิ่งๆ ฉันจะฆ่ามัน ด้วยการตบครั้งเดียวเท่านั้น.

แม้ในเวลานั้น พระโพธิสัตว์ก็กำลังเที่ยวแสวงหาสินค้าของตนอยู่ ลุถึงบ้านนั้น นั่งพักอยู่ในโรงของช่างไม้ นั้น. เป็นเวลาเดียวกันกับที่ช่างไม้ นั้น บอกลูกว่า "ไอ้หนู ไล่ยุงนี้ที.

ลูกขานรับว่า จะพ่อ ฉันจะไล่มัน พุดพลาง ก็เงื้อขวานเล่มใหญ่คมกริบ ยืนอยู่ข้างหลังพ่อ ฟันลงมาเต็มที่ ด้วยคิดว่า จักประหารยุง เลยผ่าสมองของบิดาเสียสองซีก. ช่างไม้ถึง ความตายในที่นั่นเอง.

พระโพธิสัตว์เห็นการกระทำของลูกช่างไม้แล้ว ได้คิด

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตะธรรมา / นัทรราชา

ว่า ถึงปัจจุามิตรเป็นบัณฑิต ก็ยังดีกว่า เพราะเขายังเกรงอาณา
แผ่นดิน ไม่ถึงกับข่มามนุษย์ได้.

แล้วกล่าวคานานี้ ความว่า

“ ศัตรูผู้มีความรู้ ประเสริฐกว่ามิตรผู้ปราศจากความรู้
ไม่ประเสริฐเลย เพราะลูกชายผู้โง่เขลา คิดว่า จักฆ่าขูง กลับฆ่า
หัวของพ่อเสีย ” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เสยโย ความว่า ประเสริฐ
คือสูงสุด.

บทว่า มติยา อุเปโต ความว่า ประกอบด้วยปัญญา.

บทว่า เอลมฺวโค แปลว่า เซ่อเซอะ คือ โง่เขลา.

บทว่า ปตุโต ปิตุ อพุกิทา อุตตมมฺกํ ความว่า เพราะ
ความที่ตนเป็นคนโง่เขลา แม้เป็นบุตร คิดว่า เราจักฆ่าขูง ก็ยัง
ฆ่าหัวสมองของพ่อเสียแล่งเป็น ๒ ซีก เพราะเหตุนั้น บัณฑิต
ถึงจะเป็นศัตรู ก็ยังดีกว่ามิตรที่โง่ๆ.

พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวคานานี้แล้ว ก็ลุกขึ้นไป
ทำงานตามหน้าที่. แม้พวกที่เป็นญาติ ก็ได้จัดการทำสรีริก
ของช่างไม้.

พระบรมศาสดาตรัสว่า อุบาสกทั้งหลาย แม้ในครั้ง

ก่อน ก็ได้เคยมีมนุษย์ที่ได้คิดว่า เราจักประหารยุง แต่กลับ
ประหารคนอื่นมาแล้ว เหมือนกัน.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว ทรงสืบอนุสนธิ
ประชุมชาดกว่า

ก็พ่อค้าบัณฑิตที่กล่าวคาถา แล้วหลีกไป ได้มา
เป็น เรตถาคต นี้แล.

----- ..
อรรธกถา มกสชาดก จบ.

45. โรหิณีชาดก

ว่าด้วย ผู้อนุเคราะห์ที่โง่เขลาไม่ดี

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระมหาวิหาร ชื่อว่าเชตวัน ทรงปรารภทาสีของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า “เสยโย อมิตโต ” ดังนี้.

ได้ยินมาว่า ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีทาสีคนหนึ่ง ชื่อว่า **โรหิณี**. วันหนึ่ง มารดาของนางทาสีซึ่งเป็นหญิงแก่ มานอนอยู่ในโรงกระเดื่อง. ผุ่งแมลงวันรุมกันตอมมารดาของนางโรหิณีนั่น กัดเจ็บเหมือนกับแทงด้วยเข็ม นางจึงบอกกับลูกสาวว่า แม่หนู แมลงวันรุมกัดแม่ เจ้าจงไถ่มันไป. นางรับคำว่า จ๊ะแม่ ฉันจะไถ่มัน เจื่อสาก คิดในใจว่า เราจักตีแมลงวันที่รุมตอมตัวของแม่ให้ตาย ให้ถึงความพินาศ แล้วก็เหวี่ยงสากดำข้าว ถูกมารดาตายคาที่.

ครั้นเห็นมารดาตาย ก็ร้องไห้คร่ำครวญว่า แม่ของเราตายเสียแล้วๆ. คนทั้งหลาย จึงบอกเรื่องราวแก่ท่านเศรษฐี. ท่านเศรษฐีได้จัดการสรีริกิจตามสมควร แล้วก็ไปสู่วิหารกราบทูลเรื่องราวทั้งหมดแก่พระบรมศาสดา.

พระองค์ตรัสว่า คุณก่อนคฤหบดี มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่นางทาสีนี้ประหารมารดาของตนตายด้วยสากตำข้าว เพราะมันหมายความว่า จักประหารแมลงวันที่ตอมตัวของมารดา แม้ในปางก่อน ก็ได้เคยประหารมารดาให้ตาย ด้วยสากซัอมข้าวมาแล้วเหมือนกัน.

ท่านเศรษฐีกราบทูลอาราธนา แล้ว.

ทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้.

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติ ในกรุงพาราณสี. พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลเศรษฐี ครั้น บิดาวายชนม์ก็ครองตำแหน่งเศรษฐีแทน ท่านมีทาสีคนหนึ่งชื่อ **โรหิณี**. เหมือนกัน แม้ทาสีนั้นก็ได้รับประหารมารดาของตนผู้มาสู่โรงกระเดื่อง บอกให้ช่วยปิดแมลงวันให้ ด้วยสากซัอมข้าวอย่างนี้นั่นแหละ. ครั้นมารดาสิ้นชีวิต ก็ร้องให้คร่ำครวญ.

พระโพธิสัตว์ฟังเรื่องนั้นแล้ว ดำริว่า ถึงแม้จะเป็นศัตรู ก็ขอให้เป็นบัณฑิตเกิด ประเสริฐแน่.

แล้วกล่าวคาถานี้ความว่า :-

“ ศัตรูเป็นคนมีปัญญา ดีกว่าคนผู้อนุเคราะห์ แต่เป็นคนโง่ ไม่ประเสริฐเลย จงคุณางโรหิณีผู้โง่เง่า ฆ่าแม่ตายแล้ว

รื่องให้อยู่.”

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เมธาวิ ได้แก่บัณฑิต คือ ท่านที่มีความรู้แจ่มแจ้ง. บทว่า ย ในบาทคาถาว่า ทยเจ พาลานุกมฺปกโณ นี้ ท่านทำเป็นถึงกวีปวาส. ศัพท์ว่า เจ เป็นนิบาตใช้ ในอรรถแห่งนาม. ความว่า บัณฑิตถึงแม้จะเป็นศัตรู ก็ยังดีกว่า คนโง่เขลาที่มีใจเอนดูกรุณา ตั้งร้อยเท่าพันเท่าทีเดียว.

อีกอย่างหนึ่ง บทว่า ย เป็นนิบาต ลงในอรรถว่า ปฏิเสธ ความว่า คนโง่เขลา ผู้มีใจเอนดู จะประเสริฐได้อย่างไร?

บทว่า ชมฺมิ แปลว่า ผู้ชั่วช้า โง่เซอะ.

บทว่า มาตริ หนุตวาน โสจติ ความว่า นางโรหิณีผู้โง่เง่า หมายใจว่า เราจักฆ่าแมลงวัน กลับฆ่าแม่บังเกิดเกล้า แล้วรื่องให้คร่ำครวญอยู่ด้วยตนเอง. ด้วยเหตุนี้ในโลกนี้ แม้ถึงจะมีศัตรู ก็ขอให้เป็นบัณฑิตเถิด ยังดีกว่าแน่นอน.

พระโพธิสัตว์ เมื่อสรรเสริญบัณฑิต ทรงแสดงธรรมแล้วด้วยคาถานี้.

พระบรมศาสดาตรัสว่า คุณก่อนคฤหบดี มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่นางโรหิณีหมายใจว่า เราจักฆ่าแมลงวัน กลับ

ฆ่ามารดาเสีย แม้ในปางก่อน ก็เคยฆ่ามาแล้ว เหมือนกัน.

ครั้งทรงนำพระธรรมเทศานี้มาตรัสแล้ว ทรงสืบ

อนุสนธิ ประชุมชาดก ว่า

มารดานางโรหิณีในครั้งนั้น ก็มาเป็นมารดา ในครั้งนี้

ธิดาในครั้งนั้น ก็มาเป็นธิดา ในครั้งนี้เหมือนกัน

แต่มหาเศรษฐีในครั้งนั้น ได้มาเป็น เรวัตถกต ฉะนั้น

แล.

.. อรรถกถา โรหิณีชาดก จบ.

46. อารามพุทธชาดก

ว่าด้วย ฉลาดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่มีความสุข

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภคนประทุษร้ายอุทยาน ในหมู่บ้านโกศลตำบลหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า “ น เว อนตถกุสเลน ” ดังนี้.

ครั้งได้สดับมา เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จจาริกไปใน แคว้นโกศล ทรงบรรลุถึงหมู่บ้านตำบลหนึ่ง. กุณ มพีใน หมู่บ้านนั้นผู้หนึ่ง นิมนต์พระตถาคตเจ้าให้ประทับนั่งใน อุทยานของตน ถวายทานแต่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรองค์เป็น ประมุขแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จง เสด็จเที่ยวไปในสวนนี้ ตามความพอพระทัยเถิด.

ภิกษุทั้งหลายก็พากันลูก ชวนนายอุทยานบาล (คนเฝ้า สวน) ไปเที่ยวอุทยาน เห็นที่โล่งเตียนแห่งหนึ่ง จึงถามนาย อุทยานบาลว่า อุบาสก อุทยานนี้ ตอนอื่นมีต้นไม้ช่อร่มรื่น แต่ที่ตรงนี้ไม่มีต้นไม้หรือกอไผ่อะไรเลย ข้อนี้เป็นเพราะเหตุ ไหนขอ?

นายอุทยานบาลตอบว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ใน

เวลาปลูกสร้างอุทยานนี้ มีเด็กชาวบ้านคนหนึ่ง เมื่อจะรดน้ำ ต้นไม้ ต้องถอนต้นไม้ที่เพิ่งปลูกในที่ตรงนี้ ขึ้นดูรากเสียก่อน แล้วจึงรดน้ำตามความสั้นยาวของรากเป็นประมาณ ต้นไม้ ปลูกใหม่เหล่านั้น ก็เหี่ยวแห้งตายไม่เหลือ ด้วยเหตุนี้ ที่ตรง นี้จึงโล่งเตียนไป.

ภิกษุทั้งหลายเข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดาแล้ว จึงกราบ ทูลเรื่องนั้น.

พระบรมศาสดาตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เด็ก ชาวบ้านคนนั้นมิใช่เพิ่งเป็นคนทำลายสวน ในบัดนี้เท่านั้น แม้ ในกาลก่อน ก็เคยเป็นคนทำลายสวนเหมือนกัน.

แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ใน กรุงพาราณสี. พวกชาวเมืองป่าวร้องการเล่นนักขัตฤกษ์ใน พระนคร. จำเดิมแต่กาลที่ได้ยินเสียงกลองประ โคมในนักขัต ฤกษ์. ชาวพระนครทั่วถ้วนล้วน พวกกันเที่ยวเล่นการนักขัต ฤกษ์ไปมาสนุกสนาน.

ครั้งนั้น อุทยานของพระราชา มีฝูงลิงอาศัยอยู่เป็นอัน มาก. คนเฝ้าสวนคิดว่า ในเมืองมีงานนักขัตฤกษ์เอิกเกริก เรา

บอกให้ลิงเหล่านี้ มั้รคน้ำต้นไม้ แล้วเราก็จกเล่นนักขัตฤกษ์
ได้ แล้วก็ไปหาวานรตัวจำฝูง ถามว่า แนะวานรผู้เป็นจำฝูง ผู้
เป็นสหาย อุทยานนี้มีอุปการะเป็นอย่างมากแก่ท่านทั้งหลาย
พวกท่านได้พากันขบเคี้ยวดอกผล และใบอ่อนในอุทยานนี้
บัดนี้ ในพระนครกำลังมีงานนักขัตฤกษ์เอิกเกริก เราจกไปเล่น
งานนักขัตฤกษ์กับเขาบ้าง พวกท่านจงช่วยรคน้ำต้นไม้ที่กำลัง
ปลุกใหม่ๆ ในสวนนี้ ตลอดเวลาที่เรายังไม่มา จกได้ไหม?

วานรจำฝูงรับคำว่า ดีแล้ว พวกเราจกรคน้ำให้.

นายอุทยานบาลก็กำชับว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจง
ระมัดระวัง อย่าประมาทนะ จัดหากระออมหนัง และกระออม
ไม้ สำหรับตักน้ำให้แก่พวกวานร แล้วก็ไป. พวกวานรพากัน
ถือกระออมหนังและกระออมไม้ จะไปรคน้ำต้นไม้.

ครั้งนั้น วานรจำฝูงจึงพูดกะวานรด้วยกัน อย่างนี้ว่า
วานรผู้เจริญทั้งหลาย ธรรมคาน้ำเป็นสิ่งพึงสงวน พวกท่านจก
รคน้ำต้นไม้ต้องถอนต้นไม้ขึ้น ถอนขึ้นคุราก ต้นไหนดรากหยั่ง
ลึก ต้องรคน้ำให้มาก ต้นไหนดรากหยั่งลงไม่ลึก รดแต่น้อย
ภายหลังน้ำของเราจกหาได้ยาก.

พวกวานรต่างรับคำว่า ดีแล้ว พากันทำตามนั้น.

สมัยนั้น มีบุรุษผู้ฉลาดคนหนึ่ง เห็นพวกวานรในพระราชอุทยานเหล่านั้น พวกมันทำเช่นนั้น จึงกล่าวว่า แนะวานรทั้งหลาย เหตุใด พวกท่านจึงถอนต้นไม้อ่อนๆ ขึ้นแล้วรดน้ำตามประมาณราก อย่างนี้เล่า?

พวกวานรตอบว่า วานรผู้เป็นหัวหน้าสอนไว้是这样。บัณฑิตฟังคำนั้นแล้ว คำริว่า อนาคตหนอ ถึงใจ ช่างไม่เฉลียวเสียวเลย คิดว่า จักทำประโยชน์ กลับทำความพินาศไปเสียฉิบ。

แล้วกล่าวคาถานี้ ความว่า :-

“ การประพฤติประโยชน์ โดยผู้ไม่ฉลาดในประโยชน์ มิได้นำความสุขมาให้เลย คนโง่ๆ ทำประโยชน์เสื่อม เหมือนถึงเฝ้าสวน ฉะนั้น ” ดังนี้。

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เว เป็นเพียงนิบาต。

บทว่า อนตฺถกุสเลน ความว่า ผู้ฉลาดในการอันมิใช่ประโยชน์ คือในการอันมิใช่บ่อเกิดแห่งประโยชน์ หรือได้แก่บุคคลผู้ไม่ฉลาดในประโยชน์ คือในเหตุอันเป็นบ่อเกิดแห่งประโยชน์。

บทว่า อตฺถจริยา ได้แก่ การทำความเจริญ。

บทว่า **สุขาวหา** ความว่า บุคคลผู้ไม่ฉลาดใน
ประโยชน์เห็นปานนี้ ไม่อาจบำเพ็ญประโยชน์ กล่าวคือ
ความสุขทางกายและความสุขทางใจ ได้แก่ไม่สามารถจะนำ
ความสุขมาให้ได้.

เพราะเหตุไร?

เพราะเหตุว่า คนโง่ๆ ย่อมทำประโยชน์ให้เสื่อมไป
ได้แก่ คนโง่ๆ คิดว่า เราจักบำเพ็ญประโยชน์ ก็ได้แต่ทำ
ประโยชน์ให้เสียไป เราย่อมทำแต่การอันหาประโยชน์มิได้
โดยส่วนเดียวเท่านั้น.

บทว่า **กปิ อรามิโก** ความว่า ลิงที่ได้รับหน้าที่
ดูแลสวน ประกอบกิจการในสวน คิดว่า เราจักทำประโยชน์ ก็
ทำได้แต่การอันหาประโยชน์มิได้เท่านั้น ฉนใด บุคคลผู้ไม่
ฉลาดในประโยชน์ต่างๆ ไป ก็ฉนนั้น ไม่อาจประพฤติ
ประโยชน์ นำความสุขมาให้ใครได้ ได้แต่ยังประโยชน์นั้น
แหละให้เสื่อมไปเท่านั้น.

บุรุษผู้เป็นบัณฑิตนั้น ตีเตียนวานรจำฝูงด้วยกาลานี้
แล้วก็พาบริษัทของตนออกจากสวนไป ด้วยประการฉะนี้.

แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า ลุก่อนกสิขุทั้งหลาย เด็ก

ชาวบ้านคนนี้มีไข้จะเพ็งประทุษร้ายสวน ในบัดนี้เท่านั้น ก็หา
มิได้ แม้ในกาลก่อน ก็ได้ประทุษร้ายสวนมาแล้วเหมือนกัน.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว ทรงสืบอนุสนธิ
ประชุมชาดกว่า

วานรจำฝูงในครั้งนั้น มาเป็นเด็กชาวบ้าน ผู้ทำลาย
สวน ในบัดนี้

ส่วนบุรุษผู้เป็นบัณฑิต ได้แก่ **เรตถาคต** ฉะนี้แล.

..

อรรถกถา อารามวาสกชาดก จบ

47. วารุณีกุสชาดก

ว่าด้วย ผู้มีปัญญาทรมทำให้เสียประโยชน์

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภคนทำลายเหล่า ตรีศพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า “ น เว อนตุกกุสเลน ” ดังนี้.

ได้ยินมาว่า พ่อค้าเหล่าเพื่อนของท่านอนาถบิณฑิกะ คนหนึ่ง ผสมเหล้ารสเข้มข้น ขายได้เงินทองมากมาย. (วันหนึ่ง) เมื่อมหาชนประชุมกันในร้าน จึงกำชับลูกจ้างว่า พ่อคุณ พวกเจ้าจงขายเหล้าตามราคาที่เขาซื้อ แล้วก็ไปอาบน้ำ.

ลูกจ้าง เมื่อขายเหล้าให้มหาชน เห็นคนเหล่านั้นเรียกเกลือมากัดแกล้มเป็นระยะๆ จึงคิดว่า เหล้าคงไม่เค็ม เราต้องใส่เกลือผสมลงไป แล้วใส่เกลือลงไปในเหล้าประมาณ ทะนานหนึ่ง ตวงขายให้แก่คนเหล่านั้น. คนเหล่านั้นดื่มเต็มปากแล้ว ก็บ้วนทิ้ง ดาหน้ากันเข้าไปถามว่า เจ้าทำอย่างไร?

ลูกจ้างตอบว่า ข้าพเจ้าเห็นพวกท่านดื่มสุราแล้ว เรียกเกลือมากัดกิน จึงผสมเกลือลงไป.

คนเหล่านั้นพากันติเตียนลูกจ้างนั้นว่า อ้ายหน้าโง่! ทำเล้าดีๆ เช่นนี้เสียหมด แล้วลูกพรวดพราดขึ้น หลีกหนีไป.

พ่อค้าเหล่านี้กลับมา ไม่เห็นคนกินเลยสักคนเดียว จึงถามว่า พวกนักดื่มเหล่านี้ไปไหนกันหมด?

ลูกจ้างจึงแจ้งเรื่องนั้นให้ทราบ.

ลำดับนั้น พ่อค้าเหล่านี้ก็ดำหนิว่า ไอ้หน้าโง่! ทำเหล่านี้ๆ เสียหมด. พลังไปแจ้งเหตุให้ ท่านอนาถบิณฑิกะทราบ. ท่านอนาถบิณฑิกะเศรษฐีดำริว่า บัดนี้ เรามีเรื่อง อันเป็นเค้าแห่งกถาพรรคแล้ว ไปสู่พระวิหารเชตวัน ถวายบังคมพระบรมศาสดา พลังกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ.

พระบรมศาสดาตรัสว่า คู่ก่อนคฤหบดี มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่คนผู้นี้ทำเหล่านี้ให้เสีย แม้ในกาลก่อนก็ทำเหล่านี้ให้เสียมาแล้วเหมือนกัน. อันท่านอนาถบิณฑิกะกราบทูลอาราธนา

จึงทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในกรุงพาราณสี. พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวเมืองพาราณสี. พ่อค้าเหล่านี้คนหนึ่งอาศัยท่านเลี้ยงชีพอยู่.

วันหนึ่ง พ่อค้าปรุงเหล้ารสเข้มข้นแล้ว ก็ตั้งลูกจ้างให้ขายเหล้าแทน แล้วก็ไปอาบน้ำ. พอพ่อค้าพ้นไปท่านั้นแหละ

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตะธรรมา / นัทรราชา

เขาก็เอาเกลือใส่ลงไปเป็นหลัก ทำให้เกลือเสียไป โดยนัยเดียวกันนี้แหละ. ครั้นพ่อค้ากลับมาได้ ทราบเรื่องของลูกจ้างแล้ว ไปเรียนให้ท่านเศรษฐีทราบ.

ท่านเศรษฐีกล่าวว่า ธรรมดา คนโง่ไม่เข้าใจประโยชน์ คิดว่า จักทำประโยชน์ กลับทำให้เสียประโยชน์ไป ดังนี้.

แล้วกล่าวความนี้ ความว่า :-

การบำเพ็ญประโยชน์ โดยคนที่ไม่ฉลาดในประโยชน์ จะไม่นำความสุขมาให้ คนโง่ๆ มีแต่จะทำประโยชน์ให้เสียไป เหมือนนายโกณฑัญญะ ทำเหล่าดีๆ ให้เสียไป ฉะนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โกณฑัญญโณ วารุณิ ยถา ความว่า ลูกจ้างของพ่อค้าเหล่านี้ ชื่อว่า โกณฑัญญะ คิดว่า เราจักทำประโยชน์ ใส่เกลือลงไปเป็นหลัก ทำเหล่าให้เสียรศหมดราคา ต้องเททิ้ง ฉันทใด คนที่ไม่ฉลาดในประโยชน์แม้ทั่วไป ก็ทำประโยชน์ให้เสียไปได้ ฉันทนั้น.

พระโพธิสัตว์แสดงธรรมด้วยคำความนี้.

แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า คู่ก่อนนถุหบดี มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่คนผู้นี้ทำเหล่าให้เสียไป แม้ในกาลก่อน ก็ทำเหล่าให้เสียไปแล้วเหมือนกัน ดังนี้.

แล้วทรงสืบอนุสนธิ ประชุมชาดกว่า
คนที่ทำเหล่าเสียในครั้งนั้น มาเป็นคนที่ทำให้เหล่า
เสีย ในครั้งนี้
ส่วนท่านเศรษฐีเมืองพาราณสี มาเป็น เวลาดถาคต ฉะนั้น
แล.

.. อรรถกถา วารุณทิวสกชาดก จบ

48. เวทัพพชาดก

ว่าด้วย ผู้ปรารถนาประโยชน์โดยไม่แยบคายย่อมเดือดร้อน

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้ว่ายาก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้น มีอาทิว่า “อนุปาเยน โย อตุถิ” ดังนี้.

ความพิสดารว่า พระศาสดาตรัสกะภิกษุนั้นว่า คุณก่อน ภิกษุ มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่เธอเป็นคนว่ายาก แม้ในกาลก่อน ก็เป็นผู้ว่ายากเหมือนกัน เพราะเหตุนี้แหละ จึงไม่ทำตาม คำของท่านผู้เป็นบัณฑิต ถูกฟันด้วยดาบขาดสองท่อน ล้มนอนอยู่ที่หนทาง และเพราะอาศัยเธอคนเดียวแท้ๆ คนอีกพันคนต้องสิ้นชีวิตไปด้วย ดังนี้.

แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในกรุงพาราณสี. มีพราหมณ์คนหนึ่งในบ้านตำบลหนึ่ง รู้มนต์ชื่อ **เวทัพพะ**. ได้ยินว่า มนต์นั้นหาค่ามิได้ ควรบูชาขึงนั๊ก เมื่อได้เวลาฤกษ์แล้ว เจ้าของมนต์ร้ายมนต์นั้น แหงนศูดอากาศแล้ว ฝนแก้ว ๗ ประการ ก็ตกลงมาจากอากาศ.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เรียนศิลปะอยู่ในสำนักของ

พราหมณ์นั้น.

อยู่มาวันหนึ่ง พราหมณ์ชวนพระโพธิสัตว์ออกจากบ้านของตน เดินทางไปสู่แคว้นเจติ ด้วยกิจธุระบางประการ. ก็ในระหว่างทางตอนที่เป็ป่าแห่งหนึ่ง มีพวกโจรที่เรียกว่า เปสนกโจรประมาณ ๕๐๐ คนมั่วสุมกันสะกดทางอยู่. พวกโจรเหล่านั้นจับพระโพธิสัตว์และเวทัพพพราหมณ์ไว้.

ก็เพราะเหตุไร โจรพวกนี้จึงถูกเรียกว่า เปสนกโจร?

เพราะเหตุที่เล่ากันว่า พวกมันจับคนได้ ๒ คน แล้วใช้คนหนึ่งไปเอาเงินมาให้พวกมัน เพราะเหตุนั้น คนทั้งหลายจึงเรียกพวกมันว่า "เปสนกโจร".

ก็พวกโจรแม่เหล่านั้นชุมนุมอยู่ที่บริเวณป่าแห่งหนึ่ง ถ้าจับพ่อกับลูกไปได้ ก็จะพูดกับพ่อว่า จงไปเอาทรัพย์มาให้เรา แล้วจึงรับลูกไป โดยทำนองนี้. จับแม่กับลูกสาวได้ ก็ปล่อยแม่ไป. จับพี่กับน้องได้ ก็ปล่อยพี่ไป. จับอาจารย์กับลูกศิษย์ได้ ก็ปล่อยศิษย์ไป.

ในคราวนั้น พวกมันจึงยึดตัวเวทัพพพราหมณ์ไว้แล้ว ปล่อยพระโพธิสัตว์ไป.

พระโพธิสัตว์กราบอาจารย์แล้ว กล่าวเตือนว่า ผมจัก

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตะธรรมา / นัฏรรราชา

ไปสัก ๒-๓ วันเท่านั้น อาจารย์อย่าหวาดหวั่นไปเลย อีก
ประการหนึ่ง โปรดกระทำตามคำของผมด้วยเถิด ในวันที่จักมี
ฤกษ์อันจะให้ฝน คือทรัพย์ตกลงมา ท่านอย่าไร้ความอดทน
ทุกข์ยาก อย่ารำยมนต์ให้เงินทองไหลหลั่งลงมาเป็นอันขาด
หากท่านจักให้ฝนเงินฝนทองไหลหลั่งลงมาแล้วไซ้รู้ ตัวท่าน
จักถึงความย่อยยับ โจรทั้ง ๕๐๐ เหล่านี้จักฆ่าท่านเสีย.

ครั้นเดือนอาจารย์อย่างนี้แล้ว ก็จากไปเพื่อเอาทรัพย์
มา.

ฝ่ายพวกโจร พอพระอาทิตย์อัสดง ก็มีผดพราหมณ์ให้
นอนแช่.

ขณะนั้นเอง จันทมณฑลอันบริบูรณ์ ก็โผล่ขึ้นจาก
โลกธาตุด้านทิศปราจีน. พราหมณ์มองเห็นฤกษ์ ก็คิดว่า ได้
ฤกษ์ที่จะให้ฝนเงินฝนทองไหลหลั่งลงมาแล้ว ทำไมเราต้อง
เสวยทุกข์ยากอยู่เล่า รำยมนต์ให้ฝนแก้วตกลงมา เอาทรัพย์ให้
พวกโจร แล้วก็จักเป็นอิสระไปได้ตามสบาย แล้วจึงเรียกพวก
โจรมา ถามว่า คุณก่อน โจรผู้เจริญทั้งหลาย พวกท่านจับเราไว้
เพื่อต้องการอะไร?

พวกโจรตอบว่า ต้องการทรัพย์ซึ่งขอรับ ท่านอาจารย์.

พราหมณ์จึงกล่าวว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ถ้าต้องการ
ทรัพย์ ก็จงรีบแก้มัดเราโดยเร็ว ให้เราสنانสีระชะ นุ่งผ้าขาว
ประพรมตนด้วยของหอม ประดับด้วยดอกไม้แล้วกุมเราไว้
เถิด.

พวกโจรฟังคำของพราหมณ์แล้ว ก็ทำตามทุก
ประการ.

พราหมณ์รู้ถูกภัยแล้ว ก็ร้ายมนต์แห่งนคูอากาศ. ทันใด
นั่นเอง แก้วทั้งหลายก็ร่วงพรมมาจากอากาศ. พวกโจรก็พากัน
กอบโกยเอาทรัพย์ รวบรวมใส่ในผ้าขาวม้า แล้วพากันนำไป.

แม้พราหมณ์ก็ตามพวกมันไปข้างหลังด้วย.

ครั้งนั้น มีโจรพวกอื่นจำนวน ๕๐๐ เหมือนกัน พากัน
จับโจรเหล่านั้นไว้.

เมื่อพวกที่ถูกจับ ถามว่า ท่านทั้งหลายจับเราไว้ ทำไม.

ก็ตอบว่า เพื่อต้องการทรัพย์.

พวกโจรที่ถูกจับ จึงบอกว่า แม้นพวกท่านต้องการ
ทรัพย์ ก็จงจับพราหมณ์นั้นไว้เถิด แคมองคูอากาศแล้ว ให้
ทรัพย์ไหลหลั่งลงมาได้ ก็ทรัพย์ของเราแน่ แกลให้ทั้งนั้นแหละ.

พวกโจรก็ปล่อยพวกโจรที่จับไว้ พลาดกุมตัว

พราหมณ์ไว้ กล่าวว่าจะให้ทรัพย์แก่พวกเราบ้าง.

พราหมณ์กล่าวว่า ฉันต้องให้ทรัพย์แก่พวกท่านแน่นอน แต่ว่าฤกษ์ที่จะเรียกให้ทรัพย์ไหลลงมาได้ กว่าจะมีก็อีกปีหนึ่งนับแต่วันนี้ไป ถ้าพวกท่านต้องการทรัพย์ละก็ ต้องคอยถึงเวลานั้น ข้าพเจ้าจักเรียกฝนทรัพย์ให้ไหลลงมาได้.

พวกโจรพากันโกรธ พูดว่า ทูต! ให้อพราหมณ์ชั่ว ที่คนอื่นละ ก็แกเรียกฝนเงิน ฝนทองให้ไหลลงมาได้ทันทีทีเดียว ถึงคราวพวกเรา บอกให้คอยตั้งปี. ดังนี้แล้วพื้นพราหมณ์ขาดเป็นสองท่อนด้วยดาบอันคม ทิ้งไว้ที่หนทาง ยกพวกตามไปโดยเร็ว ได้ต่อสู้กับโจรพวกนั้น ฆ่าโจรพวกนั้น ได้หมด ยึดเอาทรัพย์ไป เกิดแตกกันเป็นสองพวก เลยต่อสู้กันเอง ฆ่ากันตายไป ๒๕๐ แล้วก็แตกกันอีก ฆ่ากันอีกโดยทำนองนี้ จนในที่สุดเหลือ ๒ คน. แล้วฆ่ากันเองตายหมด. คนทั้งพันนั้นถึงความพินาศด้วยประการฉะนี้.

ก็คนทั้งสองที่เหลือภายหลังนั้น ยึดเอาทรัพย์นั้นมาได้ ด้วยอุบายนั้น พากันเอาไปซ่อนไว้ในที่รกใกล้บ้านแห่งหนึ่ง. คนหนึ่งถือพระขรรค์นั่งเฝ้าไว้ คนหนึ่งเอาข้าวสารเข้าไปสู่บ้านเพื่อหุงเป็นอาหาร. ก็ขึ้นชื่อว่า ความโลภ แล้วเป็นมูลแห่ง

ความพินาศทีเดียว.

เพราะฉะนั้น โจรคนที่นั่งเฝ้าทรัพย์คิดว่า เมื่อโจรคนนั้นมา ทรัพย์นี้ก็ต้องแบ่งเป็นสองส่วน อย่างกระนั้นเลย พอมันมา เราพินเสียให้ตายด้วยพระขรรค์ ก็สิ้นเรื่อง คิดแล้วก็หนีบพระขรรค์ นั่งคอยให้คนนั้นมา.

ฝ่ายอีกคนหนึ่งก็คิดว่า ทรัพย์นั้นจักต้องแบ่งเป็นสองส่วน ถ้ากระไร เราเอายาพิษใส่อาหารให้ไอ้คนนั้นกินสิ้นชีวิตแล้ว เราก็ได้ครอบครองทรัพย์แต่ผู้เดียว. ดังนั้น พอข้าวสุกก็รีบกินเสียก่อน ส่วนที่เหลือก็ใส่ยาพิษไว้ ถือมาที่อีกคนหนึ่งคอยอยู่ พอก้มลงวางอาหารเท่านั้นเอง คนที่คอยอยู่ก็พินด้วยพระขรรค์ขาดเป็น ๒ ท่อน เอาไปทิ้งในที่รก แล้วกลับมากินอาหารนั้น เลยตนเองก็สิ้นชีวิต ในที่นั้นเอง.

คนทั้งหมดถึงความพินาศเพราะอาศัยทรัพย์นั้น ด้วยประการฉะนี้.

พอเวลาล่วงไปได้ วัน-สองวัน พระโพธิสัตว์ก็ถือเอาทรัพย์มา ไม่เห็นอาจารย์ในที่นั้นเสียแล้ว เห็นแต่ทรัพย์กระจัดกระจายอยู่ ก็คิดว่า อาจารย์ไม่เชื่อคำเรา ชะรอย จักเรียกทรัพย์ให้หลังไหลลงมาเป็นแน่ ทุกคนต้องถึงความพินาศหมด ดังนี้

แล้วพลางเดินไปในทางใหญ่.

เมื่อเดินไปถึง ก็เห็นอาจารย์ถูกตัดขาด ๒ ท่อน คิดว่า
อาจารย์ต้องมาตายเพราะไม่เชื่อคำเรา แล้วก็เก็บฟืนกองเป็น
เชิงตะกอน เผาอาจารย์. บูชาด้วยดอกไม้ป่า. แล้วเดินต่อไป
เห็นโจร ๕๐๐ ตาย. เดินต่อไปเห็นโจร ๒๕๐ ตายโดยลำดับ.
ในที่สุด เห็นคนทั้งสองสิ้นชีวิต จึงคิดว่า คนที่ถึงความพิณาศนี้
หนึ่งพันหย่อนสองคน ต้องมีโจรอีก ๒ คนแน่นอน แม้ทั้งสอง
คนก็จักไม่อาจรอดอยู่ได้ สองคนไปอยู่ที่ไหนเล่าหนอ ดังนี้
แล้วเดินต่อไป เห็นทางเข้าไปสู่ที่ซ่อนทรัพย์ของคนทั้งสอง
เดินต่อไปก็เห็นกองทรัพย์ที่มัดเป็นถุงๆ ไว้ ได้เห็นคนหนึ่ง
ตายคร่อมถาดข้าว.

ในลำดับนั้น ก็คาดการณ์รู้เหตุทั้งหมดว่า โจรพวกนั้น
จักต้องกระทำอย่างนี้ แล้วก็คิดว่า บุรุษนั้นอยู่ที่ไหนเล่า? ค้นหา
ดู ก็เห็นชายคนนั้นถูกหมกไว้ที่รก จึงคิดว่า อาจารย์ของเราไม่
ทำตามคำเรา เพราะความว่ายากของตน แม้ตนก็ถึงความ
พิณาศ มีหน้าซ้ำทำให้คนอื่นอีกตั้งพันคน พลอยถึงความพิณาศ
ไป อนาคตแท้ คนที่ปรารถนาความเจริญแก่ตน โดยเหตุมิใช่
อุบาย ไม่ใช่การฉ้อ จักต้องถึงความพิณาศใหญ่โตทีเดียว

เหมือนอาจารย์ของเราถึงความพินาสอยู่ ฉะนั้น.

แล้วกล่าวคานี้ ใจความว่า :-

“ผู้ใดปรารถนาประโยชน์ โดยเหตุมิใช่อุบาย ผู้นั้น
ย่อมเดือดร้อน โจรชาวเจตริฐฆ่าพราหมณ์เวทัพพะเสียแล้ว
คนเหล่านั้นก็พลอยถึงความย่อยยับหมดสิ้น” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า โส วิหณฺญติ ความว่า
บุคคลคิดว่า เราปรารถนาประโยชน์ คือความเจริญ ความสุข
แก่ตน กระทำความพยายามโดยเหตุอันมิใช่อุบาย ในขณะที่อัน
มิใช่กาลย่อมเดือดร้อน คือลำบาก ได้แก่ถึงความพินาสอย่าง
ใหญ่หลวง.

บทว่า เจตา ได้แก่ พวกโจรผู้อยู่ในแคว้นเจตริฐ.

บทว่า หนีสุ เวทพฺพิ ความว่า โจรชาวเจตริฐพากันฆ่า
พราหมณ์ ผู้ได้นามว่า "เวทัพพะ" เพราะรู้มนต์เวทัพพะ เสีย
แล้ว.

บทว่า สพฺเพ เต พฺยสนมชฺฌคฺ ความว่า แม้คนเหล่านั้น
ทั้งหมดฆ่ากันเองถึงความย่อยยับ ไม่ได้เหลือเลยสักคนเดียว.

เมื่อมีเหตุเช่นนี้ พระโพธิสัตว์จึงประกาศก้องไปทั้งป่า

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิติชารารุ / นัทรราชา

ว่า อาจารย์ของเรากระทำความบากบั่นในเรื่องมิใช่ฐานะ โดยเหตุมิใช่อุบาย เรียกทรัพย์ให้หลังไหลลงมา แม่นตนเองก็ถึงความสิ้นชีวิต ยังเป็นปัจจัยแห่งความพินาศของคนอื่นๆ อีก ๕๐๐๐๐๐ ฉันทใด แม่นคนอื่นๆ ผู้ใดเล่าปรารถนาประโยชน์แก่ตน จักกระทำความพยายาม โดยเหตุมิใช่อุบาย ผู้นั้นทั้งหมดจักพินาศด้วยตนเองเป็นแน่ ทั้งจักเป็นปัจจัยให้คนอื่นๆ พลอยพินาศด้วย ดังนี้.

เมื่อเหล่าเทวดาพากันให้สาธุการ ก็แสดงธรรมด้วยคาถานี้ นำทรัพย์นั้นมาสู่เรือนของตน โดยอุบายอันชอบ กระทำบุญทั้งหลายมีทานเป็นต้น ดำรงอยู่ตราบอายุขัย ครั้นสิ้นชีวิตก็ได้ไปเพิ่มแดนสวรรค์ให้บริบูรณ์ขึ้น

แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุ มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่เธอเป็นคนว่ายาก แม้ในกาลก่อน ก็เป็นคนว่ายากเหมือนกัน ก็เพราะความเป็นคนว่ายาก จึงถึงความพินาศอย่างใหญ่หลวง ดังนี้.

ครั้นนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ตรัสประชุมชาดกว่า

เวทัพพะพราหมณ์ในครั้งนั้น ได้มาเป็นภิกษุว่ายาก ใน

บัดนี้

ส่วนลูกศิษย์ได้แก่ เราตถาคต ฉะนั้นแล.

..

อรรถกถา เวทีพพะชาดก จบ

49. นักขัตตชาดก

ว่าด้วย ประโยชน์คือฤกษ์

พระบรมศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภอาชีวกคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า นกขัตตํ ปฏิมานนตํ เป็นอาทิ.

ได้ยินว่า กุลบุตรชาวบ้านนอกผู้หนึ่ง ไปขอกุลธิดา นางหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี ให้แก่ลูกชายของตน นัดหมายวันกันว่า ในวันโน้น จักมารับเอาตัวไป. ครั้นถึงวันนัด จึงถามอาชีวกผู้เข้าไปสู่ตระกูลของตน ว่า พระคุณเจ้าผู้เจริญ วันนี้ พวกผม จักทำมงคลอย่างหนึ่ง ฤกษ์ดีไหมครับ.

อาชีวกนั้น โกรธอยู่แล้วว่า คนผู้นี้ ครั้งแรกไม่ถามเรา เลย บัดนี้ เลยวันไปแล้ว กลับมาถามเรา เอาเถิด จักต้องสั่งสอนเขาเสียบ้าง. จึงพูดว่า วันนี้ ฤกษ์ไม่ดี พวกท่านอย่ากระทำการมงคล ในวันนี้เลย ถ้าขึ้นทำจักพินาศใหญ่.

พวกมนุษย์ในตระกูลพากันเชื่ออาชีวกนั้น ไม่ไปรับตัวในวันนั้น. ฝ่ายพวกชาวเมืองจัดการมงคลไว้พร้อมแล้ว ไม่เห็นพวกนั้นมา ก็กล่าวหาว่า พวกนั้นกำหนดไว้วันนี้ แล้วก็ไม่มีมา แม้การงานของพวกเรา ก็ใกล้จะสำเร็จแล้ว เรื่องอะไรจักต้อง

ไปคอยพวกนั้น จักยกธิดาของเราให้คนอื่นไป แล้วก็ยกธิดาให้แก่ตระกูลอื่นไป ด้วยการมงคลที่เตรียมไว้ นั้นแหละ.

ครั้นวันรุ่งขึ้น พวกที่ขอไว้ก็พากันมาถึง แล้วกล่าวว่า พวกท่านจงส่งตัวเจ้าสาวให้พวกเราเถิด. ทันใดนั้น ชาวเมืองสาวดีก็พากันบริภาษพวกนั้นว่า พวกท่านสมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นคนบ้านนอก ขาดความเป็นผู้ดี เป็นคนลามก กำหนดวันไว้แล้ว คุณมีนเสีย ไม่มาตามกำหนด เชิญกลับไปตามทางที่มาจากนั้น นั้นแหละ. พวกเรายกเจ้าสาวให้คนอื่นแล้ว.

พวกชาวบ้านนอกก็พากันทะเลาะกับชาวเมือง ครั้นไม่ได้เจ้าสาว ก็ต้องพากันไปตามทางที่มาจากนั้นเอง. เรื่องที่อาชีวภรรยาอันตรายงานมงคลของมนุษย์เหล่านั้น ปราภฏว่ารู้กันทั่วไปในระหว่างภิกษุทั้งหลาย. และภิกษุเหล่านั้นประชุมกันในธรรมสภา นั่งพูดกันว่า อาวุโสทั้งหลาย อาชีวภรรยาอันตรายงานมงคลของตระกูลเสียแล้ว. พระศาสดาเสด็จมา แล้วตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอกำลังสนทนากันด้วยเรื่องอะไร? ครั้นภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว. ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่อาชีวภรรยาอันตรายงานมงคลของตระกูลนั้นเสีย แม้ในกาล

ก่อน ก็โกรธคนเหล่านั้น กระทำอันตรายงานมงคลเสียแล้ว เหมือนกัน แล้วทรงนำเอา เรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติใน กรุงพาราณสี ชาวพระนครพากันไปสู่อธิษฐานของชาวชนบท กำหนดวันแล้ว ตามอาชีพผู้คุ้นเคยกันว่า พระคุณเจ้าผู้เจริญ วันนี้ ผมจะกระทำงานมงคลสักอย่างหนึ่ง ฤกษ์ดีใหม่ขอรับ. อาชีพนั้น โกรธอยู่แล้วว่า คนพวกนี้กำหนดวันเอาตามพอใจ ตน บัดนี้ กลับถามเรา คิดต่อไปว่า ในวันนี้ เราจักทำการ ขัดขวางงานของคนเหล่านั้นเสีย แล้วกล่าวว่า วันนี้ ฤกษ์ไม่ดี ถ้ากระทำการมงคลจักพากันถึงความพินาศใหญ่. คนเหล่านั้น พากันเชื่ออาชีพ จึงไม่ไปรับเจ้าสาว. ชาวชนบททราบ ว่า พวกนั้น ไม่มา ก็พูดกันว่า พวกนั้นกำหนดวันไว้วันนี้ แล้วก็ ไม่มา ชุระอะไรจักต้องคอยคนเหล่านั้น แล้วก็ยกธิดาให้แก่คน อื่น.

รุ่งขึ้น ชาวเมืองพากันมาขอรับเจ้าสาว ชาวชนบทก็พากันกล่าวว่า พวกท่านขึ้นชื่อว่า เป็นชาวเมือง แต่ขาดความเป็น ผู้ดี กำหนดวันไว้แล้ว แต่ไม่มารับเจ้าสาว เพราะพวกท่านไม่ มา เราจึงยกให้คนอื่นไป.

ชาวเมืองกล่าวว่า พวกเราถามอาชีวกดู ได้ความว่า
 ฤกษ์ไม่ดีจึงไม่มา จึงให้เจ้าสาวแก่พวกเราเถิด. ชาวชนบทแย้ง
 ว่า เพราะพวกท่านไม่มาทัน พวกเราจึงยกเจ้าสาวให้คนอื่นไป
 แล้ว คราวนี้จักนำตัวเจ้าสาวที่ให้เขาไปแล้วมาอีกได้ อย่งไร
 เล่า?

เมื่อคนเหล่านั้นโต้เถียงกันไป โต้เถียงกันมา อยู่อย่าง
 นี้ ก็พอดี มีบุรุษผู้เป็นบัณฑิตชาวเมืองคนหนึ่ง ไปชนบทด้วย
 กิจการบางอย่าง ได้ยินชาวเมืองเหล่านั้นกล่าวว่า พวกเราถาม
 อาชีวกแล้ว จึงไม่มาเพราะฤกษ์ไม่ดี ก็พูดว่า ฤกษ์จะมี
 ประโยชน์อะไร เพราะการได้เจ้าสาวก็เป็นฤกษ์อยู่แล้ว มิใช่
 หรือ? ดังนี้แล้ว กล่าวคานี้ ความว่า :-

“ประโยชน์ผ่านพ้นคนโง่ ผู้มัวคอยฤกษ์ยามอยู่
 ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์ ดวงดาวทั้งหลาย จักทำ
 อะไรได้” ดังนี้.

บรรดาชนเหล่านั้น บทว่า ปฏิมาเนนุตฺ ความว่า ผู้คอย
 คอยอยู่ อธิบายว่า มัวรอคอยอยู่ว่า ฤกษ์จะมีในบัดนี้ จักมีใน
 บัดนี้.

บทว่า อตุโธ พาลํ อุปจจคา ความว่า ประโยชน์

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตะธรรมา / นัฏรรราชา

กล่าวคือการ ได้เจ้าสาว ผ่านพ้นคน โง่ผู้เป็นชาวเมืองนี้.

บทว่า อตุโธ อตฺถสฺส นกฺขตฺตํ ความว่า บุคคลเที่ยว
แสวงหาประโยชน์ใด ประโยชน์ที่เขาได้แล้วนั้นแหละ ชื่อว่าเป็น
ฤกษ์ของประโยชน์.

บทว่า ก็ กริสฺสฺสนฺติ ตารกา ความว่า ก็ดวงดาวทั้งหลายใน
อากาศนอกจากนี้ จักยังประโยชน์เช่นไรให้สำเร็จได้.

พวกชาวเมืองทะเลาะกับพวกนั้นแล้ว ก็ไม่ได้เจ้าสาวอยู่
นั่นเอง เลยพากันไป.

แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่
ในบัดนี้เท่านั้น ที่อาชีวกนั้นทำการขัดขวางงานมงคลของตระกูล
นั้น ถึงในครั้งก่อน ก็ได้กระทำแล้วเหมือนกัน.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาตรัสแล้ว ทรงสืบ
อนุสนธิ ประชุมชาดกว่า

อาชีวกในครั้งนั้น ได้มาเป็นอาชีวกในครั้งนี้

แม้ตระกูลทั้งนั้นในครั้งนั้น ก็ได้มาเป็นตระกูลในครั้งนี้

ส่วนบุรุษผู้เป็นบัณฑิต ผู้ยืนกล่าวคาถา ได้มาเป็น **เรา**

ตถาคต ฉะนี้แล.

.. อรรถกถา นักขัตตชาดก จบ

50. ทุมเมธชาดก

ว่าด้วย คนโง่ถูกผู้ชายฉ้อเพราะคนอธรรม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า “ทุมเมธานัน” ดังนี้.

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในกรุงพาราณสี. พระโพธิสัตว์ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระอัครมเหสี แห่งพระราชินีพระองค์นั้น. ครั้นประสูติจากพระครรภ์พระมารดาแล้ว พระประยูรญาติได้ขนานพระนามให้ว่า “พรหมทัตกุมาร”. พอมิพระชนม์ ๑๖ พรรษา ก็ได้ทรงศึกษาศิลปปะในเมืองตักกสิลา ทรงเจนจบไตรเพท และทรงสำเร็จศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ. ต่อมาพระราชบิดาทรงพระราชทานตำแหน่งอุปราชแก่พระองค์.

ในครั้งนั้น ประชาชนในกรุงพาราณสี นับถือเทวดา เป็นมิ่งขวัญ พากันนอบนบเทวดา หม่าแพะ แกะ ไก่และหมูเป็นต้นมากมาย กระทำการบวงสรวง ด้วยดอกไม้และของหอม นานาชนิด และด้วยเนื้อและโลหิต. พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า บัดนี้ ประชากรายกผู้นับถือเทวดาเป็นมิ่งขวัญ พากันฆ่าสัตว์

มหาชนพึงใจในธรรมถ่ายเดียวโดยมาก เราได้ราชสมบัติ เมื่อพระราชบิดาสวรรคตแล้ว จักไม่ให้สัตว์แม่สัตว์เดียวได้ลำบาก ต้องหาอุบายไม่ให้ใครๆ ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตให้จงได้.

อยู่มาวันหนึ่ง พระองค์ทรงรถเสด็จออกจากพระนครทอดพระเนตรเห็นมหาชนชุมนุมกันที่ต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งใครอยากได้สิ่งใดๆ ในบรรดาลูกชาย ลูกหญิง ยศและทรัพย์เป็นต้น ก็พากันบนในสำนักของเทวดาอันสิงอยู่ ณ ต้นไม้นั้น พระองค์จึงเสด็จลงจากรถ ทรงดำเนินเข้าไปใกล้ต้นไม้ ทรงบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ สรงสนาน กระทำประทักษิณต้นไม้ เหมือนกับพวกที่ถือเทวดาเป็นมิ่งขวัญ บังคมเทวดาแล้ว เสด็จขึ้นทรงรถกลับเข้าพระนคร.

ตั้งแต่นั้นมา ก็เสด็จไปที่ต้นไม้ นั้น ทุกๆ ขณะเวลาที่ว่าง ทรงทำการบูชา เหมือนเป็นผู้นับถือเทวดาเป็นมิ่งขวัญ ดังพรรณนามาแล้วนั้นแล.

โดยสมัยต่อมา พระราชบิดาสวรรคต พระองค์ก็ได้เสวยราชย์ ทรงเว็นอคติ ๔ ประการ ทรงประพฤติทศพิธราชธรรมเคร่งครัด ดำรงราชโดยธรรม ทรงพระดำริว่า มโนรถของเราถึงที่สุดแล้ว เราดำรงในราชสมบัติแล้ว. แต่ข้อ
หน้า 164 จาก 164

หนึ่งที่เราคิดไว้ครั้งก่อนนั้น ก็จะต้องให้ถึงที่สุด ในบัดนี้
 พลงามิพระราชกระแสนี้เรียกพวกอำมาตย์และประชาชน มี
 พรหมณ์ คฤหบดีเป็นต้น มาประชุมกัน ตรัสประกาศว่า ท่าน
 ผู้เจริญทั้งหลาย พวกท่านทราบกันไหมว่า เหตุใดเราจึงได้ราช
 สมบัติ?

ประชาชนพากันกราบทูลว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า
 ทั้งหลายไม่ทราบเกล้าฯ พระเจ้าข้า.

รับสั่งถามว่า เมื่อเราบูชาต้นไม้ต้นโน้นด้วยของหอม
 เป็นต้น ประคองกระพุ่มมีอนบไหว้อยู่ พวกท่านเคยเห็น
 หรือไม่เล่า?

ขอเดชะ เคยเห็น พระเจ้าข้า.

พระองค์มีพระราชดำรัสต่อไปว่า ในครั้งนั้น เราตั้ง
 ความปรารถนาไว้ว่า ถ้าได้ราชสมบัติ จักกระทำพิธีกรรม เรา
 ได้ราชสมบัตินี้ด้วยอนุภาพของเทวดานั้น บัดนี้ เราจักกระทำ
 พิธีกรรมแก่ท้าวเธอ พวกท่านอย่าชักช้าเลย พากันเตรียมพิ
 ธีกรรมแก่เทวดา เป็นการเร็วเถิด.

พวกอำมาตย์เป็นต้นทูลถามว่า ขอเดชะ พวก
 ข้าพระพุทธเจ้าจักจัดสิ่งใดเล่า พระเจ้าข้า?

รับสั่งว่า ท่านทั้งหลาย เมื่อเราบนเทวดา เราได้อัณ
วอนไว้ว่า ข้าพเจ้าจักฆ่าหมู่มนุษย์ที่พากันประพฤตียึดถือกรรม
แห่งคนทุศีล ๕ ประการมีฆ่าสัตว์เป็นต้น และที่พากัน
ประพฤตียึดถืออกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการ ในรัชกาลของ
ข้าพเจ้า แล้วจักทำพิธีกรรมด้วยถ้ำใส่และเลือดเนื้อของคน
เหล่านั้น เพราะฉะนั้น พวกท่านจงตีฆ้องประกาศไปว่า
พระราชอาชญาของเรา ครั้งดำรงพระยศเป็นอุปราชอยู่นั้นแล
ทรงบนเทวดาไว้ว่า ถ้าทรงครองราชสมบัติ จักให้ฆ่า
คนที่ปรากฏว่า ทุศีลในรัชกาลให้หมด แล้วกระทำพิธีกรรม
บัดนี้ พระองค์มีพระราชประสงค์จะให้ฆ่าคนที่ประพฤตียึด
ถือกรรมของคนทุศีล ๕ ประการ ซึ่งเป็นคนทุศีลประมาณ
พันคน แล้วให้เอาเครื่องในมีหัวใจเป็นต้นของคนเหล่านั้น ไป
ทรงกระทำพิธีกรรมแก่เทวดา ชาวพระนครทั้งหลายจงรู้ไว้
อย่างนี้เถิด.

ก็แลครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ทรงประกาศพระราช
ประสงค์ว่า

คราวนี้นับแต่บัดนี้ไป เราจักต้องฆ่าคนที่ประพฤตียึด
ถือกรรมของคนทุศีลให้ถึงพันคน บูชายัญจึงจักพ้นจากการบน.

ได้ตรัสพระกาลานี้ ว่า :-

“เราเข้าไปบนไว้ ถึงการบูชาด้วยคนโง่ๆ พันคน
บัดนี้เล่า เราจักต้องบูชาด้วยคนโง่ๆ คนที่ประพฤติดุชกรรม มีมาก
นัก ” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ทุมเมธานัน สหุเสสน ความ
ว่า บุคคลชื่อว่า มีปัญญาธรรม เพราะไม่รู้เลยว่า กรรมนี้ควรทำ
กรรมนี้ไม่ควรทำ ก็หรือชื่อว่าโง่ เพราะประพฤติดุชกรรมใน
อกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการ ด้วยคนเขลาที่โง่เง่า ไร้ปัญญา
เหล่านั้น นับให้ได้พันคน.

บทว่า ขลุโณ เม อุปยาจิต ความว่า เราได้เข้าไปหา
เทวดา บนไว้ถึงการบูชาว่า จักบูชาอย่างนี้.

บทว่า อิทานิ โหหิ ยชิสฺสามิ ความว่า เรานั้นจักบูชา
ในบัดนี้ เพราะได้ครองราชสมบัติด้วยการบนนี้.

เพราะเหตุไร? เพราะเดี๋ยวนี้ คนที่ประพฤติดุชกรรมมี
มากนัก เพราะฉะนั้น ต้องจับเขาไปทำพิธีกรรม เสียเดี๋ยวนี้
ทีเดียว.

พวกอำมาตย์ฟังพระคำรัสของพระโพธิสัตว์แล้ว ก็รับ
พระบรมราชโองการว่า ชอบด้วยเกล้าฯ พระเจ้าข้า. แล้วเที่ยว

ตีกลองป่าวประกาศ ไปทั่วเมืองพาราณสี อันมีปริมณฑล ๑๒ โยชน์.

ชาวประชาทั่วไปฟังอาญาจากการตีกลองป่าวประกาศ แล้ว จะหาคนที่ยึดถือทศศีลกรรมแม้เพียงข้อเดียว สักคนหนึ่งก็ไม่ได้. ด้วยกุสโลบายอันแนบเนียนนี้ ตลอดเวลาที่พระโพธิสัตว์ครองราชสมบัติอยู่ บุคคลที่กระทำความในบรรดา ทศศีลกรรม ๕ ประการหรือ ๑๐ ประการ แม้เพียงข้อเดียว ก็ไม่ปรากฏเลย.

พระโพธิสัตว์มิได้ทรงให้บุคคล แม้เพียงคนเดียว ลำบาก โปรดชาวแวนแคว้นทั่วหน้า ให้รักษาศีล. แม้พระองค์เองก็ทรงบำเพ็ญบุญ มีการให้ทานเป็นต้น ในเวลาสิ้นพระชนม์ ก็ทรงพาบริษัทของพระองค์ไปแน่นทวนคร ด้วยประการฉะนี้.

แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้นที่ตถาคตประพฤติประโยชน์แก่โลก แม้ในกาลก่อนก็ประพฤติแล้วเหมือนกัน.

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงสืบนุสนธิ ประชุมชาดก ว่า

บริษัทในครั้งนั้น ได้มาเป็น **พุทธบริษัท** ในบัดนี้
ส่วนพระเจ้ากรุงพาราณสี ได้มาเป็น **เรตถาคต** ฉะนี้

แล.

จบอรรถกถาทุมเมธชาดกที่ ๑๐

จบ อັตถกามวรรคที่ ๕.

จบ ปฐมปัณณาสกั.

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิตติธรรมา / นัตรราชา

รวมชาดกที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอสถชาดก ว่าด้วย คนที่ต้องเสวราโศก
๒. กโปตกชาดก ว่าด้วย คนที่ต้องฉิบหาย
๓. เวพุกชาดก ว่าด้วย คนที่นอนตาย
๔. มกสชาดก ว่าด้วย มีศตวรรษผู้มีปัญญาคิดว่ามีมิตร โง่
๕. โรหิณีชาดก ว่าด้วย ผู้นุเคราะห์ที่โง่เขลาไม่ดี
๖. อารามทุสกชาดก ว่าด้วย นลาคนในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่มีความสุข
๗. วารุณีทุสกชาดก ว่าด้วย ผู้มีปัญญาทราวมทำให้เสียประโยชน์
๘. เวทัพพชาดก ว่าด้วย ผู้ปรารถนาประโยชน์โดยไม่แยกคายย่อมเดือดร้อน
๙. นักขัตตชาดก ว่าด้วย ประโยชน์คือฤกษ์
๑๐. ทุมเมธชาดก ว่าด้วย คนโง่ถูกนุชายัญเพราะคนอธรรม

.. อรรถกถา ทุมเมธชาดก จบ.

อ่าน เนื้อความในพระไตรปิฎก

<http://www.84000.org/tipitaka/atita100/v.php?B=27&A=328&Z=341>

ดาวน์โหลด พระไตรปิฎกฉบับธรรมทาน

บันทึก ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

หากพบข้อผิดพลาด กรุณาแจ้งได้ที่ DhammaPerfect@yahoo.com

ชาดก เล่ม 3

31. กุลาวงชาดก ว่าด้วย การเสียดส
32. นัจจชาดก ว่าด้วย เหตุที่ยังไม่ให้ลูกสาว
33. สัมโมทมานชาดก ว่าด้วย พินาศเพราะทะเลาะกัน
34. มัจฉชาดก ว่าด้วย ความหึงหวง
35. วิฏฐกชาดก ว่าด้วย ความจริง
36. สกุนชาดก ว่าด้วย ที่พึงให้โทษ
37. ติตติธชาดก ว่าด้วย ผู้มีความอ่อนน้อม
38. พกชาดก ว่าด้วย ผู้ฉลาดแกมโกง
39. นันทชาดก ว่าด้วย การกล่าวคำหยาม
40. จทิวังคารชาดก ว่าด้วย มีจิตมั่นคง
41. โลสสกชาดก ว่าด้วย คนที่ถือเอาศรีโคก
42. กโปตกชาดก ว่าด้วย คนที่ต้องฉิบหาย
43. เวฬุกชาดก ว่าด้วย คนที่นอนตาย
44. มกสชาดก ว่าด้วย มีศัตรูผู้มีปัญญาดีกว่ามีมิตรโง่
45. โรชิตินชาดก ว่าด้วย ผู้อนุเคราะห์ที่ใจเผลอโง่
46. อารามทูลสชาดก ว่าด้วย ฉลาดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่มีความสุข
47. วารุณทูลสชาดก ว่าด้วย ผู้มีปัญญาทรมานทำให้เสียประโยชน์
48. เวทัพพชาดกว่าด้วย ผู้ปรารถนาประโยชน์โดยไม่แยบคายย่อมเดือดร้อน
49. นักขัตตชาดกว่าด้วย ประโยชน์คืออภังค์
50. ทุมเมธชาดก ว่าด้วย คนโง่ถูกบุญข้ายเพราะคนอธรรม

ชาดก

เล่ม 3

FREE

เรียบเรียงโดย
กิตตะธรรมา / ฉัตรราชา

ชาดก เล่ม 3

เรียบเรียงโดย กิติชาราร / นั้ตรราชา

ขอขอบคุณทุกท่านที่ติดตามผลงานของพีเจียบ ไม่ว่าจะเล่มที่วางขายในรูปแบบ ebook และในรูปแบบเล่มของหนังสือ

ขอขอบคุณจากใจ ไม่มีสิ่งใดจะมอบให้นอกจากจะพยายามนำเสนอแต่สิ่งที่ดีเพื่อเป็นเพื่อนคลายเหงาให้กับทุกท่านค่ะ

ขอขอบคุณทุกการดาวโหลดคณะ สามารถติดต่อพูดคุยกับพีได้ เพียงแค่เข้าไปใน google แล้วก็ย้คำว่า “กิติชาราร” ก็จะสามารถติดตามผลงานและเข้าไปพูดคุยกัน ใน เฟสบุคได้แล้วค่ะ

<https://www.facebook.com/keetatarar>

<https://www.facebook.com/fukukorean>

<https://www.facebook.com/khainiyai>

ชาดก เล่ม 3

31. กุลาวกชาดก ว่าด้วย การเสียดสละ
32. นัจจชาดก ว่าด้วย เหตุที่ยังไม่ให้ลูกสาว
33. สัมโมทมานชาดก ว่าด้วย พิณาศเพราะทะเลาะกัน
34. มัจฉชาดก ว่าด้วย ความหึงหวง
35. วัฏฏกชาดก ว่าด้วย ความจริง
36. สกถชาดก ว่าด้วย ที่พึงให้โทษ
37. ติตติรชาดก ว่าด้วย ผู้มีความอ่อนน้อม
38. พกชาดก ว่าด้วย ผู้ฉลาดแกมโกง
39. นันทชาดก ว่าด้วย การกล่าวคำหยาบ
40. ขทริ้งคารชาดก ว่าด้วย มีจิตมั่นคง
41. โลสกชาดก ว่าด้วย คนที่ต้องเคราะห์
42. กโปตกชาดก ว่าด้วย คนที่ต้องฉิบหาย
43. เวฬุกชาดก ว่าด้วย คนที่นอนตาย
44. มกสชาดก ว่าด้วย มีศัตรูผู้มีปัญญาดีกว่ามีมิตรใจ
45. โรหิณีชาดก ว่าด้วย ผู้อนุเคราะห์ที่โง่เงาไม่ได้
46. อารามทุสกชาดก ว่าด้วย ฉลาดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่มีความสุข
47. วารุณีทุสกชาดก ว่าด้วย ผู้มีปัญญาทราชมทำให้เสียประโยชน์
48. เวทัพพชาดก ว่าด้วย ผู้ปรารถนาประโยชน์โดยไม่แยบคายย่อมเดือดร้อน
49. นักขัตตชาดก ว่าด้วย ประโยชน์คือฤกษ์
50. ทุมเมธชาดก ว่าด้วย คนโง่ถูกบูชาเพราะคนอธรรม